

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2004

magazin istoric

Anul XXXVIII – serie nouă – nr. 12 (453)
decembrie 2004

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 Popoare durabile, până la atingerea eternității, atât de visate în mitologie; grecii sunt, ca și chinezii și indienii, unul dintre acestea. În imagine, Iason, cel care a condus Expediția Argonauților, pentru cucerirea Lânii de Aur, în viziunea unui sculptor danez, Bertel Thorvaldsen, care i-a împrumutat eroului său toate trăsăturile zeului Apolo (reprezentare de secol XIX, aflată în muzeul artistului de la Copenhaga)

2 „The Bridge of Sighs“, după modelul „Punții suspinelor“ din Veneția, leagă, peste New College Lane, două clădiri ale Hertford College. A fost construit la începutul secolului XX

3 Capra, unul dintre obiceiurile de iarnă pe care le admirăm, dar ale cărui origini și semnificații le mai știu doar specialiștii

4 Născut în insula Cipru, în a doua jumătate a secolului III, Sfântul Spiridon a fost ales episcop al Trimitunde datorită sfințeniei vieții sale și traiului modest. În timpul persecuției creștinilor din vremea împăraților Maximian și Galeriu, Sfântul Spiridon a fost înmormântat și supus la chinuri grele. Este eliberat în anul 313 de împăratul Constantin cel Mare. A participat la 'Primul Sinod ecumenic de la Niceea. A murit la o vârstă înaintată, moaștele sale fiind așezate într-o biserică din insula Corfu

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
**CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician

DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,
Irina Sălăvăștru,

Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Documentare
Mădălina Geambașu
Corectura

Georgeta Apreotesei
Secretariat:

Constanța Avram,
Daniela Singuran

Difuzare
Constantin Mușat

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici) nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

decembrie

2004

4 Noi și Europa
I.I.C. BRĂTIANU

DE SĂRBĂTORI

5 Ța, Ța, Ța,
căpriță, Ța!
*Un ritual
al „zilei împăcării”*
S. ISPAS

9 Crăciun cu Țnsul
lui Dumnezeu
S. IFTIMI

ROMÂNIA MARE, DE LA VIS LA REALITATE

12 Frate, frate,
dar avansarea...
*Integrarea ofițerilor
ardeleni
în armata română*
P. OTU

16 Misiune națională
la Washington
F. MIRGHEȘIU

DICTIONAR ISTORIC

18 Comitagii
AL.A. SPÂNU

23 Bun ziarist,
bun cetățean
*Ambasadorul S.U.A.
primește viitori
ziariști români*
E. TOMAC

24 Domnitorul
fără chip
Radu cel Frumos
P.I. PANAIT

EXCLUSIVITATE

28 U.R.S.S.,
țară riverană
a... Mării Mediterane?
*Diplomațiile sovietică și
occidentală își dispută
Strâmțorile*
T.V. VOLOKITINA

33 Exercițiu teoretic,
viziune optimistă
*Secretul națiunilor
eternе*
C.T. DRAGOMIR

38 Ciocolată
din orz prăjit,
făină de grâu din ipsos
În România la 1900
I. LĂCUSTĂ

40 Arhiva
mult râvnită
Despre C.N.S.A.S.
C. BUCHET

44 Student
în orașul lui
Richard Inimă de Leu
Oxford
A. NICOLESCU

**PUNCT DE
PORNIRE**

50 Pentru cine lucra
Mihail Guiu?

*Enigme
în jurul tezaurului
de la Moscova*

C. PĂUNESCU,
M. ȘTEFAN

54 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
*Drama desțărutului
Ion Bălăceanu*

G. FILITTI

CLIO ANUNȚĂ

58 Liceul
„Barbu Știrbei”
la 80 ani

N. MERCAN

78 Academia de vară
Eustory la Berlin

ISTORIE TRĂITĂ

59 Actualitatea
românească,
de la München

Ș. ORESCU

**HOOVER
INSTITUTION**

63 Să nu te cerți
cu fratele cel mare

*Brutus Coste
avertizează*

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Partidul își
devorează fiii

*Cazul
Constantin Doncea*
S. TĂNASE

71 Capul răsculaților,
viitorul rege al Franței
*Revolta nobililor
din 1440*

79 Călătorind
în viață cu Al. Rosetti
*La capăt de drum,
veșnic tânăr*

M. SALA

EVENIMENT

39 Album
Ștefan cel Mare

L. IOAN

86 Congresul
de istorie navală
de la Constanța

F. DOLGHIN

87 Sărbătoare
la Dom Polski
*Zilele culturii polone
la Suceava*

D. MATEI

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

74 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

49; 88; 89
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

90 Munca unui an
Sumarul sumarelor

ZILELE REÎNVIERII

Avem desigur nevoie, avem mare nevoie de Alianții noștri. Dar tot atât de sigur au și ei nevoie mare de noi.

Nu le cerem, pentru acordarea politicii noastre cu a lor, să sacrifice nici unul interesele lor de seamă, dar nici ei nu trebuie să ne ceară să sacrificăm interesele vitale ale vieții noastre de stat.

Întrucât rezistența în fața unor pretențiuni cari știrbesc posibilitățile dezvoltării noastre complete, întrucât această rezistență este hotărârea bărbătească a unei conștiințe naționale, fiți siguri, domnilor, că nu este nici în putință, nici în interesul Alianților ca să o înfrângă.

Amenințările și violențele, cum v-am spus, au fost pentru a înfrânge capriciul unui om. Dacă ele vor întâlni în fața lor voința unui popor, se vor topi și-și vor căuta singure soluții amicale, fiindcă n-ar avea posibilitatea de a realiza altele, fără a compromite, deodată cu interesele românești, și interesele mari și directe ale Europei.

În ziua în care statele europene își reiau prin atitudinea Americii adevăratul rost în echilibrul de forțe al continentului nostru, România reapare întreagă, ceea ce trebuie să fie, în raport cu ceea ce a fost în Orientul de ieri, în raport cu ce e azi în granițele sale mărite...

Cea mai bună definiție pe care am găsit-o de ceea ce înseamnă o națiune este aceea a conștiinței naționale.

O națiune este o conștiință națională. Cât valorează una, atât înseamnă cealaltă.

Conștiința a ceea ce ești și hotărârea fermă de a fi este puterea cea dintâi a unui popor. Cum și-o manifestă el, astfel își așează rolul și rostul în mijlocul neamurilor.

Prin situațiunea lui geografică, prin însușirea lui, prin energiile lui, prin trecutul și originea lui, neamul nostru are un rol de seamă în lume.

Am fost în trecut apărători ai „Legei” și apărători ai civilizației; am fost în prezent apărători ai libertății și apărători ai ordinii. Vom fi și în viitor apărători ai păcii și ai civilizațiunii ale întregii regiuni de la grilele Dunării.

I.I.C. BRĂTIANU

Consiliul Suprem [al Conferinței de Pace de la Paris] și cu hotărârile sale este o instituțiune vremelnică. Peste el, pe deasupra lor stă interesul superior și permanent al popoarelor civilizate cari vrea ca în aceste ținuturi ale lumii să se așeze și să se dezvolte un stat puternic, puternic prin ceea ce reprezintă, puternic prin ceea ce este, puternic prin constituirea sa internă, puternic, mai presus de toate, prin conștiința pe care o are despre înalta lui misiune.

În lupta de azi, între cele două concepțiuni, a Consiliului Suprem și a noastră, noi avem pentru noi ideea cea mare și avem astfel pentru noi siguranța triumfului în viitor.

Ce cerem noi azi pentru viața internațională a popoarelor? Cerem ce s-a dobândit pentru viața internă a tuturor statelor civilizate, cerem democratizarea vieții internaționale.

Sunteți, domnilor, toți reprezentanții unui popor, care este mândru și poate să fie mândru de trecutul său și care trebuie să aibă mare încredere în viitorul său. Nu scădeți rolul pe care el trebuie să-l aibă în lume; fiți cât de modești pentru persoana dumneavoastră, nu fiți modești pentru poporul pe care îl reprezentați.

Aveți conștiința că, cu numărul lui și cu situațiunea în care a fost, nu este popor care să fi putut să îndeplinească un rol mai nobil, un rol mai rodnic, decât l-a îndeplinit neamul nostru. Și, de aceea, rog pe domnul prim-ministru [Al. Vaida Voevod], în zilele de azi, să nu-și mai termine cuvântările sale ca acelea ale unui om care intră în prăpastie, pentru că în prăpastie nu se cade să se coboare acela care poartă destinele poporului român.

Nu, domnilor, dați-vă seamă, cu toții, că trăim zilele reînvierii și să zicem toți împreună: „Sus inimile!”

(Prima cuvântare a lui I.I.C. Brătianu în Parlamentul României Mari, 17 decembrie 1919, în *Dezbaterile Adunării Deputaților*, nr. 15, 1 ianuarie 1920; fragmente)

CAPRA, RITUAL AL „ZILEI ÎMPĂCĂRII“

SABINA ISPAS

În unele zone folclorice ale României ceata de feciori, care, după tradiție, trebuie să colinde la toate gospodăriile unei așezări, este însoțită sau însoțește o mască animalieră numită: capră, cerb, cerbut, turcă, turcă, vâcută, boriță, barză, brezaie etc., condusă de „moșul de capră“ sau blojul, care îi cântă din fluier.

În cazul acesta special, al colindatului propriu-zis, din ajunul Crăciunului (noaptea dinspre 24 spre 25 decembrie), ne aflăm în fața unui simbol ritual bipolar, măștile sau acțiunile fiind simboluri rituale în circumstanțe bine precizate: de o parte, ceata de colindători, de cealaltă, masca animalieră. În unele părți colindătorii sunt numiți turcași, în Ilfov sunt brezăieri, în Muscel ceata este „de brezaie“, prin sudul Olteniei și Munteniei colindătorii sunt iordănitari. În Țara Loviștei, Ialomița, Muscel, Brăila, Galați, Teleorman capra sau turca este jucată după colindat (Ilie Moise, Confrerii carpatice de tineri. Ceata de feciori, Sibiu, 1999), pe cântecul fluierului, al cimpoiului sau al lăutarilor însoțitori ai cetei de colindători. La un anumit moment este ucisă (împușcată), bociță și petrecută la groapă; revine apoi la viață, pentru a continua jocul la altă casă. Probabil, obiceiul s-a practicat în timpul celor 12 zile festive, între Crăciun și Bobotează, și s-a păstrat diferențiat în tradițiile locale: între Ignat și Crăciun, în ajunul și în ziua Crăciunului, între Crăciun și Anul Nou, de Sf. Vasile, la Bobotează. Importanța deosebită a acestui

obicei este evidențiată mai ales de momentul când începe desfășurarea lui propriu-zisă, alături de ceata de feciori colindători, în seara ajunului Crăciunului, în timpul zilei liturgice care, conform cultului creștin, începe seara, în acord cu versetul din Cartea Facerii: „Și a fost seară și a fost dimineată, ziua întâia.“

Colindatul este un ritual creștin în cadrul căruia sunt prezentate, alături de multiple desfășurări dramatice cu valențe simbolice, și texte poetice cântate, ale căror mesaje au funcție de catehizare, de felicitare și bună urare, amintind cele șapte taine ale bisericii ortodoxe, momentele principale ale Liturghiei creștine, principiile milei creștine și ale iubirii față de aproape. Cu rădăcini în primele secole ale creștinismului, colindatul s-a

dezvoltat, conținutul lui tematic s-a îmbogățit timp de multe secole, pentru a atinge maxima strălucire în perioada medievală, adesea marcată de savante dispute teologice.

Un vechi ritual iudaic

Pentru a înțelege noile valori și semnificații care au resemantizat unele dintre formele prin care se exprimau diverse religii precreștine, practicate în spațiul european

și în cel al Orientului Apropiat, ar trebui să avem în vedere elemente rituale care țin de practicile iudaice din perioada apostolică, până la liberalizarea și oficializarea creștinismului în Imperiul roman. Asemenea demers ar ca scop identificarea rădăcinilor veterotestamentare care s-au conservat, sub diverse forme și cu diferite funcționalități, din perioada paleocreștină până în zilele noastre. Am dobândi o perspectivă neașteptată pentru

„De la prima zi a Crăciunului se vede-n satele române jucând un om învăluit într-o manta lungă sau într-o zeghe și împodobit cu o mulțime de basmale, panglici și flori de diferite culori. Individul poartă un cap de animal cu bot sau de pasere cu cioc, pe care, printr-o sfoară ce ține în mână, îl face să se miște și să clănțanească ca barza. În cazul dintâiu, reprezintă o capră, un țap, un lup etc.; în cel al doilea, un cocor, un cocoș, un păun etc.“

(G.Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credințe, datini și moravuri ale poporului romanu*, București, 1874)

înțelegerea mecanismelor prin care forme de expresie, semne și chiar structuri caracteristice unor culte precreștine se regăsesc în culturile populare ale unora dintre cele mai vechi popoare creștine, cum ar fi grecii și românii. Nu trebuie să omitem faptul că la început creștinismul s-a manifestat ca o religie de esență orientală, care încorpora date semnificative pentru practicile religioase din zona amintită a Mediteranei, a monoteismului iudaic.

Privit din această perspectivă, colindatul alături de masca animalieră a caprei, atât de puțin specifică practicilor sobre și foarte conceptualizate creștine, capătă un sens. Prezența măștii caprei ar părea de-a dreptul nefirească, chiar contradictorie, dacă am accepta că exprimă numai o supraviețuire, peste milenii, a uneia dintre măștile alaiurilor dionisiace sau ar fi o substituție a regelui Saturnaliilor, destinat a fi sacrificat la sfârșitul acelei sărbători. Pentru argumentația noastră, nu avem în vedere caracterul

de spectacol pe care îl deține astăzi, aproape exclusiv, manifestarea, urmare a politicii de „secularizare“ a mentalităților și de exploatare excesivă a tradiției folclorice în festivaluri și concursuri populare. Datorită acestor strategii, care sunt destul de vechi, chiar membrii comunităților care practică colindatul, ca, de altfel, și exegeții etnologi, s-au înstrăinat de sensurile fundamentale ale multora dintre tradiții, între care se numără și aceasta. Vechile semnificații țin de „datul primar“ al practicilor și gândirii tradiționale și pot fi descifrate prin utilizarea informației din domenii diferite: istorie, arheologie, lingvistică, teologie etc.

Momentul amintit, când sunt simulate moartea și îngroparea caprei, bocirea, alaiul funerar și învierea ei, dramatizează un vechi ritual sacrificial. În religiile precreștine practicate în sud-estul Europei, în amintitul bazin al Mediteranei Orientale, precum și la evrei, în diferite

ocazii, se jertfeau animale domestice, păsări și, uneori, animale sălbatice. Sacrificiul cel mai cunoscut și comentat în literatura de specialitate pare a fi cel al țapului în cadrul Dionisiilor Câmpenești. Asiro-babilonienii jertfeau capre și gazele. Diodor din Sicilia ne spune că oamenii au fost conduși spre locul sacru de la Delfi de către capre. În India veche, termenul care denumea capra avea și semnificația de „nenăscut“, substanța primordială care nu s-a manifestat, „mama“ din care se naște lumea. Aco-peritoarea tabernacolului era alcătuită din piei de capră. În lumea acestei Mediterane Orientale era cunoscută, încă din timpurile biblice, practica desemnării țapului ispășitor, *pharmakoî*. Obiecte materiale, animale, păsări sau persoane asupra cărora se transferau, simbolic, nenorocul, bolile, păcatele unui individ sau ale unui grup erau, apoi, aruncate într-un râu, în mare, lapidate etc. Ele luau cu ele toate relele ce le fuseseră transferate.

Un țap lui Dumnezeu, celălalt lui Azazel

Sacrificiul țapului ispășitor a fost practicat în culturile clasice și se întâlnește încă în culturile numite „primitive”. În vechea Grece acesta era desemnat, uneori, voluntar. „Culmea a atins-o, în expresia ideii țapului ispășitor, zeul care moare al multor religii, caz tipic fiind crucificarea lui Iisus Hristos, care a luat asupra sa păcatele lumii” (*Dictionary of Folklore, Mythology and Legends*, II, New York).

La data apariției creștinismului, Iudeea și Ierusalimul, centrul de iradiere al noii religii, după crucificare, făceau parte din Imperiul roman. Iudaismul, religie monoteistă, diferențiată marcat, ritual și dogmatic, de politeismul din imperiu, celebra vechea sărbătoare yom hakkipurim, „ziua iertării” sau „ziua mare a împăcării”, la 10 Tișri, în fiecare an. Se prevedeau: repaus sabatic, adunare sfântă și aducerea jertfelor, ca „așezământ veșnic”. În „ziua împăcării” se iertau toate păcatele comise în cursul unui an. Ziua de 10 Tișri era legată de iertarea poporului de păcatul idolatriei, comis

când a primit Moise tablele legii pe Sinai. Ritualul era împlinit numai de arhiereu, care priveghea seara de 9 spre 10 Tișri și dimineața aducea jertfele. Doi țapi erau aduși atunci înaintea ușii de la Cortul adunării; se arunca sorții și unul era hărăzit lui Dumnezeu, iar celălalt căpeteniei diavolilor, Azazel (az însemna „capră”, iar azal, „a duce departe”).

Țapul pentru Iahve era sacrificat, în timp ce al doilea era dus în pustie, încărcat cu păcatele întregului popor. Sărbătoarea aceasta era singura zi în care arhiereul intra în Sfânta Sfințelor și aducea sacrificii pentru păcat, pentru sine și pentru popor. Țapul viu era adus în curtea Templului, arhiereul își punea mâinile pe capul lui și mărturisea toate păcatele poporului. Astfel împovărat, țapul era condus de un om în pustie. Acesta trebuia să-și spele hainele și trupul, ca să poată reveni în comunitate. Sărbătoarea are ca scop restabilirea raporturilor ce trebuia să existe între Israel și Iahve, pe baza legământului sinaitic. Ritualul din „ziua împăcării” „prefigurează jertfa unică și desăvârșită a lui Iisus spre iertarea păcatelor și împăcarea întregii creaturi cu Dumnezeu”. El a intrat „nu cu

sânge de țapi sau de viței, ci cu propriul său sânge a dobândit veșnică răscumparăre” (Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*).

Comparație cu slavii

Traducătorii Septuagintei (traducere greacă a Vechiului Testament, care, conform unei tradiții iudaice, ar fi fost făcută la porunca lui Ptolemeu Filadelful pentru faimoasa bibliotecă din Alexandria, de către 72 de traducători evrei) au trăit într-un timp în care ritualul celor doi țapi aduși la templu de „ziua împăcării” era încă practicat. În primul secol, în zonele creștinate, între care istoricii bisericii românești încorporează și parte din teritoriul României – Dobrogea, unele părți din sudul țării s-ar afla între cele creștinate apostolic –, adepții noii credințe, ca și apostolii și ucenicii lor, respectau unele practici iudaice. Practicile sacrificiilor sângeroase au dispărut, fiind înlocuite cu jertfa nesângeroasă a lui Hristos, frângerea pâinii.

Nu se poate face abstracție de prezența acestor elemente în creștinismul primar și de asocierea lor cu masca animalieră, capra, prezentă în

„Sunt rari feciorii cari se decid să joace turca, deoarece ei cred că de cel care o joacă se depărtează pentru 6 săptămâni îngerul lui bun și în acel timp ar fi lăsat în voia celui rău [...] și dacă ar muri în timpul acesta, ar trece ca păgân în lumea cealaltă. De aici se explică că turcașul nu merge la biserică până la sfârșitul carnavalului, fiindcă crede că s-a sălășluit în el necuratul”

(Tudor Pamfile, *Sărbătorile de toamnă și Postul Crăciunului*, București, 1914)

cadru colindatului din seara Crăciunului, sărbătoarea Nașterii lui Iisus, a celui ce va *răscumpăra* lumea din păcatul strămoșesc care a atras după sine moartea și înstrăinarea de Dumnezeu și de comuniunea cu El.

De aceea nu se par necesare rediscutarea și regândirea unor tradiții populare din perspectiva raporturilor cu vechi practici iudaice, active încă în primul secol al erei creștine, în comunitățile care adoptaseră noua religie. Ele oferă dovezi că sunt unele tradiții și practici rituale populare cu o vechime ce poate fi plasată în perioada paleo-creștină. Modificări de semnificație și de mesaj, urmate de încorporarea acestor ritualuri monoteiste în practicile creștine, s-au putut face cu mai mare autoritate și cu justificări logice, în plan teologic, prin comparație cu presupusa încorporare a ritualurilor politeiste ale lumii greco-romane.

După ce părinții Bisericii și diferite sinoade ecumenice au cristalizat doctrina creștină și s-au delimitat de riturile iudaice, amintirea sacrificiului din „ziua împăcării” și alte asemenea, care au fost, probabil, inițial, dramatizate, au fost eliminate din practica comunitară. Ele au fost

înlocuite cu unele „drame liturgice”, mai apropiate de structurile religioase creștine, cum ar fi: Vicleimul, Irozii, Steaua, atestate în Constantinopolul secolului al IX-lea. Dar elemente ale practicilor paleo-creștine au supraviețuit în zone cu vechi tradiție, de tip apostolic. Conciliul trulan, ținut la Constantinopol în anul 692, interzice, în mod expres, „vetula aut cervolo facere”.

Nu vedem în această interdicție o referire la tradiția păgână a sacrificiului practicat în religia politeistă a imperiului, ci o încercare de a elimina definitiv ecouri ale unor vechi ritualuri iudaice. La acea dată triburile slave, păgâne, penetraseră sud-estul Europei. În programul de creștinare al acestora, instituit de Imperiul bizantin, o strategie obligatorie a fost, probabil, resemantizarea și restructurarea ritualurilor practicate de noii veniți. Analizele întreprinse asupra culturii populare românești s-au făcut, de cele mai multe ori, prin comparare cu cea a popoarelor slave din sudul Dunării sau din Răsărit, fără a se lua în considerare faptul că datele de creștinare a populației romanice și a celei slave sunt diferite, cea dintâi precedând-o pe cea de a doua cu 600-700 de ani.

Considerăm că păstrarea caprei și a moșului de capră alături de ritualul colindatului de Crăciun este o perpetuare, în tradiția orală, a ritualului iudaic din „ziua împăcării”, o dovadă a vechimii și continuității creștinismului pe teritoriul românesc.

Dacă perioada Evului Mediu și a Evului Mediu târziu au constituit momente istorice de maximă dezvoltare a colindatului, când au fost create adevărate capodopere ale textelor poetice, presupunem că primele secole creștine au beneficiat de mare unitate în planul expresiei și al implicării ritualului popular în viața comunitară, datorită, în primul rând, monoteismului iudaic, practicat, la început, de apostoli și ucenicii lor. Creștinismul răsăritean s-a dovedit mai conservator la nivelul tradiției orale, iar studiul folclorului poate furniza, și astăzi, dovezi ale vechimii acestuia prin descifrarea rădăcinilor veterotestamentare ale unor ritualuri sau tradiții populare.

Domeniul arheologiei biblice poate oferi nebănuite argumente și date pentru înțelegerea multor tradiții populare din ciclul calendaristic și din cel al vieții de familie. ■

Franco Sivori, secretarul domnitorului Petru Cercel (1583-1585), nota că în Țara Românească întotdeauna Crăciunul se sărbătorea în chip deosebit. Între altele, „oamenii își fac daruri unul altuia, iar toți dușmanii se împacă“, dorind să devină mai buni în

așteptarea mării sărbători a Creștinătății.

Condica de ceremonii (1762) a logofătului Gheorgachi, o scriere pe cât de prețioasă, pe atât de puțin folosită, ne oferă o imagine completă a vieții de la Curtea domnească din Iași.

Nașterea Domnului (icoană pe sticlă)

SORIN IFTIMI

Știm astfel că, în ajunul Crăciunului, foarte de dimineață, domnul moldovean pleca de la Spătărie (Sala tronului), străbătând Divanul Mic și Divanul Mare, cele două săli în care breslele de curteni și slujitori așteptau orânduie de o parte și de alta, ajungând în paraclisul Curții domnești („Biserica de la Poartă“), unde îl așteptau mitropolitul, episcopii și marii dregători ai țării. Se trăgeau clopotele, iar slujba se făcea „după ritualul de la Constantinopol“.

Domnul se închina la icoanele hramului, apoi, stând cu picioarele pe piatra din mijlocul naosului (*onfalos*-ul, marcat cu acvila bicefală bizantină), săruta Evanghelia din care urma să se citească la slujbă și apoi era pomăzuit (miruit).

O ceremonie deosebită, ce avea loc în ziua din ajun, era oferirea cupei cu anafură (darea cupei). Unul dintre vornicii de poartă, împreună cu un păhărnice, mergea și aducea cupa respectivă în biserică. După ce era blagoslovită de mitropolit, o primea paharnicul al doilea, care „lua credința“ (degusta) și o dădea apoi domnului; acesta atinge cu degetele anafura din cupă, după care ducea degetele la buze.

Urma molifta colivei. Coliva domnească de la Crăciun era ridicată de marele vistier. Prezența ei în zilele Ajunului și Nașterii Domnului a fost explicată prin cultul morților. Există credința că în timpul sărbătorilor de iarnă spiritele strămoșilor coboară pe pământ, iar cerul este deschis până la Bobotează

Pecetea orașului Iași, pe care apar poarta Curții și paraclisul domnesc Sf. Treime

(6 ianuarie). Coliva simbolizează și zădărnicia planurilor anticreștine și victoria creștinismului.

La ieșirea din biserică, îndreptându-se spre Divanul cel Mic, domnul era întâmpinat de

căpitanul de vânători însoțit de câțiva vânători domnești, care îi închinau vânatul lor, adus din marea braniște domnească de la Bohotin (la sud-est de Iași, între Jijia și Prut). Cerbi, ciute, capre, rămători sălbatici și iepuri erau puși de-a rândul în zăpadă, reprezentând ploconul vânătorilor domnești. Călătorul sirian Paul de Alep, care în 1653 petrecuse Crăciunul în Țara Românească, nota că aici era obiceiul ca în preajma marii sărbători a Nașterii Domnului să se organizeze o mare vânătoare la care participa domnul însuși. Seara, domnul se întorcea cu mare pompă. În spatele trăsurii sale veneau carele încărcate cu vânat: mistreți, iepuri, vulpi, urși, fazani și porumbei sălbatici. Toate acestea erau predate la culmea domnească marelui sufar (bucătarul șef) și celor de sub ascultarea acestuia, pentru a pregăti ospățul Crăciunului.

Șanlic cu meterhaneaua

Din paraclisul Curții, arhieriei și boierii veliți îl însoțeau pe domn în Sala tronului, unde aveau loc ceremoniile de după-amiază. Aici, sub conducerea marelui logofăt, se desfășura ritualul sărutului icoanei hramului. În timp ce cântăreții domnești intonau troparul (cântare bisericăscă de laudă) și condacul (cântare scurtă în cinstea unui sfânt) praznicului, își făceau intrarea preoții și diaconii de la paraclisul domnului și de la cel al doamnei, purtând icoana *Nașterii lui Iisus*, între două sfesnice de argint, cu lumânări aprinse.

Icoana era luată de mitropolit care, după ce o săruta, o înmâna domnului. Acesta o săruta la rândul său. În acel moment se slobozeau tunurile și se făcea șanlic (zarvă) cu meterhaneaua (muzica militară). Icoana trecea apoi din mână în mână, fiind sărutată de toți arhieriei și marii dregători. Scena amintește de vechiul obicei al preoților de a merge cu icoana

Nașterii lui Iisus pe la casele credincioșilor. Paul de Alep menționa și el obiceiul preoților, dascălilor și copiilor din Țara Românească de a cutreiera orașul cu icoana hramului, trecând pe la casele dregătorilor, cântând *Fecioara astăzi* (condacul de Crăciun) și alte cântece religioase, după ce mai întâi îl colindaseră pe domn.

Un alt „vechi obicei al țării”, potrivit spuselor lui Gheorgachi, îl reprezentau orațiile domnești. Diaconul Curții rostea, în numele preoților ce veniseră cu icoana, o cuvântare într-un stil artificial și retoric, compusă prin compilarea meșteșugită a diverselor texte bisericești (minee, evanghelii ș.a.). Era invocată steaua răsărită deasupra Vithleem-ului care i-a călăuzit pe cei trei magi de la Răsărit („împărații perșilor”) ce au adus daruri la ieslea unde se născuse Mântuitorul. Prin actul miruirii, domnul era în lumea pământească

Caftan boieresc din brocart

corespondent lui Iisus („Unsul”) și i se aduceau, de asemenea, daruri din partea supușilor săi. Preoții paracliselor domnești primeau bacșiș câte un galben, iar diaconul care rostea orația, la fel.

După ieșirea acestora, întreaga

ceremonie a icoanelor și orațiilor se repeta, domnul primind pe egumenii greci ai mănăstirilor închinat. Veneau călugării de la Sf. Mormânt, sinaiți și sfetogoreții, cu icoane în mâini.

Această scenă era reluată și a treia oară, fiind primiți protopopul cu preoții din Iași.

Tot la Spătărie se înmânau darurile aduse pentru domn. Grigore Ureche scria: „plocoanele ce vin de la orașe, la Născutul lui Hristos” erau adunate de către marele clucer. Tradiția darurilor și a ospetelor era veche. După Gheorgachi, obiceiul era să se facă masă mare în Spătărie. Cu timpul însă, din economie, dar și din spirit de imitație, ospetele copioase au fost înlocuite cu o tratație mai ușoară. Se serveau vutcă (un fel de lichior; *Magazin istoric*, nr. 10/1998), „confeturi” (dulciuri) și cafea, după moda turcească, deși tot turcești erau și mâncărurile de pe vechia listă de bucate: sarmale, pastramă, mezeluri...

Și pentru coconii cei mici

În prima zi de Crăciun, de dimineață, tot în Spătarie, în prezența boierilor veliți, domnul îmbrăca cabanița (mantia îmblănită) primită de la sultan la investirea sa în funcție, iar marele spătar purta celelalte însemne ale domniei: cuca, sabia împărătească și sceptrul.

În această zi utrenia (slujba de dimineață) se ținea în Biserica cea Mare (la Iași, Sf. Nicolae Domnesc). Asemănarea cu ceremonialul obișnuit la Bizanț era evidentă.

Împărțirea făcliilor de ceară, ceremonie de sorginte bizantină, dădea mai mult fast întregii slujbe. Se făcea la vremea *polieleului* (cântarea psalmilor 134 și 135), ce se intona numai la marile sărbători. Lumânările de ceară curată, foarte scumpe, erau făcute pe cheltuiala Vistieriei țării. Cite pentru domn și beizadele erau frumos împodobite și poleite sau pictate cu migală. Lumânarea domnului era ținută de vel cămăraș, iar cele ale beizadelor de „copiii de casă” (un fel de paji).

La ieșirea din biserică, avea loc împărțirea darurilor, domnul punând să se arunce cu bani de aur pentru oșteni și calici. Se împărțeau celor săraci mâncare bună și haine din postav ieftin, aduse uneori special din Bistrița transilvană. Franco Sivori povestea că domnul muntean dăruia veșminte tuturor curtenilor, dregătorilor, slujbașilor și oștenilor, fiecăruia după treapta sa, unora țesături de mătase, altora stofe de lână. Arhieriei și egumenii primeau și ei veșminte de cinste, din satin, iar preoții și diaconii din bumbac („în dungi, de culoarea rășinei”).

În Sala tronului erau cinstiți și marii dregători cu haine scumpe, de fir, căptușite cu samur, cu haine de damasc „carmesin” (cărămiziu), cu caftane și feregele.

Începea apoi ospățul de la Spătarie. Când se așeza domnul la masă se slobozeau tunurile și se auzeau trâmbițele prin grija hatmanului și a agăi. Medelnicerul cel mare, în caftan nou, servea pe domn la masă, umplându-i blidul cu

„lingura cea mare de argint” (polonicul). Urmau preparatele din vânatul domnesc. Marele clucer avea grija „mezelilor” ce se aduceau de la beciul domnesc, iar vameșul se îngrijea de „confeturile”. Meterhaneaua și țaraful de țigani erau sub ascultarea marelui armaș.

„Confeturile” erau o nouitate la noi, întrucât ele nu se serveau decât la Curtea domnească. Gheorgachi notează cu haz că boierii, după ce mâncau dulciuri pe săturate, mai ascundeau prin năfrâmi, dându-le discret „feciorilor” aflați în slujba lor să le ducă acasă, pentru coconii cei mici.

Când se aduceau sfeșnicele aprinse, era semn că ospățul se apropia de sfârșit. Atunci, participații mergeau pe rând de sărutau mâna domnului, dar mai înainte goleau o cupă de vin, îngenunchiați în fața tronului.

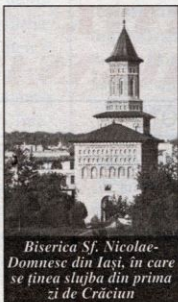
După cafea, servită în Divanul cel Mic, boierii se împrăștiau pe la casele sau gazdele lor din oraș. Uneori însă, domnul îi ținea până seara, când le invita și pe jupănele lor, ce avuseseră masă separată în „casele despre Doamna”, făcând astfel „jocuri și alte veselii”. Apoi, când s-au îngreuiat giugul țării cu mucareruri [biruri] și alte adaose cheltuiiale, s-au scuturat și veselile înesilor, făcându-se rar o masă sau două.

În a doua zi de Crăciun, veneau dascălii școalelor domnești, cu ucenicii cei mai aleși. Întâi dascălul cel mare, elinesc, se închina domnului și punea pe ucenicul său cel rânduit a spune *engomion elinescu*, adică o orăție. Apoi sărutau mâna domnului și primeau bacșiș. Urmău al doilea dascăl elinesc, cu ucenicul său, dascălii școalei slavonești, cu ucenicii lor, ce rosteau orățiile în limba română.

În a treia zi de Crăciun veneau egumenii greci ai mănăstirilor închinăte, salutând pe domn și aducându-i plocioane. Obiceiul era să aducă toți câte un miel, iar cei care nu puteau găsi miei la acea vreme se înfățișau cu câte un vițel mic, un curcan sau găini. Domnul îi pofta să șadă pe laviță „fiștecare pe rânduială și li se da cafea, întrebându-i cum petrec la sfințele mănăstiri”. La plecare, domnul se despărțea de ei, urându-le: „Și la anul!” ■

Cupă din argint
(atelier transilvănean,
sec. XVI)

Biserica Sf. Nicolae-
Domnesc din Iași, în care
se ținea slujba din prima
zi de Crăciun

Ofițeri ardeleni în oștirea română

Pe fondul destrămării Imperiului austro-ungar și al pregătirii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, românii din Transilvania au trecut la organizarea propriilor structuri politice și militare, menite să le asigure protecția în acele vremuri tulburi.

La 20 octombrie 1918, la Arad și-a început activitatea oficială Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.), sub președinția lui Ștefan Cicio Pop. Cu două zile în urmă, la 18 octombrie, în urma unei con-

sfătuiri a ofițerilor și soldaților români din Viena, se constituise Senatul central al ofițerilor și soldaților români din Austro-Ungaria. Prin îngrijirea acestuia, 50.000 de soldați români de pe diferite fronturi au fost concentrați la Viena, de unde au fost transportați în Transilvania și puși la dispoziția C.N.R.C.

INTEGRAȚI, DAR GREU AVÂNSAȚI

Dr. PETRE OTU

La 23 octombrie, C.N.R.C. a hotărât crearea Gărzilor Naționale Românești civile și militare, în care s-au înregimentat militarii întorși de pe front. Această structură organizatorică a asigurat condițiile pentru întrunirea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia și desfășurarea în deplină securitate a lucrărilor ei.

Prin forțe proprii

La 1 decembrie 1918 după proclamarea unirii cu România, delegații la Marea Adunare au trecut la formarea Marelui Sfat Național, compus din 150 de persoane

reprezentând toate comitatele. Întrunit în ședință a doua zi, Marele Sfat Național – care ținea loc de for legislativ – și-a desemnat un Comitet Executiv (Consiliul Dirigent), compus din 15 persoane, fiecare conducând un departament (resort).

Unul dintre cele 15 departamente ale Consiliului Dirigent se numea Resortul Armatei și Siguranței Publice și a fost pus sub conducerea lui Ștefan Cicio Pop. La 17 decembrie, acesta a devenit și comandant suprem al Gărzilor Naționale, iar la 30 decembrie, prin Decretul nr. 3722, a fost numit secretar de stat fără portofoliu în guvernul de la

București, ca reprezentant al Transilvaniei.

Pentru îndeplinirea misiunilor încredințate, Ștefan Cicio Pop și-a constituit „un stat major” format din cei mai valoroși ofițeri români proveniți din armata austro-ungară: generalii Ioan Boeriu, Gheorghe Domășneanu, Dănilă Pop (în unele documente apare Papp), Alexandru Hanzu și maiorul Iosif Iacobici. Toți aceștia au constituit Secția Organizării 6-7 din cadrul Consiliului Dirigent. Maiorul Ion Ilcușu a fost numit ofițer de legătură al Secției Organizării 6-7 pe lângă Marele Stat Major Român, iar acesta din urmă a trimis la Sibiu pe

maiorul de stat major Gheorghe Bereşteanu.

Printr-o hotărâre a Resor-tului Armatei şi Siguranţei Publice s-a trecut la crearea unei jandarmerii româneşti, care să înlocuiască Gărzile Naţionale. Între misiunile ei se aflau: menţinerea ordinii şi siguranţei publice, executarea dispoziţiilor Consiliilor Naţionale locale, ale autorităţilor judiciare şi ale comanda-mentelor militare, strân-gerea echipamentului, arma-mentului şi muniţiilor aflate asupra militarilor demobilizaţi, luarea sub pază a cazărnilor şi depozitelor cu toate bunurile şi arhivele aflate acolo.

Locotenent-colonelul Con-stantin Brânduşa a fost numit şef al Serviciului de poliţie, iar avocatul Victor Deleu a devenit şeful Resor-tului Internelor; ambii se supuneau Secţiei Organizării 6-7. Imediat au fost numiţi şi inspectori regionali de jandarmi: col. Silviu Bordan (Braşov), col. Şerb Miron (Cluj), col. Con-stantin Popovici (mai întâi la Deva, apoi la Arad şi în final, la Timişoara).

Concomitent cu crearea jandarmeriei, s-a trecut la consti-tuirea cercurilor de recru-tare, pentru ca tinerii ardeleni să poată fi mobilizaţi în armata română. Au fost constituite 16 asemenea cercuri, printre care cele de la Zalău, Târgu Mureş, Cluj, Bistriţa, Alba Iulia, Orăştie, Timişoara ş.a. Ele au contribuit la formarea, în primăvara lui 1919, a şase divizii de infanterie încadrate în Corpurile 6 şi 7 armată, ce

au luat parte activă la campania din 1919 împotriva regimului bolşevic al lui Bela Kun.

Sub acelaşi drapel

Paralel cu înfiinţarea struc-turilor militare proprii în Transilvania, s-a pus problema lămuririi situaţiei ofiţerilor români din fosta armată austro-ungară. După cercetările noastre de până acum, nu ştim numărul exact al acestora. Ştim însă, din datele cen-tralizate de istoricul Teodor V. Păcăţianu, că un număr de 489.544 de români transil-văneni fuseseră supuşi obli-gaţiilor militare în timpul războiului din 1914-1918, luptând sub steag străin pe diferite fronturi. Dintre aceştia, 53.014 au murit în timpul operaţiunilor, iar alţi 63.304 au fost răniţi. Indiferent de numărul ofiţerilor români care serviseră în armata fostei duble monarhii, situaţia lor trebuia clarificată. La 20 decembrie 1918, maiorul Traian Bulboc a adus de la Viena câte un anuar al armatei austro-ungare şi toate memoriile calitative ale ofiţerilor români, păstrate în perfectă ordine în arhiva

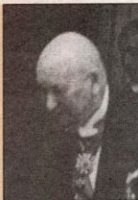
Ministerului de Război din capitala imperiului. Câteva zile mai târziu, generalul Ioan Boeriu i-a invitat pe toţi ofiţerii români din fosta armată austro-ungară să se prezinte, până la 1 ianuarie 1919, la Secţia Organizării 6-7, pentru a li se clarifica situaţia militară. Pe măsură ce aceştia au dat curs invitaţiei, au fost trimişi la cercurile de recrutare amintite mai sus, care, la rândul lor, i-au repartizat marilor unităţi în curs de constituire.

La începutul lunii mai 1919, Secţia Organizării 6-7 a dat o circulară prin care toţi ofiţerii care doreau să intre în armata română erau rugaţi să înainteze o cerere însoţită de actul de naţionalitate, dovada de renunţare la orice supuşenie străină şi diploma de studii. Pentru soluţionarea acestor cereri, Ministerul de Război din Bucureşti a instituit o comisie specială, compusă din generalul Ioan Boeriu (preşedinte), locotenent-coloneii Nicolae Ciupercă şi Dumitru Georgescu şi maiorii Traian Bulboc şi Alexandru Vlad. Trei dintre membrii comisiei (Boeriu, Bulboc şi Vlad) fuseseră ofiţeri în armata

General de divizie Ioan Boeriu. S-a născut la 13 septembrie 1859, în judeţul Făgăraş. A absolvit şcoala militară în 1879. În cursul războiului a fost comandant de regiment, remarcându-se pe frontul din Galiţia. A fost decorat cu ordinul „Maria Tereza”, care se acorda foarte greu, dar cel care îl primea căpăta automat titlul de „baron”. A fost primit în armata română cu gradul de general de brigadă. A comandat Corpul 7 armată dislocat iniţial la Sibiu.

General Dănilă Pop. S-a născut la 20 mai 1868, în Aciuța, comuna Plescuța, județul Arad. A urmat Academia Militară de Geniu, după absolvirea căreia (1890) a făcut Școala Superioară de Război, specialitatea „geniu”, obținând diplomă de inginer. Profesor la școlile de cadeți din Sibiu și Wiener Neustadt, a participat la luptele din Galiția și Bucovina, fiind, între altele, șeful de stat major al Diviziei 54 infanterie. La 1 decembrie 1918, a fost primit în armata română și avansat general de brigadă. În campania din 1919 din Ungaria, a comandat Divizia 18 infanterie. După război, cu gradul de general de divizie, a comandat Corpul 6 armată (1924-1930) dislocat în Transilvania. În 1930 a trecut în rezervă pentru limită de vârstă. Ulterior, a fost consilier pentru fortificațiile din vestul țării și rezident regal pentru ținutul Mureș. A murit la 30 martie 1950, la Sibiu.

austro-ungară, ceilalți doi (Georgescu și Ciupercă) erau desemnați de București.

Comisia a analizat fiecare cerere în parte și, atunci când a avut posibilitatea, a și discutat cu ofițerii în cauză. În *Monitorul Oficial* nr. 73, din 23 iunie 1919, a fost publicată o primă listă cu numele ofițerilor transilvăneni integrați în armata română. Comisia și-a continuat activitatea încă aproximativ un an de zile. De remarcat că au fost primiți nu numai ofițeri de naționalitate română, ci și de alte etnii, în special germană. Condiția principală era renunțarea la cetățenia străină și acceptarea celei românești.

În 1920, armata română avea 138 de generali, 495 colonei, 686 locotenent-colonei, 1.218 maiori și 2.234 căpitani. Dintre aceștia, 3 generali, 15 colonei, 40 locotenent-colonei, 102 maiori și 49 căpitani proveneau din fosta armată austro-ungară. Cei 209 militari dădeau un procent de 4,8% din numărul ofițerilor de la gradul de căpitan în sus, care existau atunci în armele cavalerie, infanterie și artilerie. Să amintim dintre aceștia pe generalii Ioan Boderiu, Dănilă Pop, Alexandru Hanzu, coloneii Ioan Hidu, Dumitru Bardoși, Gh. Radeș, Cornel Frențiu, Aurel Păcu-

raru, Constantin Popovici, locotenent-coloneii Iosif Iacobici, Aurel Păcală, Vasile Magda, Ioan Moraru, Ioan Olteanu, Victor Negrea, Mihail Stoica ș.a., maiorii Ion Ilcușu, Aurel Stoica, Traian Radu ș.a.

Dificultăți și nemulțumiri

Integrarea acestor ofițeri în armata română a fost un proces complex și nu lipsit de dificultăți, deși proveneau dintr-o armată a unei mari puteri. Structura organizatorică, sistemul de învățământ, instruirea trupelor, pregătirea cadrelor, regulamentele din armata austro-ungară difereau de cele existente în oștirea română. Pentru familiarizarea cu doctrina și metodele de instruire ale armatei române, pentru cei integrați au fost organizate diverse cursuri de perfecționare pe genuri de arme. Dar războiul adusese multe schimbări, ce nu putuseră fi materializate în legi, regulamente, instrucțiuni și norme corespunzătoare.

Au existat și dificultăți de ordin lingvistic. În fosta armată austro-ungară regulamentele, ordinele și instrucțiunile erau redactate în limba germană, în care se dădeau comenzile. Unii ofițeri care au făcut cerere de integrare s-au confruntat cu greutăți în însușirea normelor ce stăteau la baza organizării și funcționării armatei române.

General Alexandru Hanzu (4 octombrie 1871, Cașova Sibiului – 1949). A absolvit Academia militară (artilerie) în 1894 și a urmat Școala Superioară de Război. La 1 mai 1919 a fost primit în armata română cu vechimea și gradul de general. În campania din 1919 a comandat Divizia 16 infanterie. După război, a comandat Divizia 17 infanterie, fiind avansat general de divizie (1 iunie 1927), iar la 1 aprilie 1930 a fost numit comandant al Corpului Vânătorilor de Munte. Pentru scurt timp a comandat Corpul 6 armată, apoi a îndeplinit funcția de inspector general de armată.

Dar cele mai mari complicații le-a creat problema avansării în grad a ofițerilor integrați. În mod firesc, ofițerii proveniți din armata austro-ungară trebuia plasați în cadrul promoțiilor școlilor pregătitoare de ofițeri din Vechiul Regat. Acest lucru nu s-a întâmplat și toate promoțiile ardeleni au fost retrogradatae arbitrar. Partea gravă a chestiunii s-a datorat și faptului că legea înaintărilor în armată a fost sincronizată cu legea poziției ofițerilor, care fixa limita de vârstă. „Deci, ofițerul care a intrat în școala militară cu un an mai bătrân decât promoția lui – arăta generalul Vasile Barbu, provenit și el din fosta armată austro-ungară –, sau dacă un an a fost oprit de la înaintare, sau dacă a fost încadrat cu un an sau mai mulți ani după promoțiile din România Veche, cum a fost cazul ofițerilor proveniți din armata austro-ungară, din cauza limitei de vârstă nu puteau înainta în grade mai înalte.”

Ulterior, situația s-a agravat și mai mult prin reducerea limitei de vârstă în grad. De exemplu, pentru gradul de colonel s-a redus limita de vârstă la 58 de ani, apoi la 56 și, în final, la 53 de ani. În aceste condiții, mulți ofițeri din fosta armată austro-ungară au rămas neavansați. Numulțumiți, unii dintre ei au demisionat din armată, considerând, așa cum arăta generalul Vasile Barbu, că dacă ei nu fuseseră nedreptățiți în ceea ce privește avansarea

General Ion Ilcușu. S-a născut la 2 februarie 1882, la Rășinari, județul Sibiu. A făcut Școala militară din orașul Sibiu și apoi a urmat cursurile Școlii Superioare de Război, activând în armata austro-ungară până la 1 aprilie 1916, când a trecut în România. De la această dată i s-a recunoscut vechimea în armata română, cu gradul de maior. În timpul Războiului de reîntregire, a fost încadrat în Secția transporturi din Marele Stat Major

Român, fiind avansat locotenent-colonel la 1 septembrie 1917.

A înaintat până la gradul de general de corp de armată și a fost, între altele, inspector general al infanteriei și director pentru învățământul militar din Marele Stat Major. În calitate de ministru al Apărării Naționale (21 septembrie 1939-4 iulie 1940), a participat la consiliile de coroană din iunie 1940 care au acceptat cedarea Bucovinei de Nord și a Basarabiei. La 9 septembrie 1940 a fost scos din cadrele active ale armatei.

în armata austro-ungară, cu atât mai puțin nu trebuia să le facă acest lucru „frații lor din România Veche”. În primii ani de după Marea Unire au demisionat generalul Gheorghe Domășneanu, 12 coloneli, 22 locotenent-colonei, 38 maiori și 11 căpitani.

Trebuie spus că una dintre explicațiile situației neplăcute în care se ajunsese era și aceea că în timpul războiului, în armata română se făcuseră

avansări repetate. Unii ofițeri fuseseră avansați chiar de trei ori în cursul celor doi ani de război. Aceasta a dus la o creștere a numărului de ofițeri superiori (maiori, locotenent-colonei, coloneli), iar trecerea la cadrul de pace a însemnat și o reducere a acestor funcții, ceea ce a impus o anumită limită la avansările în grad. Această măsură i-a afectat și pe ofițerii provenind din armata austro-ungară. ■

General Iosif Iacobici (8 decembrie 1884, Alba Iulia-11 martie 1952, penitenciarul Aiud; *Magazin istoric*, nr. 3/1967, 10/1999). A urmat liceul militar din Kasovia (Austria), școala militară din Mohrisc-Weisskeschen și Școala Superioară de Război din Viena. În decembrie 1918 a fost primit în armata română cu grad de locotenent-colonel; între 1925 și 1929 a fost adjutant regal. Înaintat general de brigadă (1931) și de devizie (1937), ministru al Înestrării (octombrie 1938-ianuarie 1939), apoi al Apărării Naționale (27 ianuarie-23 septembrie 1941) și comandant al Armatei 4 (9 septembrie-9 noiembrie 1941). Numit șef al Marelui Stat Major la 9 noiembrie 1941, curând a intrat în conflict cu mareșalul Ion Antonescu, nefiind de acord cu angajarea masivă a forțelor românești dincolo de Nistru. La 20 ianuarie 1942 a demisionat din funcție. De remarcat că în timpul disputei cu Antonescu, acesta îl acuzase de lipsă de patriotism, amintindu-i că provenea din fosta armată austro-ungară.

Ioan Moța

Vasile Stoica

În 1917, șeful guvernului român I.I.C. Brătianu a trimis în S.U.A. o delegație compusă din trei ardeleni: Vasile Stoica, Vasile Lucaciu și Ioan Moța. Primul era tânăr sublocotenent înrolat de curând voluntar în armata română, iar ceilalți doi – preoți. Plecaseră cu misiunea de a crea o legiune de voluntari din rândurile românilor emigranți în S.U.A., care să participe, în cadrul armatei americane, la lupta împotriva Puterilor Centrale. Se urmărea și o sensibilizare a guvernului și opiniei publice americane în vederea sprijinirii cauzei unității naționale a poporului român.

Magazin istoric a prezentat cititorilor principalele momente politico-diplomatice ale acestei misiuni (nr. 12/1992 și 3/2001). La fel de interesante sunt însă amănuntele privitoare la călătoria propriu-zisă a celor trei emisari români, pe care le prezentăm în paginile ce urmează.

IAȘI-WASHINGTON VIA SIBERIA, COREEA, JAPONIA ȘI HAWAII

FLORIN MIRGHEȘIU

In ziua de 4 mai 1917, Stoica și însoțitorii săi au primit vize din partea Legației ruse și a Biroului militar interaliat de la Iași. Viza americană au primit-o a doua zi, când însărcinatul cu afaceri al acestei țări, J. Andrews, le-a eliberat și scrisori de recomandare către Departamentul de Stat și a expediat un raport la Washington privind scopul vizitei celor trei români în S.U.A.

Plecarea din Iași a avut loc în seara de 5 mai. „Ce surprindere am avut – scria I. Moța – când am trecut de la Unghenii români la Unghenii ruși! La noi, după 3/4 [trei sferturi] an de război – lipsă,

foame, zdrențe. În gărilor rusești, după doi ani de război: bufet, masă, ceainărie, bibliotecă și nici un om sau soldat zdrențaros! Nici cerșetori.”

În drum spre Petrograd, s-au oprit la Darnița (azi un cartier al orașului Kiev), unde se aflau concentrați un mare număr de ardeleni și bucovineni, foști ostași în armata austro-ungară căzuți prizonieri la ruși. Stoica a avut surpriza să întâlnească aici vechi prieteni din timpul studenției, alături de care activează în cadrul Societății studențești „Petrul Maior” din Budapesta. Au organizat o ședință ad-hoc. La plecare, au luat cu ei și o copie după declarația adoptată de prizonierii români de la

Darnița în ziua de 26 aprilie, în care se pronunțau pentru unirea provinciilor românești stăpânite de austro-ungari cu România, pentru „a forma împreună un singur stat național românesc”.

Ajunși în capitala rusă, cei trei se confruntă cu greutate în procurarea alimentelor. La 15 mai au părăsit Petrogradul și, după o călătorie de nouă zile cu Transsiberianul, la 24 mai au trecut granița rusă. Din Harbin, la recomandarea unui călător japonez, cu un alt tren, s-au îndreptat spre peninsula coreeană. Au făcut un popas la Mukden, pentru a vizita palatele imperiale de aici, rămase goale după cucerirea japoneză (1910). În cursul

traversării peninsulei coreene, s-au oprit și la Seul, care îi impresionează prin sărăcie. Au ajuns la Pusan, în sudul Coreei; traversează, apoi, strâmtoarea Coreei, pentru a ajunge la Shimonoseki. De aici, impresionați de curățenia trenurilor, străbat peste 1.100 de km spre nordul insulei Honshu. Moța povestește și despre vizita la Kyoto, fosta capitală niponă, situată la jumătate distanță dintre Shimonoseki și Tokyo.

Au petrecut două zile la Tokyo, bucurându-se de confortul hotelurilor de aici, unde apa caldă curgea permanent la robinet, camerele cu baie costând doar un yen în plus pe zi (yenul echivala atunci cu doi lei). În ziua de 2 iunie, cei trei și-au vizat pașapoartele la Ambasada americană din Tokyo și au părăsit Japonia cu aceleași bune impresii: „Venind de la Tokyo la Yokohama, ca să luăm vaporul – consemna I. Moța –, călătorisem o noapte în vagonul de dormit. Pe la 8 „eram în gara Yokohama. Ne-am îmbrăcat cam grăbiți și în grabă soțul [camaradul] Stoica și-a uitat orologiul sub perină, unde-l pusese, în patul său. Ne-am dat jos; trecusem printre lumea ce venea la tren și eram pe peron și ne îndreptam spre trăsuri, când însoțitorul vagonului vine fuga-fuga după noi și-i dă lui Stoica ceasul și se întoarce repede la tren, fără a aștepta nici un mulțam, decum un bacșiș!”

Cei trei s-au îmbarcat, la 5 iunie, în Yokohama, la bordul navei *Tenyo Maru*. Alături de alte două vase similare, nava reprezenta un apogeu al tehnologiei deținute de japonezi. Construită în 1908 în Japonia și devenită proprietatea armatorului Toyo Kisen, *Tenyo Maru* transporta peste 1.000 de pasageri de pe coasta asiatică a Pacificului.

Avea un deplasament de 22.000 t și plecase din Hong Kong la 25 mai 1917, trecând prin Shanghai (28 mai), Nagasaki (30 mai) și Kobe (1 iunie). Căpitanul H.S. Smith și ofițerii erau britanici, în afara unui vice-căpitan care era japonez. Transilvănenii sunt copleșiți de însemnele civilizației britanice. Dar H.S. Smith era ultimul căpitan străin care lucra în flota japoneză. Cei 217 călători de la clasa întâi, printre care se aflau și românii, se bucurau de confortul cabinelor de două persoane, iar meniul (40 de feluri de mâncare) era dublu față de clasa a 2-a. Spre deosebire de călătorii celorlalte două clase de confort, cei de la clasa întâi erau serviți la masă cu cafea și beneficiau de audiții muzicale și concerte, iar seara aveau acces la baluri.

La 15 iunie, la orele amiezii, au admirat Honolulu, unde au rămas o jumătate de zi. Dată fiind izolarea arhipelagului Hawaii, era un obicei ca jurnalele locale să scrie despre cei care urmau să treacă prin oraș, ziarele din Honolulu anticipând și trecerea unei misiuni române. *Tenyo Maru* fusese prima navă japoneză pe care se introdusese, în 1908, serviciul telegrafic. Spre surpriza celor trei români, la câteva ore după sosirea în Hawaii, au fost vizitați de doi soldați ai armatei Statelor Unite, emoționați de a întâlni... conaționali. „Unul era Flueraș, de pe lângă Sibiu, celălalt Popovici, din Ploiești, aruncați de soartă în America, unde poate fiindcă nu le mergea prea bine cu lucrul prin fabrici, au intrat în armata americană și au fost împărțiți la trupele ce aveau garnizoana în Honolulu.” Scurt timp după despărțirea de cei doi soldați, au fost căutați de omul de

afaceri Greenbough. Părinții acestuia locuiseră la Galați până când el împlinise opt ani, după care, ca și alți evrei, emigraseră în Statele Unite. Cu automobilul acestuia, în acea după-amiază de vineri, au vizitat orașul. După masa de seară, servită pe *Tenyo Maru*, tot din automobilul lui Greenbough, au fost impresionați de risipa de lumină electrică din oraș. La 21 iunie, călătorilor de pe *Tenyo Maru* le-a fost oferit un impresionant dineu, înaintea debarcării în cel mai important centru de pe coasta vestică a Americilor – San Francisco.

Impresionați de *Biblia* găsită în camera de hotel, tovarășii lui Stoica au admirat „sănătatea de moravuri” din Statele Unite. „Situația din România nu este atât de gravă cum este prezentată”, a spus locotenentul Stoica, singurul membru al misiunii care vorbește engleză”, scria, printre altele, *The San Francisco Chronicle* din 23 iunie. Tot în conferința de presă susținută de transilvăneni, „locotenentul Stoica a refuzat să discute scopul misiunii românești în Statele Unite; el a spus doar că este o «misiune națională»”, scria, la 23 iunie, *The San Francisco Examiner*. Stoica constata, „dintru început, că ziarele americane erau nu numai indifferente, dar de-a dreptul dușmănoase față de noi. Ziarele consorțiului Hearst ne prezentaseră în culorile cele mai defavorabile.”

Contra 87 dolari, Stoica își cumpără un bilet, la clasa întâi, până la Cleveland. Purtând ținută specifică, Lucaci beneficiază de reducerea de 10% acordată preoților.

După aproape două luni de călătorie, la 29 iunie 1917, au ajuns la Washington. ■

Dictionar istoric

Milan Matov, căpetenie a comitațiilor din zona Bitolia

La mijlocul anilor '30 Serviciul „S” din cadrul Ministerului Apărării Naționale (titlatura Serviciului Secret de Informații, la conducerea căruia se afla Mihail Moruzov) a alcătuit un studiu despre istoricul acțiunilor iredentiste bulgare. Materialul, amplu, bine documentat și cu anexe reprezentative, dar în care se regăsesc și aprecieri subiective, a fost prezentat conducerii statului, poate chiar regelui Carol II.

Sandanski (dreapta) și Panitzo, alte căpetenii de comitații

COMITAGII

ALEXANDRU-ALIN ȘPANU

După războiul rus-româno-turc din 1877-1878, în urma căruia Bulgaria a devenit principat autonom, Dobrogea a fost cerută și obținută de Rusia țaristă, care a cedat-o României, dar a anexat, la schimb, sudul Basarabiei. Abia după această dată bulgarii au început să se stabilească masiv în Dobrogea. Potrivit autorilor studiului, statul român, în perioada 1878-1882, a recunoscut bulgarilor din regiune drepturi de proprietate asupra terenurilor smulse prin jaf și violență de la turci și

tătari. Populația bulgară era majoritară doar în nordul Dobrogei, centrul primelor manifestări iredentiste fiind Tulcea. Bulgarii din România au început să-și trimită copiii la școli superioare în Bulgaria, unde erau primiți fără examen, iar unii dintre ei au ajuns în funcții importante în societatea bulgară. Printre aceștia din urmă s-au numărat D. Grekov, om politic care a devenit prim-ministru (18 ianuarie-1 octombrie 1899), originar din Bașchii, Tulcea, și I. Ghemadiev, ministru, născut la Endichioi, Tulcea.

Spre sfârșitul secolului XIX au început să se facă simțite „manifestațiuni violente și provocatoare”, fapt pentru care guvernul român l-a numit în 1898 pe Ioan S. Nenițescu prefect de Tulcea. Acesta, poet și fost militar, la sugestia lui Spiru Haret, a combătut acțiunea bulgară prin lichidarea comunităților bulgare, desființarea școlilor bulgărești și suprimarea societăților culturale.

După războaiele balcanice din 1912-1913, România a obținut și sudul Dobrogei, denumit Cadrilater, compus din județele Caliacra și

Durostor. Structura populației nu s-a modificat prea mult, 54% dintre locuitori fiind români și doar 13% bulgari. Din această perioadă (1913-1916) centrul de activitate bulgar s-a mutat de la Tulcea la Bazargic și, sub auspiciile guvernului de la Sofia, s-a format un comitet de propagandă iredentist intitulat „Dobrogea”, compus din N. Drumov (bancher și cerealist) președinte, dr. T. Bacevarov vicepreședinte, P. Calincov, I. Vasiliev, Gh. Atanasov, N. Atanasov, B. Inciormanski, membri, și R. Beșcov, secretar. Comitetul avea ca scop dezvoltarea culturală și spirituală, strângerea legăturilor dintre bulgarii din Bulgaria și locuitorii din Dobrogea, câștigarea libertății populației dobrogene, toate acestea prin mijloace culturale și politice. Cele culturale constau în ziare, reviste, studii istorice, conferințe, întruniri publice în Bulgaria și străinătate, serate literare, piese de teatru, loterii, baluri și serbări publice, în timp ce mijloacele

politice cuprindeau apeluri, proteste, memorii, un birou de informații și de legături cu organizații culturale naționale din Bulgaria și străinătate, sucursale în țară și în toate marile orașe din Europa. Pentru a avea o aderență cât mai largă au fost considerați membri fondatori ai societății „Dobrogea” toți bulgarii dobrogeni refugiați în Bulgaria.

Intellectualii bulgari originari din România au devenit, după 1918, principalii agitatori ai mișcării iredentiste

Tensiunile diplomatice dintre București și Sofia, spectrul războiului mondial între marile puteri, izbucnirea lui (1914) și participarea Bulgariei la conflict de partea Puterilor Centrale (din 1915) nu avea cum să liniștească sau să calmeze spiritele dormice de revanșă și răzbunare.

Devenite inamice prin intrarea României în conflictul european de partea Antantei (din 15 august 1916), cele două state s-au confruntat

militar în toamna aceluiași an, când câștig de cauză au avut bulgarii. Pentru următorii doi ani teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră s-a aflat sub ocupația militară a Bulgariei, care a oferit conducerea politică și administrativă societății „Dobrogea”, al cărei scop a fost bulgarizarea întregii populații. Punctul culminant al procesului de bulgarizare a fost atins în zilele de 17-18 decembrie

1917 când, la Babadag, s-a desfășurat Congresul pan-dobrogean, care a adoptat o moțiune pentru anexarea întregului spațiu dobrogean la Bulgaria.

Imediat după încheierea războiului, în primăvara anului 1919, în localitatea Razgrad a avut loc al doilea Congres dobrogean, unde s-a luat hotărârea ca, în viitor, acțiunile mișcării să devină revoluționare. Societatea „Dobrogea” a inițiat un program cu două direcții de acțiune: internă și externă. Acțiunea internă, în Bulgaria, avea ca scop solidarizarea în jurul ideii de cucerire a Dobrogei, iar acțiunea externă

Regele Carol I, trecând în revistă trupele la intrarea lor în Bulgaria, 3 iulie 1913

trebuia să organizeze nuclee cu rolul de a stârni nemulțumiri, de a perturba ordinea publică în Dobrogea și a exploata situația spre a forma convingerea că populația nu suportă administrația românească

și, în consecință, regiunea trebuie redată Bulgariei pentru pacificarea spiritelor.

Din punct de vedere politic, societatea „Dobrogea” era subvenționată de guvernul de la Sofia, de unde primea directive în acțiunile politice pe care le punea în practică, în timp ce, din punct de vedere militar, se afla subordonată, evident acoperit, Marelui Stat Major bulgar. Misiunile operative constau în plasarea refugiaților, sub formă de coloniști, de-a lungul Cadrilaterului, legături cu populația din Dobrogea în scopul menținerii unui aparat de informații, organizarea și înarmarea unităților de comitagii, precum și înființarea nucleelor de simpatizanți în România, pentru a colabora în acțiunile ce aveau loc.

Atacurile în Dobrogea aveau, în principal, trei scopuri: 1) o presiune permanentă asupra populației, pentru a activa la ordinele societății „Dobrogea”, și pedepsirea în caz de nesupunere; 2) terorizarea elementului turco-tătar și românesc pentru a părăsi regiunea; 3) crearea de situații încordate care să ducă la măsuri excepționale, iar acestea să fie prezentate ca acțiuni de terorizare și prigoană a populației bulgare de către statul român. În caz de război, planurile militare prevedeau ca nucleele infor-

Comitagi: nume dat de turci grupurilor înarmate create de comitetele și organizațiile naționaliste ale bulgarilor din Macedonia dinainte de războaiele balcanice și care urmăreau eliberarea acestui teritoriu de sub dominația otomană. După primul război mondial, numele a fost preluat de bandele armate neregulate create de revizionisții bulgari. Acestea comiteau raiduri teroriste pe teritoriile statelor vecine și la nevoie puteau acționa alături de trupele regulate.

mative să execute instrucțiunile primite de la Sofia, iar unitățile de comitagii să distrugă comunicațiile și lucrările de artă, să producă incendii la obiectivele industriale și panică în rândul populației civile. Pentru pregătirea tineretului dobrogean, în timpul executării stagiului militar, aceștia efectuau misiuni informative ordonate de atașatul militar din București și transmise prin preotul de la biserica bulgară din localitatea respectivă.

La mijlocul anilor '20, serviciul de informații al U.R.S.S. „a tras concluzia că terenul este prielnic pentru întreprinderea de acțiuni teroriste și de propagandă comunistă”, astfel încât, în urma unor manevre abile, „reușește prin emisarii săi să scindeze Societatea «Dobrogea» în două, și anume V.D.R.O. și D.R.O.”. V.D.R.O. (organizația internă revoluționară dobrogeană) reprezenta fosta organizație „Dobrogea”, cu un caracter naționalist-iredentist, în timp ce D.R.O. (organizația revoluționară dobrogeană) avea un caracter naționalist-comunist, fiind subvenționată de la Moscova.

În fruntea D.R.O. a fost ales dr. Vicev, primele acțiuni înregistrându-se în 1925. Organizarea a fost structurată

pe două secțiuni: propagandă și informații. Propaganda D.R.O. trebuia să producă în România ample mișcări sociale, chiar anarhie dacă era posibil, scopul fiind „să grăbească prăbușirea sistemului

social în ființă și odată cu aceasta să anexeze Dobrogea la statul bulgar”. A doua secțiune se ocupa cu procurarea, de informații politico-militare, agenții recrutate din Cadrilater fiind dirijați să acționeze pentru a forma rețele informative pe întreg teritoriul românesc (o astfel de organizație a fost descoperită în 1932 la Poșta Centrală din București). Deși oficial ilegală în Bulgaria, D.R.O. beneficia de o largă toleranță, fiind acceptată „chiar prezența unor experți tehnici sovietici în materie de informațiuni, care dirijează acest aparat informativ”, după cum au constatat agenții lui Mihail Moruzov. De asemenea, D.R.O. s-a angajat să comită acțiuni comunist-revoluționare doar în România, conducătorii organizației să fie cunoscuți de structurile informative bulgare, iar informațiile obținute să fie trimise, în copie, la Marele Stat Major bulgar.

La începutul anilor '30 informațiile primite de Serviciul Secret român menționau faptul că D.R.O. fusese acaparată de serviciul de informații italian, care „este pe cale să facă la fel cu organizațiile de comitagii din Cadrilater”, scopul Romei fiind acela de a împiedica o eventuală apropiere politică

între România și Bulgaria. Apropierea dintre Sofia și Roma a avut la bază căsătoria dintre regele Boris III al Bulgariei cu Giovanna de Savoia, fiica regelui Victor-Emmanuel III al Italiei, fapt petrecut la 25 octombrie 1930. Acest mariaj „a desăvârșit intrarea Bulgariei în sfera de influență italiană”, care a început să exporte armament și a trimis o delegație de ofițeri pentru echiparea, respectiv instruirea armatei bulgare. Pe de altă parte, Italia „a mai luat asupra-și toată mișcarea pro-macedoneană, pe care o subvenționează”, precum și bandele de comitații care acționau contra iugoslaviei, așa încât guvernul de la Sofia, degrevat de alte probleme, a început să subvenționeze masiv acțiunile subversive din Dobrogea. Societatea „Dobrogea” a primit 30 de milioane de leva, în afară de sumele destinate

pentru construcția sau întreținerea diferitelor localuri din Cadrilater.

In urma colaborării dintre V.D.R.O. și D.R.O., rezultatele nu au încetat să apară. S-au dezvoltat, în primul rând, un aparat de propagandă, capabil să acționeze în străinătate, și o

O parte a mișcării iredentiste bulgare se afla sub controlul Moscovei, iar altă parte sub cea a Romei

structură informativă, bine pusă la punct. Al doilea pericol era reprezentat de posibilitatea legăturii cu cele 44 de sate bulgare din sudul Basarabiei, de unde puteau să se ivească, oricând, „provocări contra ordinii și dezvoltării pașnice”, atât în Dobrogea cât și, prin extensie, în toată România. Marele beneficiar al tuturor acestor acțiuni era

considerat vecinul de la răsărit, U.R.S.S., care dispunea acum de „un braț tentacular spre slavii de sud și pentru lărgirea bazei acțiunii revoluționare mondiale, al cărei pericol pentru ființa noastră de stat este evident”, precedentul fiind creat de acțiunea terorist-revoluționară de la Tatar-Bunar (sudul Basarabiei) din anul 1924.

Într-un grafic al atacurilor comitațiilor din perioada 1923-1932 s-a constatat o scădere a numărului acestora de la 120 în 1923 la circa un sfert în 1932. Semnificativ este că în primii trei ani s-au înregistrat peste 100 de atacuri pe an (120, 121, respectiv 115), pentru ca, în următorii trei ani, 1926-1928, scăderea lor să fie evidentă (70, 35, respectiv 38). La cumpăna deceniilor 3 și 4 (1929-1931) comitațiile și-au redus și mai mult agresiunile (21, 25, respectiv 13 atacuri), pentru

Insurgenți bulgari ascundând arme în case

ca, în ultimul an (1932), să fie constatate un număr de 21 de incursiuni pe teritoriul românesc.

Pentru a contracara acțiunile comitațiilor, statul român a hotărât să colonizeze macedo-români în Dobrogea, oferindu-le pământ, casă și animale pentru a deveni agricultori. Rezultatele au fost sub așteptări, chiar contrare. Acești macedoneni nu cunoșteau limba română, meseriile lor de bază erau creșterea vitelor, comerțul și chiar contrabanda. Temperamentul lor i-a pus repede în conflict cu ceilalți locuitori, iar pământurile primite le-au fost rapid preluate și exploatate de bulgari. Ca și cum toate acestea nu erau de ajuns, un alt fapt „mai îngrijorător și mai regretabil” a survenit în curând. Conducătorii bulgarilor dobrogeni și ai macedonenilor au hotărât unirea eforturilor în vederea alungării elementelor turco-tătare, împotriva cărora au dezlănțuit „o adevărată te-roare”.

Serviciul „S” nu s-a sfiit să acuze, în concluziile sale, slăbiciunile sistemului politic din România, care a permis perpetuarea unor acțiuni antinaționale în Dobrogea. Posibilitatea a fost creată de un sistem democratic imperfect, iar beneficiarii, în principal vecinii, au profitat la maximum. Acțiunea iredentistă a fost „încurajată de atitudinea unei administrații

Nunta țarului Boris cu Giovanna de Savoia

românești dezorientate și venale, lăsată în cea mai mare parte în seama elementelor locale, care pun mai presus de toate interesele personale și trădează”.

Activitatea informativă depusă de organele românești în perioada următoare a dus la descoperirea unei vaste acțiuni a bandelor de comitații, care avea drept scop o incursiune în adâncimea teritoriului românesc. La acest raid, programat la sfârșitul lunii octombrie 1936, trebuia să participe 8 bande, fiecare a 15-20 de oameni, cu scopul creării „unei stări de nesiguranță în Cadrilater, precum și să atragă atențiunea forurilor politice internaționale asupra chestiunii dobrogene”, după cum atestă adresa Secției II din Marele Stat Major către Ministerul de Interne. Atacul nu a mai avut loc la data respectivă, din cauză că regele Bulgariei Boris III se afla în

acea perioadă la Varna, fapt care ar fi putut alimenta speculațiile privind sprijinul oferit de suveran bandelor atacatoare.

Se pare că în anul 1939, în scopul încetării atacurilor comise de comitații, primul-ministru român, Armand Călinescu, a negociat o înțelegere cu frunzașii comunităților bulgare din România. Aceștia au primit „importante avantaje politice și economice” în schimbul aderării la

Frontul Renașterii Naționale și, evident, a stopării acțiunilor violente în Cadrilater și Dobrogea. Concluziile ulterioare acestei înțelegeri au evidențiat că avantajele oferite de guvernul român „nu au folosit nici lor [bulgarilor – n.a.], nici românilor, ci numai unei grupe de afaceriști”, care s-au străduit să obțină cât mai multe beneficii materiale într-un timp cât mai scurt. Printre cei care au sprijinit politica și activitatea V.D.R.O., dar, în același timp, s-au implicat și în viața politică românească s-au numărat, în această perioadă, Marcu Ilev și Ștefan Pencov (deputați ai Partidului Național-Țărănesc) sau Enciu Nicolov (membru în Consiliul Suprem al Frontului Renașterii Naționale).

Problema comitațiilor a dispărut după cedarea Cadrilaterului și în condițiile în care, din 1941, România și Bulgaria erau, împreună, aliate ale Germaniei în cel de al doilea război mondial. ■

AMBASADORUL S.U.A. S-A ÎNTÂLNIT CU VIITORI ZIARIȘTI ROMÂNI

Joi, 28 octombrie, un grup de elevi participanți la proiectul *News to Know* (Magazin istoric, nr. 9/2004) inițiat de Liga Tinerilor Români de Pretutindeni și desfășurat cu sprijinul Ambasadei S.U.A. la București au fost primiți de domnul Jack Dyer Crouch II. Ambasadorul american a dorit să-i cunoască și să le înmâneze personal celor mai merituoși câte o diplomă și să se fotografieze cu ei.

„O presă liberă și responsabilă este vitală pentru o democrație reală. Urmăriți guvernul, urmăriți și presa. Un bun cetățean trebuie să fie informat. Implicați-vă în viața civică; este esențial” – le-a spus ambasadorul micușilor aspiranți la meseria de ziarist. „Aveți o mare responsabilitate în mâinile voastre: viitorul țării. Știu că voi veți reuși”.

Prezent la ceremonie, domnul Marx Wentworth, Consilier pentru Cultură și Presă, le-a urat elevilor-jurnaliști să continue promovarea valorilor fundamentale ale democrației în rândul semenilor, iar doamna Mihaela Paraschivescu, coordonatoarea proiectului din partea ambasadei, i-a încurajat pe micușii ziariști să fie buni elevi la școală, pentru a deveni buni cetățeni, precizând că sunt bineveniți oricând la Centrul Cultural American.

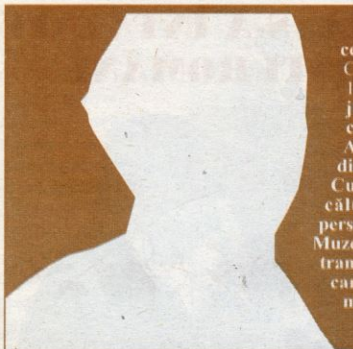
Le-a vorbit apoi despre structurile unei presei independente și democratice domnul Bill Avery redactorul șef al ziarului *Business week Review*. Protocolul întâlnirii a fost schimbat de Raluca Motoca, elevă în clasa a VI-a la Liceul „Spiru Haret” din Tecuci. Ea l-a anunțat pe domnul ambasador Jack Dyer Crouch II că a venit la București nu doar pentru a primi o diplomă, ci și pentru a-i pune întrebări, așa cum îi șade bine unui ziarist. „Ești una dintre cele mai motivate persoane pe care am întâlnit-o”, a spus Excelența Sa.

Semnala dat de Raluca a fost urmat și de ceilalți copii, care au ignorat dulciurile și sucurile pregătite de gazde, preferând să-l bombardeze pe domnul Jack Dyer Crouch II cu întrebări, mai bine de o oră. „Chiar dacă nu veți deveni cu toții ziariști, veți fi buni cetățeni ai acestei țări”, a fost concluzia ambasadorului. La plecare ambasadorul i s-a adresat domnului Victor Roncea, șeful departamentului externe de la ziarul *Ziua*: „Implicați-vă în continuare, pentru că astfel veți beneficia de angajați de valoare.”

Excursia la București a celor mai buni absolvenți ai programului *News to Know* din acest an a fost un bun prilej pentru ca ei să ajungă și în studioul de știri de la Televiziunea Română. Acolo ei au putut afla direct de la cei pe care îi văd în fiecare seară la programul de știri câte ceva din tainele acestei meserii.

Rămâne acum ca acești tineri să ducă mai departe, printre colegii lor, bogăția de informații acumulată în cadrul programului.

Eugen TOMAC

Nu ni s-a păstrat nici o reprezentare a chipului voievodului Radu cel Frumos...

De câtva timp mă întreb și încerc să-mi răspund: ce pot scrie despre un voievod căruia Letopisețul Cantacuzinesc cuprins în Istoria Țării Românești, 1290-1690, cronică din secolul XVII, îi rezervă un rând și jumătate cu fugarele consemnări ale numelui, actului etitoricesc de la Tânganu și duratei de ședere la tron. Am și o obligație profesională, întrucât m-am întâlnit direct cu înfăptuirile domnului personaj, atât la Curtea Veche din București, cât și la așezământul călugăresc din satul Tânganu. Păstrez în arhiva personală corespondența eminentului meu șef din cadrul Muzeului București, prof.univ.dr. Petre Năsturel, care îmi transmite de la Paris preocupările sale științifice, printre care și cele privitoare la identificarea prezumtivului mormânt al acestui voievod, căruia nu-i știm chipul, momentul chemării la judecată și apoi și locul de astrucare. Până acum îl putem cataloga și pe Radu cel Frumos în trista și lungă listă a voievozilor fără de morminte.

Practic la Radu Voievod, cum apare numele său în cele 24 de hrisoave care s-au păstrat din perioada 1463-1474, ca rod al unei cancelarii slujite de cel puțin șapte grămăticii, ca și alți încoronați români de atunci, a trăit într-o perioadă cumplită. Unii s-au acoperit de glorie, precum Iancu de Hunedoara, Vlad Tepeș sau Ștefan cel Mare, alții s-au prelinș puțin ani, ștersi pentru istorie și, în fine, câțiva rămân acoperiți de oprobriul posterității.

UN VOIEVOD ÎN VÂLTOAREA VREMURILOR RADU CEL FRUMOS

Conf. univ. dr. PANAIT I. PANAIT

Soția lui Vlad Dracul (1437-1442; 1444-1447), nepoată a lui Alexandru cel Bun, probabil Anastasia, a născut trei băieți: Mircea, Vlad (viitorul Tepeș) și Radu mezinul. Istoricii alătură celor trei frați și pe nelegitimul Vlad Călugărul. Numele la Drăculești urma practica evocării celebrilor lor înaintași. Fiul cel mare, Mircea, primise numele bunicului, marele Io Mircea Voievod, Vlad prescurta numele lui Vladislav-Vlaicu, iar Radu amintea de cel al străbunicului, Radu I, toți aceștia slăviți pentru faptele lor.

Studiind semnificația acestor termeni onomastici lingviști ai

dovedit, mai demult, că numele de persoane au fost din timpuri imemoriale cuvinte comune, adesea adjective. De exemplu, Mușat însemna un om frumos, Radu un om vesel, Vlad un ins puternic, conducător. Apelativul „cel Frumos” i-a fost atribuit mai târziu, prin secolul XVII, întrucât *Letopisețul Cantacuzinesc* enumeră, printre voievozi, și pe „Radu cel Frumos”. În actele sale de domnie apare sub diferite formule: „Io Radu Voievod fiul lui Vlad Voievod”, „...fiul bătrânului Vlad Voievod”, „...feciorul Vladului Voivodă”, „...Radul Voievoda cel Mare feciorul Vladului Voievodă”.

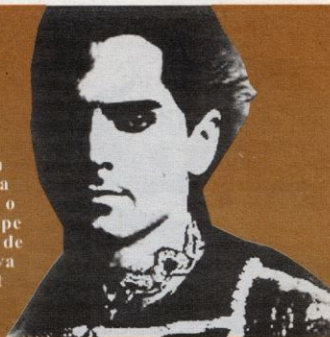
Trăsăturile Drăculeștilor

Orientalii i-au zis Drăculea cel Tânăr, istoricul polon Martin Bielski „Dracul voievodul Munteniei”, iar Ștefan cel Mare, simplu, „Dracul”. Apelativul său poate fi pus în legătură cu anii copilăriei și ai tineretii petrecuți departe de Țara Românească și descriși de bizantini.

În 1442, Vlad Dracul a fost nevoit să lase ostatic la Poartă pe fiii săi Vlad și Radu, ambii „încă nevârstnici”, cel de-al doilea având doar 4-5 ani. Istoricul bizantin Ducas scrie că sultanul Murad II a poruncit ca ei să fie trimiși „într-o cetate

Pe drept sau în virtutea tradiției, dar și a faptelor lor, mai puțin trecute prin sîta științei istorice, toți acești domni au reprezentat autoritatea supremă a țărilor noastre, singurele din spațiul sud-estic european, alături de Ragusa, neîngenunchiate la regimul de pașalâc de către puterea otomană.

Unii, deși ajunși în tron cu sprijin otoman, sau veniți de aiurea, sfârșeau prin a se plasa în fosta tabără adversă. Radu cel Frumos a avut o particularitate: consecvența cu care l-a slujit pe suzeran. Tatăl său, Vlad Dracul, avusese momente de colaborare cu dregătorii istanbuliți, fapt ce-i va aduce și moartea; fratele, Vlad Tepeș, și-a dobândit prima domnie, în 1448, cu ajutor otoman, dar s-a manifestat ulterior ca promotor al unuia dintre marile războaie ale creștinătății europene contra păgânilor. Fratele vitreg, Vlad Călugărul, a trecut cu arme și bagaje în tabăra sultanului, deși dobândise scaunul cu ajutor moldovenesc. Radu Voievod a rămas fidel protegitorilor săi. Ca răsplată, în fiecare situație delicată în care s-a aflat, avea să fie susținut de trupele pașalelor de la Dunăre. Cu asemenea atitudine a fost cel mai îndelung ocupant al tronului Basarabilor din a doua jumătate a secolului XV, timp de peste 12 ani, domniile derulate în patru reprize: 1462-1473; 1473; 1474; 1474-1475.

...dar într-un film englezesc de televiziune despre Dracula el a căpătat această înfățișare

Nimfeon", în Răsăritul Anatoliei, unde urma „să fie păziți cu grijă”. Istoricul Critobul de Imbros nota că Murad II „i-a crescut în palatele împărătești cu multă cinste și generozitate și când a murit [1451 - n.n.] i-a lăsat în seama împăratului, fiul său [Mehmed II]”, care i-a făcut chiar „părtași de venituri împărătești”. Laonic Chalcondil scrie că, padișahului Mehmed II „fiindu-i drag băiatul [Radu] îl chema la petreceri și închinând cu patimă paharul către el îl chema în camera de culcare”. Fabulația condeierului grec se dilată prin descrierea dorințelor carnale ale padișahului, în fața căruia, spre a se salva, victima a fost nevoită să se cațere într-un copac. Dincolo de orice să reținem totuși imaginea unui flăcău frumos. Personal, nu dețin nici o simplă aluzie de sorginte internă asupra comportamentului acestui voievod. Nu cunoaștem nici portretul său, pentru a încerca să vedem cât era de frumos, mai ales că Drăculeștii n-au excelat prin înfățișarea lor fizică. Cel mai răspân-

dit portret din neamul lor este cel al lui Vlad Tepeș, cunoscut în Europa și mai târziu în lume, când a fost fabulat mitul Dracula. Nu ni s-a păstrat nici chipul Mariei, Doamna lui Radu cel Frumos, dar există o bogată iconografie a fiicei sale, Maria Voichița, Doamna lui Ștefan cel Mare.

Doamna Maria Voichița, fiica lui Radu Vodă, prezintă o față rotundă, cu ochii adumbriți de sprâncene larg arcuite, nasul drept, gura conturată de buze cărnoase, degetele mâinilor lungi și subțiri. Ce și cât a moștenit Maria Voichița de la părintele ei este greu de știut. O armonie a componentelor feței și în același timp o dărzenie ce se degajă din priviri par a sugera ceva din trăsăturile acestor Drăculești, ramură viguroasă a fondatorilor Basarabi.

Precum două săbii într-o teacă

Cei doi frați Drăculea – Vlad și Radu –, date fiind orientările lor politice, au urmat căi diferite, unul îmbrăcând armura lup-

țătorului antiotoman, celălalt rămânând fidel stăpânului care l-a hrănit și chiar cultivat. Cu excepția unui scurt început, când Vlad Tepeș este trimis să ocupe scaunul tatălui lor Vlad Dracul, ucis în decembrie 1447, toată zbateră acestuia a fost procreștină și antiotomană. Ienicerul sârb Constantin Mihailovici de Ostrovița îi atribuie clar lui Murad II hotărârea de a-l trimite „în Țara Românească spre a domni în locul tatălui său, cu înțelegerea ca în fiecare an să vie la dânsul ca să i se înfățișeze și să dea tributul la fel cum dăduse și tatăl său”. Domnia lui Vlad Tepeș din 1448 a fost scurtă, fiind lichidată prin revenirea lui Vladislav II, susținut atunci de lăncu de Hunedoara. Amenințat de titularul tronului de la Târgoviște, Vlad Tepeș nu revine la Poartă, ci trece în Moldova și de acolo în Transilvania, la lăncu de Hunedoara, cu sprijinul căruia va obține a doua înscăunare în aprilie-iunie 1456.

În tot acest timp Radu rămăsese la Curtea sultanală, fiind în grațiile celor doi padișahi care

Curtea Veche din București

s-au succedat (Murad II și Mehmed II). De acum legăturile fraților s-au rupt definitiv. Momentul culminant a fost atins în vara toridă a anului 1462, când însuși Mehmed II Cuceritorul conducea campania de pedepsire a lui Tepeș. În tabăra sa se afla, după informația lui Critobul de Imbros, și Radu, fratele răsculatului, care urma să fie pus domn „asupra geților”. El primise porunca să atragă pe boierii valahi prin cuvinte meșteșugite. Chalcocondil relatează că Draculea cel Tânăr le-a arătat acestora primejdia pe care o poate stârni mânia sultanului și i-a întrebat „De ce nu vă faceți prieteni împăratului?” „Apoi și-a înfierat frațele „care a adus mare nenorocire asupra Daciei, precum n-am mai auzit nicăieri pe pământ”.

Poate că această atitudine era efectul educației pe care a primit-o din fragedă copilărie, până la vârsta de 25 de ani, când prelua sceptrul domniei. Trăise în inima Imperiului dezlănțuit, nu șubred, cum îi va fi dat lui Dimitrie Cantemir. Era în preajma celui care se considera și, în bună măsură, era cel mai puternic conducător de la cumpăna Asiei cu Europa. Era îndoctrinat cu ideea că numai prietășugul, mai corect spus supușenia, față de padișah putea asigura liniștea valahilor săi, ca și a altor popoare.

Rivalul cel mai temut al unei astfel de orientări avea să fie

însă Ștefan cel Mare, cu care a purtat câteva războaie, în toate sprijinit de trupe otomane, dar pierdute dezastruos. La început a fost conflictul pentru cetatea Chilia, fortăreață disputată de munteni,

moldoveni, transilvăneni, unguri și vizată de poloni și otomani. Această ciocnire a fost urmată de distrugerea, de către moldoveni, a prosperului port Brăila și a Târgului de Floci, în februarie 1470. Riposta domnului muntean a venit în martie 1471, la Soci, unde Radu cel Frumos pierde steaguri, luptători și „chiar marele schiptru al lui Radul voievod a fost luat”. Doi ani mai târziu, a avut loc bătălia de pe Apa Vodnei-Prahova, urmată de pierderea capitalei București, în noiembrie 1473. Prin această atitudine războinică era un veritabil Dracula, dar alegerea rivalului s-a dovedit o cumplită eroare.

Ștefan Vodă nu a nutrit, după cum arată izvoarele de epocă, dorința de a ocupa tronul Valahiei Mari pentru el. S-a străduit să aibă dincolo de firavul hotar de pe Milcov un domn aliat și cum Radu cel Frumos n-a răspuns cerințelor sale, domnul Moldovei a devenit principalul proteguitor al pretenzenților la tronul Țării Românești. Toți aceștia s-au arătat, inițial, ca fideli politicieni voievodului de la Suceava, dar ajunși în scaun au trecut în tabăra filootomană.

București - reședința lui Radu cel Frumos

În secolul XIV, în vecinătatea locului de vărsare a Bucureștioarei, un pârâu, în Dâmbovița, Basarabii organizatori de țară ridicaseră o cetățuie de supraveghere a drumurilor ce străbăteau Câmpia Română. Peste fundațiile acestui turn, distrus prin foc, meșterii lui Vlad Tepeș, aduși probabil din Transilvania, au înălțat „Cetatea Bucureștilor”, numită o vreme și „Cetatea Dâmboviței”. Câteva documente, printre care și hrisovul din 20 septembrie 1459, în care se păstrează cea mai veche atestare a denumirii București – toponim cert pe râul Dâmbovița –, îl indică pe Vlad Tepeș la București, de unde emite hrisoave sau expediază epistole. Deși capitala era la Târgoviște, Vlad Tepeș a folosit Cetatea București ca reședință secundară, de aici fiindu-i mai lesnicioasă supravegherea Dunării controlată de otomani.

Descoperirile arheologice au scos de sub straturi groase de moloz ziduri din bolovani de râu rămase de la acest castrum, de plan dreptunghiular, cu hrupe

Chipul Mariei Voichița, fiica lui Radu cel Frumos, din fresca-mănăstirii Voroneț

adânci și parter înălțat, care acoperea o suprafață de cca 700 m.p. Era o construcție cu ziduri groase de 0,80 m, făcute din bolovani cărați de pe Valea Teleajenului și prinși cu mortar dur, având latura de vest dublă, ca dimensiune, față de celelalte trei. Încă din secolele XIV-XV se delimitase terenul care va deveni, în veacurile ce s-au succedat, Curtea domnească, zisă și Curtea Veche. În topografia zilelor noastre, această curte pornea de la malul Dâmboviței, urca pe str. Șelari, apoi închidea latura de nord pe str. Gabroveni și pe cea de est pe un aliniament desfășurat între Bărăție și Hanul Manuc, ceea ce înseamnă o suprafață de cca 25.000 m.p.

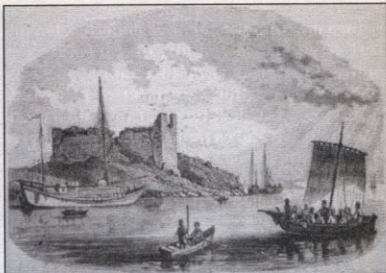
În timpul lui Vlad Țepeș a fost construit castrul, devenit Palatul, eventual biserica, plasată pe locul Bisericii domnești de azi, și alte dotări de curte făcute din lemn: încăperi pentru garda voievodală, grajduri, șoproane pentru carute ș.a. Aceasta era situația în 1461-1462, înainte de războiul din 1462. În mod cert, Cetatea Bucureștilor nu a fost afectată de această confruntare. Unul dintre argumente poate fi și faptul că, după înscăunarea lui

de către pa-dishah, Radu cel Frumos s-a stabilit, ca domn, la București.

El a fost primul purtător de coroană care a rezidat, aproape permanent, la București. Din cele 24 hrisoave emise de el între 1463-1474, un număr de 18 sunt semnate la București și nici unul la Târgoviște. De la el se mai cunoșc: un act dat la Dridrih (Dridu) și trei la Gherghița, alte două neavând consemnat locul de întărire. O perioadă de timp s-a scris că actuala capitală a României își are începuturile din timpul domniei lui Radu cel Frumos. De aici concluzia că domniile filootomani au stat la București, pe când cei cu atitudine diferită la Târgoviște. Nu este chiar o regulă, dar un sămbure de adevăr transpare, dacă ne referim expres la domnia lui Radu cel Frumos.

Două au fost motivele care l-au determinat să urmeze o atare alegere: orașul Târgoviște era mai vulnerabil în cazul unor atacuri din Moldova, care s-au repetat de câteva ori, sau din Transilvania, în timp ce Bucureștii permiteau o retragere mai sigură și mai rapidă spre pașalele de la Giurgiu și Duros-torum.

În mod categoric stabilirea domniei la București în cei 11 ani ai primei sale domnii a însemnat mult pentru târgul de pe râul Dâmbovița. Documentele nu mai vorbesc doar despre „vă grad București” (grad putând însemna

În caz de nevoie, pașalele de la Dunăre îi săreau în ajutor lui Radu cel Frumos (ruinele cetății Giurgiu, după M. Bouquet; prima jumătate a secolului XIX)

oraș, cetate), ci clar despre „cetatea de scaun București” (1465) sau „în oraș în București” (1466), formule care se repetă și la 17 mai 1473 sau în 16 septembrie același an. Toate hrisoavele bucureștene conțin formula cetatea, cetatea de scaun, orașul București. Arheologia completează informația, dovadă că în a doua jumătate a secolului XV Bucureștii aveau o tramă stradală de la care moștenim astăzi str. Lipscani, fosta Uliță Mare, prin care se ajungea la Poarta de Sus a Curții (azi str. Franceză), cea de ieșire din ansamblul domnesc pentru a se lua drumul Giurgiului ș.a. Spre nord, periferia ocupată de olari atinsese terenul Spitalului Colțea, în curtea căruia s-a descoperit un interesant cuptor de ars vase ceramice din secolul XV. Cele mai arătoase case erau ridicate din lemn sau paieantă. În hrubele fostului Han Gabroveni s-au cercetat două locuințe, din perioada respectivă, cu pivnițe căptușite cu scânduri. Alte gospodării erau făcute în tehnica paieantei. Se foloseau frecvent scânduri și bărne de lemn, situație identică cu cea descoperită de arheologi la Târgoviște și în vetrele altor orașe contemporane. ■

(Va urma)

Sultanul Mehmed II, cuceritorul Constantinopolului

Încă din ajunul celui de-al doilea război mondial, pe care Kremlinul îl considera o confruntare de durată „între două grupări de țări capitaliste”, conducerea sovietică și-a definit poziția în ce privește sferile de influență. S-a declanșat atunci un complicat joc diplomatic, având ca punct central delimitarea sferelor de interes în Europa și Orientul Apropiat. Documentele și cercetările publicate în ultima vreme aruncă o lumină nouă asupra ciocnirii de interes din Balcani.

Trupele sovietice intră în Sofia, primite cu entuziasm de populație

Exclusivitate

Soldați bulgari într-o linie fortificată cu un cuib de mitralieră

MIZA - BALCANII, EVENTUAL MEDITERANA

TATIANA V. VOLOKITINA (Moscova)

În toamna anului 1940, în perioada pregătirii vizitei comisarului poporului pentru Afaceri Externe V.M. Molotov la Berlin, Stalin i-a indicat câteva aspecte-cheie pe care trebuia să le abordeze în tratativele cu nemții. „Bulgaria constituie aspectul principal al negocierilor – a subliniat Stalin. Ea trebuie atrasă în sfera de interes a U.R.S.S.... Avem interese serioase în Turcia... Ne interesează foarte mult România și Ungaria și am vrea ca în aceste chestiuni să fim consultați”.

Cu aceste indicații, Molotov a întreprins un sondaj amănunțit al intențiilor partenerului german. A formulat foarte precis, de pildă, poziția țării sale privind includerea Bulgariei în sfera sovietică de interes, aducând drept motivație asigurarea securității litoralului sovietic al Mării Negre. Cu această

ocazie s-a ridicat problema aducerii unui contingent militar sovietic în Bulgaria, în scopul exercitării de presiuni asupra Turciei. „Disponerea trupelor sovietice în Bulgaria a devenit astfel o problemă-cheie pentru protejarea intereselor sovietice în zona strâmtorilor Mării Negre”, subliniază istoricul rus V.K. Volkov. Molotov i-a comunicat lui Stalin, într-o telegramă, legat de mersul negocierilor: „Merg acum la micul dejun și voi avea o convorbire cu Hitler. Voi stăruie pe Marea Neagră, Strămtori și Bulgaria”.

Dinamismul politico-diplomatic al părții sovietice în ce privește pătrunderea în zona Strămtorilor se explică prin extinderea, în cursul lunii noiembrie 1940, a Pactului tripartit, prin includerea Ungariei, României și Slovaciei, ca și prin

informația, ajunsă la Moscova, că Bulgaria are și ea intenții similare, în schimbul promisiunii Germaniei că îi va susține pretențiile teritoriale. Atunci s-a elaborat proiectul încheierii unui pact cu Bulgaria și al organizării unei baze militare și maritime a U.R.S.S. în zona Bosfor și Dardanele, pe principiile unei arende pe termen lung. Pentru a căpăta acordul Bulgariei, U.R.S.S. era gata nu numai să renunțe la obiecțiile ei contra aderării bulgarilor la Pactul tripartit, dar nu excludea nici posibilitatea de a adera ea însăși la acel pact.

La 25 noiembrie 1940, secretarul general al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S., A.A. Sobolev, sosit în mod special la Sofia, a adus la cunoștință poziția Moscovei șefului Cabinetului de Miniștri, Bogdan Filov, și

regelui Boris. În aceeași zi, 25 noiembrie, la Moscova, Stalin și Molotov, într-o convorbire cu G. Dimitrov, au confirmat disponibilitatea părții sovietice de a sprijini pretențiile teritoriale ale Bulgariei față de Grecia și Turcia (Tracia occidentală, Dedeagaci, Drama și Kavala), de a acorda ajutor în cereale, bumbac etc. și chiar de a trimite pe litoralul bulgăresc flota sovietică. „Dacă pactul va fi încheiat, ne vom înțelege concret asupra formelor și dimensiunilor ajutorului reciproc”, a întărit Stalin.

Pornind de la propunerile sovietice, în Bulgaria, la inițiativa și cu mijloacele Moscovei, s-a dezvoltat printre comunistii bulgari o mișcare de susținere a pactului cu U.R.S.S. – așa-numita „acțiune Sobolev”. Această s-a încheiat însă printr-un eșec, pentru că la 1 martie 1941, refuzând propunerile sovietice, guvernul Bulgariei s-a coalizat cu țările „Axei”. În aceeași zi, pe teritoriul țării au pătruns unități de avangardă ale Wehrmachtului, iar la 2 martie o armată de 680.000 de oameni, sub comanda feldmaresalului Liszt.

În acest fel, ideea conducerii sovietice privind un pact cu Bulgaria, care ar fi deschis drumul spre Strâmtoarea și, mai departe, spre Marea Mediterană, nu a putut fi realizată. Agresiunea Germaniei fasciste asupra U.R.S.S. a adus corecții obiectivelor politicii externe sovietice, a activizat eforturile diplomatice ale Moscovei, în principal în direcțiile engleză și americană. În cadrul coaliției antihitleriste create, partea sovietică și-a manifestat în mod ferm intențiile de a extinde prezența politico-militară a U.R.S.S. în lumea postbelică. La sfârșitul lui 1941 exista deja o schemă, atent elaborată, a diviziunii Europei în sferele de influență

Kim Philby

sovietică și britanică, în care era organic inclusă „componenta” balcanică. Documentele vizitei ministrului britanic de Externe Anthony Eden la Moscova, în decembrie – la îndemâna cercetătorilor, de o vreme –, dovedesc acest lucru. Încă de atunci, remarca istoricul englez D. Dilks, „rușii și-au formulat precis politica și... au urmat-o pas cu pas”.

Nu mai puțin cunoscute sunt materialele privind organizarea lumii postbelice în viziunea Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S. în cursul anilor 1943-1944, când comisii create special în

structura departamentului diplomatic sovietic au încercat să analizeze variante alternative ale ordinii mondiale viitoare și să fundamenteze concepția sovietică (*Magazin istoric*, nr. 1/1998, 11/1999, 12/2000, 10/2001, 10/2002). Trebuie să recunoaștem că liderii sovietici, nefiind geopoliticieni, în sensul clasic al cuvântului, s-au descurcat bine în ceea ce privește punctele tari și punctele slabe ale Uniunii Sovietice. Ceea ce a făcut ca – în modul lor de a gândi și, apoi, în practica acțiunii – interesele național-statale ale țării să primeze în fața dogmelor ideologice. Pentru Stalin era mai important să aibă în Europa de Est un „tampon de apărare” împotriva unei posibile agresiuni a Occidentului decât să împrăstie regimuri comuniste în țările vecine.

Când vorbim despre planurile sovietice de politică externă în anii războiului, trebuie să avem în vedere rolul informației sosite pe canalele serviciilor secrete. Astfel, de pildă, între 1942 și 1945, gruparea lui Kim Philby a obținut și transmis Moscovei trei informații legate de lumea

În noiembrie 1940 Hitler și Molotov s-au întâlnit la Berlin

Primul ministru bulgar Bogdan Filov (stânga) în 1940

postbelică, de politica Marii Britanii față de U.R.S.S. În martie 1944, de la Direcția Principală de Informații a Armatei Roșii a sosit la Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S. un raport privind proxima creare a unui comitet unificat anglo-american pentru ajutorarea Balcanilor. Nu era prima dată când Statele Unite își exprimau direct interesul pentru problemele balcanice. De altfel, acordul precedent, care menționa că „răspunderea strategică pentru Balcani revine comandamentului suprem al forțelor militare britanice, nici nu menționa că Statele Unite ar intenționa să-și negligeze propriile interese în acest sector” – se sublinia în notă.

Cu alte cuvinte, în anii 1944-1945, problemele Strămtorilor Mării Negre și ale Mării Mediterane au devenit – și pentru U.R.S.S., și pentru aliații săi principali din coaliția antihitleristă – un obiectiv major de politică externă.

Există aici o nuanță. Din analiza materialelor informativ-analitice ale C.C. al Partidului Comunist reiese

neene originare.

Într-o formă mai concentrată, obiectivele sovietice de politică externă în Balcani sunt conținute de seria de note analitice ale comisiilor Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe al

Sovieticii vizează Bulgaria, pentru a exercita presiuni asupra „santinelei Strămtorilor”, Turcia

U.R.S.S., menționate anterior. Cercetătorii se apleacă adesea asupra notei lui I.M. Maiski din 10 ianuarie 1944, în jurul căreia, în istoriografia rusă, controversa nu au încetat nici acum, la atâția ani de la sfârșitul războiului. Subiectul balcanic, în această amplă notă, apare în formularea politicii față de Turcia și Grecia. Maiski socotea vital să fie diminuată poziția Turciei ca „santinela a Strămtorilor”, sistemul de pacte ale U.R.S.S. cu Bulgaria, România și Iugoslavia având menirea să contribuie exact la acest lucru. Conștient de marele interes arătat de Anglia Greciei, Maiski admitea posibilitatea încheierii unui pact tripartit

că partea sovietică dădea o accepție largă noțiunii de „Bazin al Mării Mediterane”. Aceasta includea toate mările care scăldau țărmurile Africii de Nord, Europei de Sud și Sud-Est și Asiei Apusene (adică Orientului Apropiat). Conform acestui sens, Uniunea Sovietică, Iugoslavia, Albania, Bulgaria și România erau zone meditera-

ne între Grecia, Anglia și U.R.S.S., deși, în cazul victoriei forțelor democratice în Grecia, el considera valabil un pact bilateral sovieto-grec.

Discuțiile din istoriografie, despre care am amintit, converg spre întrebarea dacă aceste materiale ale comisiei pot fi considerate planuri ale conducerii sovietice. Și, dacă da, în ce măsură.

Fără să intrăm în detalii, remarc doar că în nota lui Maiski au fost întrucâtva dublate considerentele privind lumea postbelică și reorganizarea granițelor europene, expuse personal de Stalin lui Eden, la Moscova, în decembrie 1941. În treacăt fie spus, schema prezentată de Stalin a fost detaliată de proiectul Protocolului adițional secret propus tot atunci englezilor. Iar acestea sunt deja documente de altă factură, perfect concordante cu planurile conducerii sovietice.

Sunt interesați și câțiva pași concreți făcuți de partea sovietică, în special operațiile desfășurate la Marea Neagră în România și, îndeosebi, în Bulgaria, la 2 august

1944. Cartierul General al Comandamentului Suprem a emis o directivă privind o operație ofensivă executată de forțele Fronturilor 2 și 3 ucrainean și de flotilele militare de la Dunăre cu scopul nimicirii totale a grupului de armate „Ucraina de Sud”. În plan operativ se viza ieșirea Armatei Roșii în sectoarele centrale ale României, ceea ce ar fi însemnat, de fapt, ieșirea României din război.

În cursul operației un rol important revenea flotei Mării Negre. Era vorba despre desanturi pe litoralul apusean al Mării Negre și în zona Akkerman. Trebuia întrerupte comunicațiile maritime ale

Mareșalul G. K. Jukov în 1944

inamicului și distruse navele sale. Aviația flotei trebuia să execute lovituri asupra bazelor de la Constanța și Sulina. Această parte a operației a fost îndeplinită cu succes. În memoriile sale Churchill a scris despre „curaajoasele desanturi de la Marea Neagră”.

Infinit mai multe întrebări ridică mersul operației militare a trupelor sovietice pe teritoriul Bulgariei, la începutul lui septembrie 1944. Înainte de toate, trebuie să remarcăm că acestei operații i s-a acordat o atenție specială; au participat la elaborarea ei G.K. Jukov, ca și comisarul poporului pentru Flota maritimă militară N.G. Kuznetov. Planul operației a fost gata la 4 septembrie, iar a doua zi, 5 septembrie 1944, a fost aprobat de Cartierul General al Comandamentului Suprem. Scopul principal al operației era stăpânirea zonei litorale a țării, cucerirea posturilor Varna și Burgas și ieșirea pe linia Giurgiu-Popovo-Kotel-Karnobat, Sf. Agalin.

Definitivarea operației a fost înregistrată la 10 septembrie 1944, dar deja în dimineața de 8 septembrie, la orele 11, detașamentele din avangardă ale Frontului 3 ucrainean intrau pe teritoriul

Bulgariei, iar a doua zi, la ora 23, conform unei directive a Cartierului General privind încetarea acțiunilor militare în Bulgaria, deplasarea trupelor sovietice era oprită la 350-400 km de Sofia și la 400-450 km de granița bulgaro-iugoslavă. Concentrarea de forțe militare sovietice pe direcția sudică ne obligă să ne gândim la obiectivele reale ale operației de pe teritoriul Bulgariei. Istoricii militari au remarcat deja neconcordanța între obiectivele operației din plan, cel din 4 septembrie, și volumul semnificativ al forțelor care acționau în cadrul ei. La 5 septembrie 1944, trupele Frontului 3 ucrainean numărau 258.000 oameni, 5.583 tunuri și aruncătoare de mine, 508 tancuri și instalații de artilerie

De dragul Strâmtorilor, U.R.S.S. era gata să adere la Pactul tripartit

autopropulsată. Flota de la Marea Neagră, a cărei misiune era blocarea forțelor maritime militare ale inamicului, număra peste 400 nave și aproape 700 de avioane.

În operație a fost antrenată și flota militară de Dunăre. Și asta în condițiile în care în țară se aflau doar 30.000 trupe germane, care în momentul înaintării unităților sovietice părăsiseră practic Bulgaria, iar în golful Varna, la începutul lui septembrie, nemții își scufundaseră 80 de nave și, pe litoralul Turciei, ultimele trei submarine. Haideti să presupunem că trupele bulgare ar fi rămas în Tracia occidentală până la 11 octombrie 1944, că la 27 septembrie, conform directivei Marelui Cartier General, Armata 37, compusă din trei corpuri, ar fi fost dusă la granița Kazanlık-Stara Zagora-Nova Zagora-Iambol-Burgas și pregătită pentru acțiuni pe direcția sud, că spre 24 septembrie în sectorul Iambol ar fi fost redислоcate încă patru corpuri mecanizate de gardă.

Atunci în ce consta sensul secret al operației bulgare? Ce se afla în spatele interesului comandamentului sovietic pentru „direcția sud”? Să fie în tradiția politicii externe rusești interesul acordat Bosforului și Dardanelelor, „care închid”

Baza militară Argentina din insulele Newfoundland, august 1941.
Întâlnire Roosevelt - Churchill

9 octombrie 1944, ziua acordului de procentaj. De la stânga la dreapta: I.M. Maiski, A. Eden, W. Churchill, V.M. Molotov

Rusiei ieșirea la Marea Mediterană? Fără putință de tăgadă. Dar, la momentul respectiv, era acest factor hotărâtor sau partea sovietică a vrut să elimine un posibil amestec al aliaților occidentali? Încă din 6 septembrie 1944 la Direcția Principală de Informații a Armatei Roșii sosiseră date (ce-i drept, neverificate) că în Tracia occidentală începuse debarcarea a 6-7 divizii anglo-americeane. Nu este exclus ca acest „joc al de mușchilor” să fi fost conceput ca o formă de presiune asupra părții turce și să devină un „argument” adiacent în viitoarele convorbiri privind Strâmătorul. Să-și fi propus partea sovietică să folosească prezența unităților bulgare în Tracia occidentală pentru întărirea pozițiilor U.R.S.S. pe litoralul Mării Egee? De altfel, nota lui Maiski despre obiectivele de politică externă ale U.R.S.S. confirmă această orientare.

Până astăzi foarte multe întrebări legate de operația bulgară nu și-au primit răspunsuri argumentate. În schimb, este de notorietate îngrijorarea aliaților occi-

dentali privind semnele unor posibile divergențe între partenerii de coaliție relativ la Balcani. La 22 septembrie 1944, guvernul Marii Britanii își făcea cunoscută intenția de a trimite în Grecia forțe armate britanice. A doua zi, adjunctul comisarului poporului pentru Afaceri Externe A.I. Vișinski i-a înmănat ambasadorului Archibald Clark Kerr un memorandum, în care se vorbea despre acordul părții sovietice cu privire la intenția englezilor. Vișinski confirma că Grecia se afla în „sfera

Teritoriul bulgar se umple de trupele Frontului 2 ucrainean, în condițiile în care inamicul german părăsise deja țara. Era Bulgaria ținta?

britanică de operații militare”, iar România în cea sovietică. Se cunoaște, de asemenea, soarta planurilor Moscovei în Marea Neagră și Marea Mediterană: partea sovietică nu a reușit să-și extindă influența asupra zonei Strâmătorilor, Orientului Apropiat și Mijlociu și Mării Mediterane.

Peste un an, în septembrie 1945, la sesiunea de la Londra a miniștrilor Afacerilor Externe, s-a manifestat vădit refuzul englezilor de a lăsa Rusia în Marea Mediterană. Molotov își însemnează în memorii că ministrul de Externe Ernest Bevin, sărind de pe scaun, a strigat: „E șocant, șocant, șocant! N-ați fost niciodată acolo.” Conform versiunii engleze, la cuvintele lui Molotov: „Ce se întâmplă, nu vrei să ne dai nici măcar un colțișor în Marea Mediterană?”, Bevin ar fi răspuns: „Dar la ce vă trebuie?”

Evident că succesele militare ale U.R.S.S. au hrănit dorința părții sovietice de a se consolida în zona Strâmătorilor. Dar mai târziu, pe la sfârșitul anilor '70, Molotov a denumit aceste planuri „de dorit, dar inoportune” și, în consecință, „nerealizabile”.

Se pare că ecoul demonstrației de forță a părții sovietice a fost atât de puternic, încât, în 1946, administrația S.U.A. s-a

temut cu adevărat că U.R.S.S. pregătește un atac asupra Turciei. Deloc întâmplător, Molotov, amintindu-și de acțiunile în „direcția sud”, făcea următoarea remarcă: „A trebuit să fim foarte

prudenți [cu aliații]. Dar de speriat i-am speriat rău de tot.” Iar Churchill, în partea finală a memoriilor sale *Triumf și tragedie*, numea metaforic evenimentele din vara-toamna lui 1944 „convulsii balcanice”. ■

În românește de Florentina DOLGHIN

ALBUM ISTORIC

Revoluția din decembrie 1989

POPOARE ETERNE? FIINȚĂ, TIMP ȘI NEANT ÎN VIAȚA UMANITĂȚII

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Se observă cu ușurință că, parafrazând două titluri ale unor opere celebre ale existențialismului, am fuzionat perechile de concepte la care acestea fac referință. Sein und Zeit (Ființă și timp) de Martin Heidegger și L'être et le néant (Ființa și neantul) de Jean-Paul Sartre au marcat profund gândirea secolului XX în ceea

ce privește înțelegerea metafizică, dar și, până la un punct, psihologică și socială a omului. S-a putut vorbi, după apariția celor două lucrări, de o psihologie, o psiha analiză și chiar o psihiatrie existențialistă. Nu lipsesc

lucrările lui Heidegger cu referire indirectă la condiția omului istoric, precum ar fi Scrisoarea despre umanism, sau în chip poetic locuiește omul... și altele. Sartre în Critica rațiunii dialectice se aplică în mod expres asupra materialismului istoric, încercând să îi reazeze fundamentele în context existențialist. În fapt, căutând să demonstreze originalitatea ireductibilă a fiecărei ființe omenești, pare firească îndepărtarea acestui curent filosofic de efortul necesar pentru interpretarea istoriei.

Neîndoielnic, o asemenea atitudine are în vedere o falsă viziune asupra istoriei – istoria nu este rezultatul uniformizării calității omenești, al supunerii subiecților umani la un comportament exterior controlat, eventual devenit colectiv printr-un proces reduționist, ci tocmai dimpotrivă, utilizează diversitatea și originalitatea pentru a genera noutate, spontaneitate și o varietate avan-

tajoasă, toate acestea luând, sub raport competitiv, în evoluția culturală, socială, forma mișcării civilizațiilor. Parcursul de la individual la colectiv este actul însuși al politicii – acesta poate fi definit încă mai bine drept transfer al culturii în civilizație, teză pe care am încercat să o afirm într-o serie întreagă de eseuri.

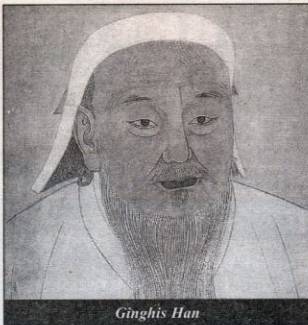
Sunt convins însă că istoria nu poate decât să beneficieze

de o atentă aplicare a unor teorii și modele existențialiste la studiul său, în măsura în care existențialismul este conceput, în analiza istoriei, ca un instrument, ca o metodă de punere în corelație a comportamentelor individuale și a acțiunilor individuale, și nu drept o modalitate ideologică de a integra întreaga mișcare a vieții publice a grupurilor umane și a umanității, privindu-le pe acestea dintr-un unghi

superior, dintr-un punct privilegiat. Elementele existențialiste care se cer luate în considerație sunt, în primă instanță, puține și simple. Este vorba, în primul rând, de teza centrală a existențialismului și anume că existența determină esența realităților. Unde poate fi acest lucru mai adevărat decât în istorie?

Se spune, în psihologia behavioristă, în care influența existențialismului în mijlocul secolului XX a devenit tot mai apăsătoare, că „omul este suma opțiunilor sale”. Cu atât mai mult trebuie subliniat că istoria unui popor, a unei națiuni, a umanității este suma politicilor, puse în mișcare în timp de voința factorilor cărora le-au aparținut, neîntâmplător, dar nici predeterminat, deciziile. Umanitatea este suma opțiunilor adoptate în diferitele compartimente ale umanului, pe diferitele trepte ale ierarhiei, în ultimă instanță ontologică, pe care o elaborează oamenii concreți, existând înainte de a exprima o esență, fiind oameni întrucât există ca oameni – aprioric neprogramați –, cu tot și prin tot ceea ce pot aduce pozitiv și negativ în această existență.

În al doilea rând, apare principiul angoasei, adoptat de filosofi secolului XX, de la Søren Kierkegaard, autorul danez care a dezvoltat cu o sută de ani mai devreme întreaga sensibilitate a vremurilor noi. Ce poate fi socotit în istorie, ca fenomen, mai frecvent decât angoasa? I s-au dedicat nenumărate lucrări, o mare masă de studii, dar cu o minimă raportare la existențialism. Cele mai multe

Ginghis Han

fapte, acte ale istoriei nu sunt decât produsul friicii. Am putea duce lucrurile până la adevărata lor concluzie spunând că politica nu este altceva decât încercare de control a friicii. „Sabia lui Damocles” este modelul principiului istoric, sau măcar încă un astfel de model, dar și efort de utilizare a friicii, într-un spațiu sau nivel diferit, pentru a conduce, a domina, sau a elimina o frică încă și mai mare. Ce a fost „echilibrul terorii” în timpul Războiului Rece sau ideea acțiunilor (citește: războaielor) preventive, din totdeauna și nu mai puțin de astăzi, dacă nu o directă raportare a fenomenului istoric la angoasă?

Tamerlan

Martin Heidegger vorbește despre ființa implicată în lume și ființa în sine (lucrul în sine și lucrul în fenomen; distincția kantiană se regăsește aici) – istoria aflată între condiția împlinită și trecerea la act se așază perfect median față de cele două modalități de relevare ale ființei heideggeriene. Mai mult decât atât: pentru Heidegger, ființa se ascunde în limbaj, dar istoria nu este, în ultimă instanță, altceva decât exprimarea până la capăt a resurselor limbajului. În limbajul uman se ascunde atât creația, cât și deconstrucția, elaborarea noului și dezintegrarea existentului. Sartre a vorbit despre drama ființei așezată în fața neantului – tot astfel s-a descris condiția umanității în fața anihilării atomice, s-a evidențiat amenințarea dispariției omului prin grave catastrofe ecologice (sau printr-o lentă degradare ecologică a planetei), ori s-a imaginat perspectiva dezintegrării statelor supuse presiunilor teroriste sau, altădată, anarhiste, nihiliste.

Existențialismul poate introduce o notă nouă în cadrul unei teorii a istoriei pe care o propun de mai multă vreme într-o serie de texte. Istoria trebuie văzută ca schimbare axiologică, mișcare a accentului așezat de colectivitate (sau colectivitățile umane) asupra seriei valorilor pe care ființa omenească le poate dezvolta. Istoria este caracterizată de o constelație valorică, axiologică, în schimbare; instrumentul acestei schimbări este programul, programarea – dar programul implică un act de voință, un fapt existențial și iată cum istoria impune

existenței efortul de a crea și recrea continuu o esență umană, niciodată definită omogen sau întrupată pentru eternitate.

De ce toată această discuție asupra existențialismului istoric, de ce toată această argumentație? Pentru că, într-o epocă, încă, a genocidelor, după un secol definit drept secolul genocidelor, contemplând, din acest punct, o istorie a cărei principală manifestare este crima – și, cu deosebire, crima în masă – suntem îndreptățiți să ne întrebăm: cum se face că există popoare (și culturi, și civilizații) care par veșnice, care, oricum, rezistă milenii, în timp ce altele, aparent, s-au stins, mai repede sau mai încet, mai ușor sau mai greu? Exemplul poporului evreu, al celui grec, al arabilor, în vestul părții de lume care a dezvoltat o civilizație progresivă permanentă, și al celui chinez sau indian la cealaltă extremitate a acestei zone sunt cele mai evidente. Ce anume generează durabilitatea unor popoare?

Cu un răspuns în același timp foarte general și foarte scurt s-ar putea spune că acestea au adoptat opțiuni istorice de natură să le asigure veșnicia, perenitatea, eternitatea; sau, în alți termeni, forma lor de existență le-a conferit o natură permanentă, atitudinea lor în fața angoasei nu le-a îndreptat către decizii autodestructive. Implicarea în lume nu a mers până la a le anihila ființarea lor în sine. Confruntarea cu neantul, care nu a lipsit (ocuparea Iudeei de către o întreagă serie de invadatori sau Shoah-ul; pe de altă parte,

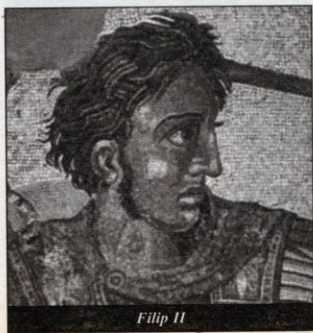

Stalin

ocuparea Greciei de către romani și, ulterior, otomani) nu a condus aceste popoare până la vertijul atracției către neant. Mai presus de toate, dacă ființa este ascunsă în limbaj, iar limba este factorul central al istoriei, atunci trebuie spus că substanța absolută a creației prin cuvânt se află în Tora, în Vechiul Testament și în Noul Testament. Pentru istoria națiunii arabe acest rol îl împlinește Koranul. Ceea ce ține unit intelectul umanității moderne – își află originea în textele literare, filosofice, științifice și teologice ale clasicismului grec, urmate

apoi de complexa dezvoltare a gândirii creștine în epoca bizantină, în operele părinților bisericii. Un răspuns detaliat la întrebarea privitoare la durata de existență a popoarelor ar avea nevoie, spre a fi dezvoltat firesc, și poate suficient, de câteva sute de pagini; răspunsul comprimat a fost deja dat aici. Sunt necesare, totuși, unele completări.

Se scrie tot mai mult, în acești ani, despre genocide. Studii ample, serioase, pline de concluzii neașteptate, exprimând adevăruri care privesc enormul potențial de bestialitate al umanului, sunt publicate continuu. Modelul neîndoielnic al genocidului îl constituie Shoah-ul, dar din Antichitate și până astăzi el a făcut ravagii în teritoriile ocupate de Ginghis Han sau Tamerlan, în cele invadate, pe toate continentele, de civilizații colonizatori occidentali, în Ucraina condamnată de Stalin la cele mai atroce suferințe, în Cambodgia, în Ruanda, în Timorul Oriental și deci, mai mult sau mai puțin, oriunde armate și populații mai puternice au întâlnit armate și populații mai puțin pregătite pentru luptă. Cu toate acestea, populațiile, civilizațiile, culturile despre care știm însă a fi fost supuse genocidelor – tocmai acestea – nu au dispărut. Poporul grec nu a fost anihilat nici în luptele cu macedonenii lui Filip II sau Alexandru cel Mare și nici în acelea cu romanii sau otomanii și totuși comunitatea spartană, care niciodată nu a numărat mai mult de 11.000 de bărbați apti să poarte arme, s-a stins treptat, ca printr-o

Filip II

insuficiență capacitate fertilă biologică. Martirizarea timp de secole, până la un nivel genocidar, a creștinilor nu a dus, nici aceasta, la dispariția credinței creștine. Cât ne poate ajuta studiul istoric efectiv în înțelegerea fenomenului luat aici în considerație, despre care au fost exprimate, mai sus, unele reflecții?

Neîndoielnic, într-o adevărată înțelegere istorică se află singura noastră speranță de a avea un răspuns la întrebarea propusă. Avem în față câteva modele de analiză istorică despre care a scris încă Hegel în a sa *Filosofia istoriei* și a căror aplicabilitate poate fi oricând extinsă până la știința accesibilă (și viața trăită) astăzi. Există, mai întâi, o istorie care urmează modelul lui Herodot, probabil fără să îl mai fi putut vreodată atinge ca nivel al scrisului, ca exprimare a geniului. Evenimentul dominant istoria, iar sarcina cercetătorului este să se informeze, dacă se poate perfect, să ierarhizeze faptele, să le exprime cu întregul lor context și într-o condiție de reprezentativitate pentru semnificația lor, a cărei deducere este, în cea mai mare măsură, lăsată cititorului. Hegel, Toynbee, Spengler construiesc imagini istorice pornind de la ideea apariției declinului și dispariției civilizațiilor. Dacă istoria evenimentială nu ne poate vorbi decât privitor la dispariția fizică a unor popoare (dacă așa ceva chiar se întâmplă) sau state, istoria care analizează civilizații și culturi, relevând pe această cale destinul popoarelor și națiunilor, are un înalt grad de artificialitate.

Alexandru cel Mare

Hegel consideră simpla succesiune a civilizațiilor ca o progresivă întrupare a ideii absolute în viața umanității. Pentru el se succed patru epoci istorice, de civilizație – egipteană, greacă, romană și germanică. Modelul este tentant, dar ce ne poate învăța acesta, de exemplu, cu privire la persistența poporului evreu, sau chiar grec, ori arab? Trecerea de la o epocă la alta pentru Hegel derivă din dialectica însăși a ideii.

Toynbee ia în considerație 21 de modele de civilizații. Apariția și dispariția acestora nu ne spun nimic despre popoare, ci numai despre culturi. Cauzele înfloririi și descompunerii lor sunt examinate

complex, chiar dacă nu totdeauna și foarte judicios. Am putea să credem că persistența unui popor ține de capacitatea acestuia de a parcurge mai multe module de civilizație. Vom regăsi, de exemplu, pe greci drept participanți în câteva astfel de formule istorice, prezenți atât în cadrul civilizației elene, cât și în al celei minoice (anterior) sau ortodoxe (ulterior). O cunoaștere directă, atentă, a culturii poporului grec nu lasă însă, nimănui, nici un fel de îndoială asupra continuității acesteia. Problema istorică a poporului Israel și a iudaismului este de-a dreptul insuficient tratată și neașezată la locul cuvenit de Toynbee. Istoria ca „evoluție creatoare“, așa cum o concepe Henri Bergson, în cadrul mai larg al modelului universului în evoluție, idee cu adevărat aplicată concret la istorie de Karl Popper, asimilează existența cu libertatea și creativitatea și mult prea puțin cu opțiunea în sine, care poate fi la fel de bine una de constanță, stabilitate, tradiție, sau de asociere a acestora unui principiu al schimbării.

Probabil o dificultate de a găsi răspunsuri la întrebarea perenității unor popoare, perenitate obligatoriu asociată celei a civilizației lor, vine din faptul că în varianta sa chiar filosofică, eventual ideologizantă, istoria tinde să aibă în vedere mai curând dinamica statelor și instituțiilor și, cu mult mai puțin, cea a ontologiei umanului, preschimbările condiției ontologice a omului în interiorul unui popor și al unei civilizații. O mai potrivită abordare istorică a lungilor perioade de timp în care

Mehmed II

trăiesc popoarele care, tot mai în baza marii lor stabilități, pot fi numite mari, este aceea deschis fenomenologică, asociată perspectivei existențialiste și concepției istoriei ca dinamică axiologică, deci, implicit, programare (conștientă sau nu, explicită sau implicită).

Sun Tsu, în tratatul său despre război (vezi *Magazin istoric*, nr. 10/2002) discuta, încă acum 2.600 de ani, care este baza statului. A decide asupra bazei statului este problema unei opțiuni existențial-istorice. Același lucru este valabil și în cazul hotărârii cu privire la baza ființării unui popor. Care a fost, ca exemplu major, baza existenței poporului Israel și – când a fost cazul – a statului acestui popor este clar. Oricine deschide Vechiul Testament înțelege perfect decizia conducătorilor poporului, în epoca patriarhilor, a judecătorilor, a regilor și chiar a existenței sub imperiu, sau în diasporă – poporul se identifică, simplu și clar, textului sfânt, culturii și îndrumătorilor săi. În fapt, aici este un act circular: purtătorul culturii este chiar poporul și în consecință poporul dobândește o existență suverană; fiind „poporul ales”, el este subiectul unicei preocupări a conducătorului. Se instituie astfel un gen de democrație transcendentă, a unei existențe superioare, în cadrul comunității poporului evreu și al culturii ebraice. Cultura elenă joacă un rol similar în existența unui alt popor peren – Imperiul Bizantin este Imperiu Roman pentru că romanitatea, după ce își dezvoltă propria cultură, se afiliază culturii elene, iar prin creștinare se

Otto cel Mare

asociază cu atât mai intim lumii grecești. Atunci când se va produce marea schismă, continuitatea paralelă a lumii, romane și grecești totodată, nu este mai puțin asigurată. Omul grec este purtătorul de civilizație, statul său perpetuează principiul imperial. Când Mehmed II cucerește Constantinopolul, el se socotește, la rândul său, împărat roman, chiar dacă această recunoaștere nu i-a fost acordată, așa cum îi fusese atribuită altădată lui Carol cel Mare sau lui Otto cel Mare. Din nou, între popor și civilizație – sau, în lungi perioade, între stat și ci-

vilizație – se așază semnul identității. Imperiul latin al Orientului nu poate fi menținut; el este un simplu implant cultural heterogen. Civilizația arabă joacă un rol similar în menținerea unui popor. China și India adaugă factorului de identitate a culturii și poporului elementul teritorial – acela de nișă geo-politică și geo-culturală.

bservațiile prezentate astfel ar putea fi tratate doar ca un simplu exercițiu teoretic. În realitate, ele permit o concluzie care este totodată o prognoză importantă și o viziune optimistă, diminuând elementul de angoasă generat de așteptarea și pregătirea viitorului: dacă identitatea individ-națiune, ca și aceea individ-cultură, este decisivă pentru supraviețuirea și evolutivitatea istorică, atunci națiunile democratice moderne își au asigurate perenitatea, fie în state individuale, fie în mari asocieri de state. Așezând națiunea, cultura, civilizația (eventual și statul) în fiecare individ (în fiecare persoană sau personalitate, or fi cu adevărat corect spus), acestea devin eterne, căci nicio dată o populație nu poate fi integral suprimată și faptul este cu atât mai puțin admisibil sau posibil în lumea modernă. Oricum, văzând lucrurile în acest mod, națiunile vechi oferă un bun exemplu celor mai noi, chiar dacă în existența tuturor fericirea și nefericirea au alternat adesea; ceea ce a contat a fost însă decizia existențială în care s-au angajat și sistemul valorilor adoptate. ■

Carol cel Mare

La începutul
secolului
trecut se fac
primii pași în
România
spre o
organizare a
protecției
consumatorului.

Vechituri, cârnați, castane coapte... comerț stradal în București începutului de veac XX

ETERNA ȘI FASCINANTA TRANZITIE

In București apar servicii sanitare specializate ale municipalității, care efectuau controale periodice prin piețe, restaurante, prăvălii, insuficiente însă din cauza lipsei personalului calificat. În 1909, funcționa și un Laborator de chimie alimentară, industrială și biologică, sub conducerea „chimistului expert” Mihail Popescu. Avea sediul pe Știrbei Vodă nr. 136. Apelau la serviciile sale firme producătoare de vinuri, produse de panificație, din carne, uleiuri, de patiserie sau de ciocolată. Existau două fabrici de ciocolată: Berindey – care producea mărcile: „Ciocolata cu lapte”, „Santé”, „Ciocolata Călătorilor”, a „Turistilor”, „Cu alune” – și Zamfirescu – ce desfăcea

sortimentele „Sylva”, „Cremont”, „Aluneta”, „Vanilia”, „Calitate superioară”.

Directorul Popescu a scos între 1909 și 1911 *Revista falsificărilor alimentare și industriale a Asociațiunii Chimistilor Români*, un lunar care prezenta metodele prin care puteau fi depistate produsele alimentare falsificate, îndeosebi băuturi alcoolice, abundente pe piața Capitalei și cele mai supuse denaturării calității, atât de producători, cât și de cei care le desfăceau.

În 1909, Laboratorul lui M. Popescu a efectuat analize la 416 probe de vin; 194 – țuică; 122 – rom; 8 – bere; 10 – untdelemn, 14 – arome și esențe; 1 – bomboane; 2 – ape

minerale; 15 – ciocolată; 2 – lapte; 1 – kefir etc.

Dintre alimentele falsificate cu precădere, reținem: laptele, cu apă sau zer; brânza, cu făină sau cartofi; muștarul, cu făini diverse. Oțetul fals era produs din „plante iuți sau aromatice” sau chiar acid clorhidric. Mierea de albine era denaturată cu siropuri din zahăr, caramel și parfumuri sintetice. Făina de orz prăjită înlocuia praful de cacao în fabricarea ciocolatei. Ipsos, cretă, sulfat de bariu, piatră acră, sulfat de zinc, făină de cartofi sau orz erau astfel preparate încât să aducă a făină de grâu. Romul era înlocuit cu fierturi de roșcove, cuișoare, scorțișoare amestecate cu oțet impur de lemn. Piperul, la rândul său, avea înlocuitori din

ienupăr, „semințe preparate din diferite paste făinoase“ (pentru a alcătui „mulaje“ de boabe), flori de cartof, pulberi din diferite soiuri de nuci, sămăburi de măsline pisate etc.

Tot din paginile revistei aflăm cât zahăr consumau românii la 1909: 3,5 kg de persoană, în timp ce în alte țări europene era următoarea situație: Anglia – 42,41 kg; Danemarca – 33,42 kg; Elveția – 22,05 kg; Germania – 18,56 kg; Franța – 16,35 kg; Belgia – 13,47 kg; Turcia – 5,32 kg; Bulgaria – 3,62 kg.

Un raport al dr. C.Gh. Orleanu, din cadrul Serviciului Sanitar al Primăriei Capitalei, arată că în 1910 fiind ridicate 10.253 probe de alimente, cele mai multe nereguli s-au constatat în analiza sardinelor (80% din cutii fiind lipite cu plumb), ceaiurilor (50% „cu cozi multe“), cafelei (37%

„amestec cu năut“), untdelemnului (35% „amestec cu oleuri străine“).

Vom încheia cu câteva însemnări despre *Higiena alimentară în Capitală*, desprinsă din *Revista falsificărilor...* din urmă cu aproape un secol: „Cine n-a văzut pe brutarul care vine cu căruța cu pâine neacoperită, lasă hățurile din mână și ia pâinea, care nu lipsește nici din palatul bogatului, nici din coliba săracului? Dar hamurile stau în grajd și sunt pline de microbi și brutarul cu mâinile de pe hățuri apucă pâinea pe care zilnic o consumăm...”

Dar zarzavaturile pe cari bulgarii zarzavagii de la malurile Dâmboviței le udă cu fecalele Bucureștilor [Dâmbovița era principalul colector al apelor reziduale ale Capi-

talei] pentru a le da un aspect mai frumos și pe cari le mai încarcă cu praful din piață și din coșurile oltenilor.

Ca să nu mai vorbim de cârnați, pești, pastrama atârnată în cuie și de pe care trebuie să razi praful cu cuțitul, apoi de laptele smântănit și diluat cu care hrănim copiii, de vinurile de tescovină (permise de regulament), de rachiuurile prost distilate, de aromele de fructe și flori, cari numai din fructe și flori nu sunt făcute.

De brânzeturile preparate cu cartofi, de crenvurștii preparați cu făină, de ouăle vechi, rău păstrate, de untul ranced, reimprospătat, și câte altele...”

Citind astfel de rânduri... centenare, nu vi se par familiare? Cu diferența doar că acum, în început de mileniu trei, pâinea nu mai „vine cu căruța”... ■

L. IOAN

Din Cancelaria Marelui Ștefan

Pergamente, peceti, înscrisuri colbuite de vreme cu nume de mănăstiri, de dregători, de sate, de ocine sau de pisari (diaci)...

Un elegant volum, de aproape 175 file, editat de Arhivele Statului din București, evocă, la cinci veacuri de la strămătarea la cele veșnice a lui Ștefan cel Mare, anii domniei sale și viața Moldovei, așa cum o înregistra Cancelaria domnească.

Ștefan cel Mare – 500. Album de documente, realizat de domnia Cornelii Mihail Lungu (care semnează *Argumentele introductive*), Marcel-Dumitru Ciucă (coordonator), Silvia Vătafu-Găitan și Mirela Comănescu (autori), reunește – reproduse în facsimile color – 70 documente originale, 3 falsuri și 2 planșe cu peceti.

Documentele sunt din perioada 8 septembrie 1457-30 septembrie 1503, acoperind practic întreaga domnie a gloriosului voievod. Actele publicate în volum provin din colecțiile Arhivelor Naționale. Au fost emise de domnitor pentru unele dintre citorile sale sau pentru dregători care l-au slujit cu credință. Oferă informații

privind viața economică și socială a Moldovei, legături de rudenie, fapte de vitejie sau de trădare. Cum este fuga logofătului Mihai (Mihu), fiul popii luga, fost gramătic, logofăt și pisar, trecut în Polonia.

În album sunt cuprinse și două documente externe: scrisoarea voievodului către Papa Sixt IV, la 29 noiembrie 1474, prin care-i propunea o alianță a Creștinătății împotriva otomanilor, și un privilegiu din 13 martie 1478, prin care se acorda scutire de vamă brașovenilor și negustorilor din Tara Bârsiei.

Reproducerea facsimilelor cu deosebită acuratețe tipografică oferă plăcerea unei reușite întâlniri cu arta scrisului pe pergament în cancelaria

Moldovei, ilustrată de dieci precum Toma, Vulpeș, Șteful, Strețco, Andreica sau Toader.

Să mai reținem și faptul că actele au fost emise nu numai la Suceava – cetatea de Seacă – ci și în orașe precum Piatra, Iași, Bârlad, Vaslui, Târgul de Jos, Putna sau Hârlău, unde voievodul și curtea sa s-au aflat temporar.

I. L.

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor fostei Securități (C.N.S.A.S.) este instituția care, potrivit legii, trebuie să preia dosarele care nu privesc siguranța națională elaborate de fosta Securitate vreme de aproape 50 ani și să le ofere spre studiere celor interesați. Deci și istoricilor care se ocupă de acest segment al istoriei naționale. În ce măsură a reușit instituția acest lucru? Ce poate găsi istoricul în arhiva aflată deja la C.N.S.A.S.?

L-am rugat pe domnul Constantin Buchet, istoric, secretar și membru în Colegiul C.N.S.A.S., să răspundă câtorva întrebări pentru cititorii revistei Magazin istoric.

O ARHIVĂ CARE SE NAȘTE GREU

— Ce a reușit să facă, până acum, C.N.S.A.S. pentru a permite istoricilor accesul la mult râvnita arhivă a fostei Securități?

— Principala rațiune a creării Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor fostei Securități a constituit-o asigurarea accesului la propriul dosar pentru orice cetățean care dorește acest lucru. Până la înființarea instituției noastre, cei care aveau dreptul să își vadă dosarul se adresau, în calitate de petenți, instituțiilor deținatoare ale arhivei fostei Securități, cu precădere Serviciului Român de Informații.

C.N.S.A.S. este instituția civilă, aflată sub egida și

controlul Parlamentului, chemată să umple acest nivel al relației instituționale cu cetățeanul. Serviciile de informații, având un anumit regim de funcționare, nu aveau capacitatea de a exercita suficient de bine legătura cu cetățeanul.

Acest aspect a constituit o preocupare majoră și un pariu instituțional, în contextul în care solicitările pe care le-am primit din partea cetățenilor au rămas constante, ele cifrându-se până acum la 12.000...

— Deci din peste 20.000.000 români, doar 12.000 au cerut să își vadă dosarul?

— Da, doar 12.000. Probabil că este și o problemă care derivă din faptul că noi suntem organizați ca o structură centrală, doar în București, și nu avem relee de legătură cu provincia, măcar în marile reședințe de județ. Cel ce ar vrea să își vadă dosarul poate trimite cererea prin fax sau prin poștă, dar până la urmă doar la sediul nostru poate să își consulte dosarul. Este un element care îi descurajează pe unii.

— În alte țări est-europene, comparativ, la ce valori se cifrează cererile?

— Nici în Cehia și nici în Ungaria nu s-au înregistrat

cereri mai numeroase. În Ungaria funcționează un institut de istorie, care conservă și gestionează arhiva fostelor servicii de securitate, deciziile privind faptele de poliție politică fiind luate de o comisie de magistrați. În Cehia există o direcție centrală în cadrul Ministerului de Interne, care se ocupă de arhiva fostului StB, securitatea cehoslovacă, care este păstrată la Pardubice, lângă Praga. Putem chiar spune că în România s-a înregistrat un număr mai mare de cereri decât în Cehia (unde activitatea a început în 1991) sau Ungaria (din 1994).

– Îmi amintesc că la **Congresul Mondial de Istorie din anul 2000, ținut la Oslo**, a fost prezent și **directorul aceluia institut ungar, de care ați auzit**. El a povestit că a primit arhiva fostului AVO abia după ce consilierii KGB (care au funcționat în Ungaria până în 1991, am aflat tot atunci) au „curățat-o” foarte bine.

– Da, și prin acel proces de triere arhiva a fost lipsită de o serie de documente; asupra soartei cărora nu a decis o comisie formată din reprezentanți ai societății civile și ai serviciilor secrete, cum prevede legea română. La noi, dosarele care țin de siguranța națională, care au continuitate operativ-informativă, sunt negociate de o comisie mixtă C.N.S.A.S. – servicii speciale. Acest aspect este stipulat și de legea în baza căreia funcționăm, dar și prin protocoale speciale încheiate cu acele servicii care dețin părți din arhiva fostei Securități.

În Polonia există un Institut pentru Studiarea Memoriei Naționale, care se ocupă de perioada ocupației germane și a celei sovietice. A mai funcționat o comisie pentru cazuri speciale, cum a fost cel al fostului premier polonez, Josef Oleksi acuzat de colaborare cu serviciile secrete sovietice.

În Bulgaria nu există în clipa de față o comisie pentru studierea dosarelor fostelor servicii secrete bulgare. În

urmă cu doi ani, comisia s-a dizolvat, la cererea premiei Simeon de Saxa-Coburg, nemulțumit de implicațiile politice ale activității comisiei.

Despre situația din țările baltice nu avem prea multe informații. Instituțiile din aceste state se ocupă de arhiva organelor KGB care au operat acolo.

Slovacia a început anul trecut să structureze un organism similar, iar în Serbia-Munteșu primul ministru, Vojislav Koștunița, a anunțat decizia de a crea o comisie de acest gen. Iată deci care este peisajul instituțional din fostele țări comuniste est-europene, generat de exemplul fostei Germanii de Est și de Comisia Gauck.

În România, orice cetățean poate face o cerere prin care solicită adeverință că nu a fost colaborator al fostei Securități. Nouă ne revine sarcina să judecăm în fapt și în drept datele din dosare, astfel încât să putem emite o judecată cât mai conformă cu adevărul. Putem, în temeiul legii, dacă există

Sedintă a Colegiului Consiliului Național pentru Studiarea Arhivelor fostei Securități

informații certe, să desconfirăm sursele, colaboratorii dintr-un dosar de „urmărire informativă” (D.U.I.) sau dosar personal de colaborator, numit în jargonul arhivistic de „rețea”.

De asemenea, am primit un număr de 42 de cereri pentru eliberarea unor manuscrise confiscate de fosta Securitate, pe care le-am putut rezolva.

O latură mai puțin cunoscută și mediatizată a activității C.N.S.A.S. o constituie colaborarea cu Ministerul de Justiție pentru stabilirea calității de luptător în Mișcarea de rezistență națională anticomunistă. Există în structura ministerului o comisie specială care se ocupă de această problemă și cu care avem un protocol de colaborare. Pe baza probelor documentare obținute de la păstrătorii fostei arhive a Securității, ne pronunțăm, în comun, asupra calității unei persoane de a fi fost luptător în Mișcarea de rezistență anticomunistă, pentru a putea fi decorată cu Marea Cruce a rezistenței anticomuniste.

La capitolul neîmpliniri, pot să spun că mi-aș fi dorit o mai mare colegialitate și coeziune la nivelul Colegiului C.N.S.A.S. Avem și probleme tehnico-logistice. Noi preluăm, prin comandă fermă, de la actualii deținători, părți din arhiva fostei Securități, dar de la începutul activității noastre nu s-a prevăzut un spațiu pentru depozitare. Când spun comandă fermă, mă refer la cererile cetățenilor care vor să își vadă dosarul, cele ale cercetătorilor, verificările pe care le facem la sugestia unor partide, organizații, a societății civile ori a simpilor cetățeni, cât și prin îndatoririle ce ne revin prin

O parte a dosarelor aflate acum în păstrarea C.N.S.A.S.

lege. Abia anul trecut am primit repartitia guvernamentală pentru un spațiu aflat la Popești-Leordeni. Ne-am străduit să îl transformăm într-un spațiu comparabil cu cerințele și normativele internaționale din domeniu, similar cu cel creat de cehi la Pardubice. S-a făcut climatizarea, s-a instalat mobilier special. Sperăm ca în curând el să poată fi pus la dispoziția celor interesați.

Din punct de vedere al resurselor umane, mi-aș fi dorit să putem dispune de un personal mai numeros. Vom fi posesorii celei mai mari arhive din Europa de Est, vor fi mii de dosare care trebuie inventariate, prelucrate, analizate. Direcția noastră de arhivă ar trebui să dispună de un număr mai mare de arhiviști pentru a putea îndeplini toate obligațiile ce îi revin.

Există și neîmpliniri ce vin din condițiile procedurale. Termenele sunt foarte strânse. De exemplu, avem la dispo-

ziție șapte zile pentru a face verificarea candidaților la alegerile generale, termen în care trebuie să chemăm persoana la audiere, să elaborăm răspunsul nostru inițial, să analizăm eventuala contestație și să facem publică decizia finală și să o publicăm în *Monitorul Oficial* și mijloacele de informare în masă. Și țineți cont că multe dosare vin din țară, pentru că arhiva S.R.I. nu este centralizată în București.

Toate aceste neîmpliniri au implicații asupra activității instituției noastre.

– Din modul în care ați descris mecanismul de prelucrare a dosarelor rezultă că nu aveți o imagine de ansamblu asupra arhivei fostei Securități.

– Legea prevede că noi prelucrăm și gestionăm documente aflate astăzi în păstrarea S.R.I., a Serviciului de informații externe (S.I.E.), a Ministerului Apărării Naționale, a celui de Justiție. Le preluăm pe baza solicitărilor cetățenilor sau atunci când verificăm candidații la alegerile parlamentare și prezidențiale ori demnitarilor numiți...

– Dar nu puteți garanta unui cetățean, în clipa de față, că el nu are dosar în arhiva fostei Securități...

– Nu, pentru că nu avem o perspectivă integrală și integrată. Cartoteca, instrumentul de evidență, nu se află la noi. Pe baza mecanismului de comandă fermă pe care l-am descris, primim dosare, pe care le arhivăm la noi. Ideal ar fi să avem o perspectivă generală, dar legea atât a prevăzut: suntem un releu de transmisie a documentelor între cetățean

și instituțiile deținătoare de fonduri arhivistice.

– **Ca istoric, cum apreciați valoarea documentelor aflate în arhiva fostei Securități pentru studierea celor 50 ani de istorie comunistă în România.**

– Documentele fostei Securități sunt o piesă majoră pentru scrierea acestei perioade din trecutul nostru. Această arhivă nu a fost practic explorată. O istorie a regimului comunist nu poate fi scrisă fără parcurgerea documentelor pe care ea le conține. Ar fi o percepție limitată și lacunară. Istoriografia română ar trebui să se concentreze mai mult asupra acestui fond arhivistic, care a fost fructul oprit...

– **...și încă mai este!**

– Da, dar deja noi avem în custodie câteva fonduri arhivistice. Sunt dosare care au aparținut unor personalități ale istoriei noastre (Ion Antonescu, Constantin I. Brătianu, Constantin Titel Petrescu, Iuliu Maniu). Avem apoi dosare de problemă pentru fostele partide politice istorice, emigrația română, culte-secte, artă și cultură. Avem fondurile operațiunilor „Eterul” și „Melița”. Mișcarea națională de rezistență este o altă temă care

poate fi studiată prin dosarele lui Gh. Arsenescu, Toma Arănuțoiu, Elisabeta Rizea, Gavrilă și Ioan Vatamaniuc, Ion Vulcănescu. Avem câteva dosare care aparțin unor factori de decizie din fosta nomenclatură: Teohari Georgescu, Lucrețiu Pătrășcanu, Vasile Luca. Sunt dosare ale unor oameni de cultură: Lucian Blaga, I. Petru-Culianu, O. Crohmăniceanu, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, N. Steinhardt, Vasile Voiculescu. Avem dosare privind problema sionistă și comunitatea evreiască, problema francmasonilor. Deținem și câteva manuscrise care au intrat în posesia C.N.S.A.S. și nu au fost solicitate și care au aparținut părintelui Dumitru Stăniloae, lui Petre Țuțea, Paul Goma.

Apoi, cercetătorii pot veni cu propria tematică și noi solicităm deținătorilor fondurilor documente pe tema respectivă.

– **Ce instrument de lucru are la dispoziție cercetătorul care vă trece pragul?**

– Oferim în primul rând un nivel de expertiză, o interfață a serviciului de cercetare, care poate furniza sprijin cercetătorului. Sunt acolo persoane care au specializarea necesară,

care cunosc modul de alcătuire a unui dosar de Securitate. Există apoi accesul la fondul de dosare preluat deja și aflat în custodia noastră, asupra căruia avem o imagine de ansamblu. Cercetătorul poate dezvolta cercetarea prin investigarea dosarului unei persoane (în termenii Legii 677/2001 cu privire la operarea de date cu caracter personal, cu respectarea procedurilor acesteia), extinzând-o la legăturile ei, la dosarele conexe sau dosarele de problemă.

Sincer să fiu, mă așteptam ca un număr mai mare de cercetători să ne treacă pragul. Cei care vin sunt cam acciași și cam din aceeași orbită instituțională. De multe ori se fac afirmații despre istoria regimului comunist fără trimiteri la documentele de arhivă. Acestea ne pot oferi, adesea, o imagine care să nu corespundă cu ceea ce ne-am imaginat noi despre un fenomen sau altul.

Să sperăm că istoricii ne vor aborda mai des în viitor, mai ales după ce vom inaugura noul sediu al arhivei.

– **Vă mulțumesc.**

**A consemnat
Dorin MATEI**

DIN CULTURA VECHIULUI PERU

(Biverb: 9, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția careului

ȘTEFAN CEL MARE – EROU LITERAR

BOLINTINEANU – OLTEA – VASLUI – RT –
STRA – TEM – Z – ZEIE – DACIC –
EMINESCU – S – R – SADI – TR – MASE –
TRI – D – URANUS – II – PUTNA – DCT –
ADORAT – GREI – S – UL – LAURIAN –
URECHE – AE – VI – DELAVRANCEA

Soluția jocului din nr. 11/2004, p. 80:

PATRULE ÎN MISIUNE (PATRU-LE-ÎN-M/
I-ȘI-UN-E)

Oxford University

PLIMBARE PRIN

Istoria Universității din Oxford nu poate fi înțeleasă fără aceea a orașului care i-a dat numele. Oxfordul de azi, cu o populație de aproape 120.000 de locuitori, situat la vreo 90 km nord-vest de Londra, în comitatul omonim, are o vechime de 11 secole. Prima așezare saxonă la confluența râului Cherwell cu fluviul Tamisa (numit de localnici Isis) și la granița de nord a regatului saxon Mercia era un târg de vite (Oxenaforda, „vadul boilor“). Avea rol de apărare împotriva piraților danezi, care puteau ajunge cu vasele lor pe Tamisa. Așa se explică de ce castelul (din care nu a mai rămas decât turnul bisericii St. George din incintă) a fost construit de normanzi în imediata vecinătate a

ADRIAN NICOLESCU

Universitatea a luat naștere în timpul domniilor lui Henric II și, respectiv, Ludovic VII, prin migrația studenților englezi izgoniți de la Universitatea din Paris în anul 1167. În secolul următor, apar primele colegii. Trei dintre ele – University College, Balliol College și Merton College – își dispută întâietatea până astăzi. Pentru că data înființării poate să nu fie aceeași cu data cartei când s-a acordat statutul colegial sau cu data daniei sau a construcției, fiecare dintre „pretendenți” adoptă soluția care îl avantajează; de exemplu, colegiul University a fost înzestrat în 1249, dar prima construcție a fost terminată abia în 1280, dată la care colegiile Balliol și Merton funcționau deja ca unități academice bine constituite. Pen-

tru a tranșa o dispută interminabilă, s-a convenit tacit ca ordinea să fie următoarea: University College (1249), Balliol (1263) și Merton (1264).

Ca o mănăstire

Relațiile dintre oraș și universitate au fost de-a lungul timpului mai degrabă încordate, cu două momente de criză. În ziua de 10 februarie 1354, colegiile existente au fost atacate de cetățeni înarmați, care au ucis șase (după alte surse 64) magiștri. În timpul Războiului civil dintre Parlament și Coroană (1642-1649), când Carol I și-a stabilit reședința la Oxford, municipalitatea a sprijinit trupele republicane, iar universitatea – regalitatea. Toate

cele 20 de colegii, câte funcționau atunci (cu excepția lui Corpus Christi), și-au topit obiectele de tezaur din aur și argint în beneficiul armatei regale. Până în 1950, universitatea trimitea câte doi membri în Camera Comunelor. Legătura dintre municipalitate și universitate se reflectă și în plan lingvistic: cuvântul *Oxonian* desemnează atât un locuitor al Oxfordului, cât și un absolvent titrat al universității; în acest din urmă caz se folosește prescurtarea *Oxon* imediat după titlul academic, de pildă, *John Smith, BA Oxon* (adică John Smith, licențiat la Oxford).

Din punct de vedere arhitectural, marea majoritate a colegiilor, mai ales cele construite în secolele XIII-XVI, au atât în plan, cât și în elevație

OXFORD

fluviului, și nu pe o movilă mame-lonară, așa cum era regula.

Prima atestare documentară a așezării apare în Cronica Anglo-Saxonă, la anul 912 d.Hr. Tot din documente aflăm că în perimetrul burgului se afla mănăstirea de maici a cărei stareță era (Sf.) Frideswide (Fritheswith), fiica unui conducător local (regulus) numit Didanus, moartă în 735, și că Eduard cel Bătrân (901-924) stăpâna Londra (Lundenbryg) și Oxford (Oxnaford), cu toate pământurile aparținătoare. În Domesday Book (documentul ce cuprinde toate datele recensământului poruncit de noul stăpân normand al Angliei, William I Cuceritorul, în anul 1086) scrie că așezarea Oxeneford avea 243 de familii de plătitori de taxe. La Oxford s-a născut Richard Inimă de Leu și tot aici s-a refugiat regina Matilda, pretendentă tronului regelui Stephen.

Vedere generală

aspectul monastic și militar medieval, fiecare cu zid de incintă, punctat de o poartă masivă cu arcadă și gang, gen barbacană crenelată, având la partea superioară armoriile în relief, viu colorate. Zidul închide două sau mai multe curți interioare (cu gazon) de formă pătrată sau dreptunghiulară (numite din acest motiv *quads* < *quadrangle*), trecerea dintr-o curte în alta făcându-se printr-o altă poartă cu gang.

Fiecare colegiu are câte o capelă (*chapel*), un refectoriu (*hall*), care servește și drept sală de adunare (echivalentul sălii capitulare din abații și catedrale), locuințele membrilor colegiului, printre care se remarcă apartamentul decanului, toate în aliniament cu zidul.

Vechimea construcției existente nu coincide întotdeauna cu vechimea instituției ca atare. Un exemplu tipic este colegiul Queen's, fondat în secolul XIV de regina Philippa, soția lui Edward III, în timp ce construcția în ansamblu aparține secolului XVII (arhitect principal Sir Christopher Wren). Iată de ce atât la Oxford, cât și la Cambridge se poate admira o varietate de stiluri, de la gotic la neoclastic.

Comunitatea academică include studenți aflați pe toate treptele de învățământ (prelicență, masterat, doctorat), cât și profesori (*dons*). În calitate de membri ai colegiului (*fellows*), profesorii își au locuința în colegiu. Majoritatea studenților sunt și ei rezidenți, deși sunt și cazuri când pot locui în oraș.

Chancellor, funcție decorativă

Grădele didactice în învățământul superior britanic sunt în număr de patru: profesor (*professor*), conferențiar (*reader*), lector (*senior lecturer*), asistent (*lecturer*). Cele academice sunt consonante cu cele din restul lumii: licențiat (*bachelor of arts*, prescurtat BA, *baccalaureus artium* sau *bachelor of science*, prescurtat BSc, *baccalaureus scientiae*, în funcție de profilul disciplinei), master (*master of arts*, prescurtat MA, *magister artium* sau, respectiv, *master of science*, prescurtat MSc, *magister scientiae*), doctor (*doctor*, prescurtat PhD). Prescurtarea PhD vine de la *philosophiae doctor* care, conform tradiției medievale,

Christ Church, cel mai mare colegiu din Oxford

poate fi acordat atât în domeniul umanistic, cât și în unele domenii ale științei.

O particularitate a universităților de la Oxford și Cambridge este cutuma după care titlul de *master* poate fi obținut la șapte ani de la înmatriculare, contra unei cereri scrise și a plății unei taxe; aceasta face ca titlul să fie inferior ca prestigiu titlului omonim acordat de celelalte universități din Anglia, fiind în fond echivalent cu cel de licențiat.

Care sunt relațiile dintre colegiu și universitate? Ca și în alte părți ale lumii, titlurile academice și gradele didactice sunt acordate de universitate, fiecare membru al colegiului (*yellow*) fiind în același timp și profesor la una dintre facultățile componente ale universității.

În prezent, universitatea, ca instituție de învățământ superior autonom, dar finanțată în parte de la buget, are 34 de colegii și instituții colegiale, care diferă ca suprafață construită și populație academică, având fiecare resurse financiare proprii, rezultând din donații, taxe, dobânzi bancare, dividende la investiții și exploatarea unor proprie-

tăți (terenuri și construcții). Fiecare colegiu este condus de un decan, o funcție care poartă diferite titulaturi.

Și pentru că suntem la terminologie, să precizăm că „rectorul” nu poartă titulatura de „rector”, ci pe aceea de *vice-chancellor*, iar *pro-vice chancellor* este „prodecan”. Dar ce înseamnă atunci *chancellor*? Cuvântul desemnează o funcție pur decorativă, de reprezentare la ceremoniile oficiale, precum deschiderea anului universitar. Purtătorul acestei funcții de la vârful ierarhiei academice este fie un membru al Casei regale, fie un politician de marcă, fie o personalitate publică excepțională. Actualul *chancellor* al Universității din Oxford este Chris Patten, membru al Parlamentului, conservator, ultimul guvernator britanic al Hong Kong-ului.

Alumni celebri

Iată foarte pe scurt unele particularități – singulare și distincte – ale câtorva colegii mai importante, cu indicația în paranteză a numelui fondatorului și anului înființării.

Christ Church (cardinalul Wolsey, 1525, reînzestrat de Henric VIII în 1546) este cel mai mare colegiu din Oxford; capela sa, care se află pe vechiul amplasament al mănăstirii cu hramul Sf. Frideswide, are statutul de catedrală (vitrailii din secolul XIV); masiva poartă-turn (Tom Tower), care dă spre St. Algate's Street și are un clopot (Great Tom) de șase tone, a fost terminată la partea superioară de arhitectul Sir Christopher Wren (1682), în stilul gotic al părții inferioare, fiind un exemplu timpuriu de congruitate stilistică; arhitectul i-a adăugat și cupola terminală. Dintre foștii studenți, să îl amintim pe matematicianul Charles Dodgson (pseudonim literar Lewis Carroll, autorul lui *Alice în Țara Minunilor*). Christ Church are și o imensă pajiște.

Colegiul *Merton* (1264, episcopul de Rochester, Walter de Merton, lord-cancelar al Angliei) păstrează construcția inițială de pe vremea fondatorului. Statutul din 1274 stipula imperativ comunitatea academică a profesorilor și studenților și a servit drept model pentru toate statutele colegiilor din Oxford și Cambridge. Mob Quad (secolul XIII), cea mai veche curte interioară colegială din Oxford, adăpostește biblioteca, cea mai veche bibliotecă medievală din Anglia (1377-1378).

Colegiul *Balliol* (castelanul John de Balliol, 1263) numără printre *alumnii* săi pe regele Olaf V al Norvegiei, pe premierii conservatori Harold Macmillan și Edward Heath, pe istoricul Arnold Toynbee și pe poetul Algernon Charles Swinburne.

University College (arhidiaconul William of Durham, 1249 și 1280) se mândrește astăzi cu cel mai ilustru *alumnus* al său, poetul Shelley, exmatriculat în urma publicării în 1811 a faimosului pamflet în favoarea ateismului.

Oriel (1326, Eduard II) este prima fundație regală. A fost reconstruit în stil iacobin (amestec extravagant de gotic și clasic); portal cu trepte, încoronat de statuia lui Eduard II și Carol I; până în 1838, singurul colegiu pentru studenți neburgari (*communarii*). Aici au învățat Sir Walter Raleigh, explorator, om politic și scriitor (1552-1618), descoperitorul Virginiei, Cecil Rhodes, premior al coloniei Capului, Thomas Arnold (reformator al școlilor secundare private) și cardinalul catolic John Newman.

Corpus Christi (episcopul Richard Fox de Winchester, 1517) are cea mai veche catedră de limba elină.

Queen's (Robert de Eglesfield, 1341, reînzestrat de regina Philippa, soția lui Eduard III), este o construcție clasică de la începutul

secolului XVIII; deasupra intrării fațadei de pe High Street se înalță un *tempietto* (mic templu circular) cu statuia reginei Charlotte; hall-ul și capela în stil clasic sunt atribuite când lui Wren, când lui Hawksmoor. Cei doi arhitecți au colaborat strâns (ca la palatul Greenwich – *Magazin istoric*, nr. 1, 9/1987, 7/2000) și contribuția exactă a fiecăruia este dificil de stabilit. Printre *alumni*, Eduard, „Prințul Negru”, cel care a raportat victoria de la Poitiers asupra lui Ioan cel Bun (1356), regele Henric V și astronomul Edmund Halley (*Magazin istoric*, nr. 2/1986, 8/1999).

Colegiul *All Souls* (arhiepiscopul de Canterbury, Henry Chichele, 1438) a fost construit ca un memorial al lui Henric V și al combatanților morți în timpul celei de-a doua faze a Războiului de 100 de ani cu Franța. Prima curte își păstrează aspectul din 1443. În Great Court (1733) se pot

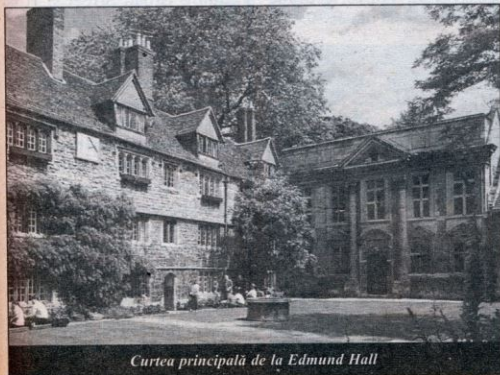
Case vechi din Oxford (sec. XIV)

admira poarta masivă cu turnurile gemene în stil gotic ale lui Hawksmoor (1729-1735) și cadranul solar proiectat de Wren în 1658. Biblioteca colegiului posedă manuscrise din secolul XI; comunitatea academică este compusă numai dintr-un corp select de erudiți.

Brasenose își trage numele de la masivul ciocan de poartă din aramă (furat în 1333 și regăsit abia în 1890), cu cap leonin, păstrat azi în refectoriul colegiului; copia din piatră a originalului se poate vedea deasupra porții de intrare din High Street.

Colegiul *Jesus* a fost întemeiat de Elisabeta I (1558-1603) pentru studenții galezi, singurii admiși până către finele secolului XIX.

Colegiul *Magdalen*, situat la capătul estic al arterei principale High Street (1458, William de Waynflete, episcop de Winchester și lord-cancelar al Angliei) a dat și numele podului de pe râul Cherwell. Imediat după pod se înalță turnul gotic masiv cu clopot (1509) de pe a cărui terasă corul capelei cântă imnuri sacre în latină, la ora 6 dimineața, în fiecare zi de 1 mai; paralel cu râul Cherwell, colegiul are un imens crâng și

Curtea principală de la Edmund Hall

un parc englez cu căprioare (secolul XVII).

New College a fost întemeiat în 1379 de episcopul William de Wykeham, fondatorul colegiului Winchester.

St. Edmund Hall este cel mai vechi *hall* din Oxford, dar a obținut statutul colegial abia în 1957.

Pembroke (1624, Iacob I) este colegiul dr. Samuel Johnson, autorul primului dicționar englez (1755).

Exeter (1314, Walter de Stapeldon, episcop de Exeter) a fost reconstruit în mare parte în secolul XIX, așa cum se poate vedea în interiorul capelei neogotice, cu tapiserii executate de William Morris și Edward Burne-Jones, care au studiat aici.

Lincoln (1427, Richard Fleming, episcop de Lincoln) este colegiul lui John Wesley, întemeietorul bisericii metodiste.

Există colegii care nu au fost fondate de înalți prelați, de ordinele călugărești sau de regalitate: *St. John's* (1555, Sir Thomas White, croitor londonez), cu hramul Sf. Ioan Botezătorul, patronul croitorilor; *Wadham* (1610-1613, soții Nicholas și Dorothy Wadham din Somerset), colegiul lui Christopher Wren.

Stilul este gotic întârziat (iacobin), fără modificări ulterioare (caz rar). *Hertford* (1284, Elias de Hertford) a fost reconstruit în secolele XVII și XVIII, cu excepția bibliotecii medievale; cele două corpuri sunt legate peste strada *New College Lane* de „*Bridge of Sighs*”, o copie după „*Puntea suspinelor*” din Veneția. *Trinity*, situat pe *Broad Street* (1555, Sir Thomas Pope) este succesorul unui colegiu medieval (secolul XIII) din care nu s-a păstrat decât biblioteca; capela și *Garden Quad* au fost proiectate de Wren (secolul XVII). Tot de atunci datează și poarta-turn. Printre studenți: lordul Baltimore (fondatorul statului Maryland, S.U.A.), primii miniștri William Pitt-senior și lordul North, arhiepiscopul de Canterbury, Gilbert Sheldon.

Worcester a fost întemeiat în 1714 de Sir Thomas Cookes din Worcester.

După model italian

Timp de secole, populația studentească era formată numai din bărbați. Femeile au fost admise în 1878, dar nu li s-au conferit grade didactice decât din 1920. Din

1974, discriminarea a încetat în toate colegiile. În 2004, Universitatea din Oxford avea 17.000 de studenți rezidenți și 1.500 de profesori.

Încheiem excursul nostru cultural cu principalele obiective turistice și de interes științific național ale orașului. *Sheldonian Theatre* nu desemnează un teatru, ci sala de ceremonii a Universității. Cuvântul *theatre* are în engleză și sensul de „amfiteatru”, fie că este vorba de un amfiteatru roman, un amfiteatru universitar (sau chiar o sală de operații). Acest edificiu de pe *Broad Street* este prima lucrare de arhitectură a lui Wren (1669), comanditar fiind arhiepiscopul de Canterbury, Gilbert Sheldon, și el un *alumnus* oxonian. Se pare că forma construcției (în U) a fost inspirată de aceea a lui Teatro di Marcello de pe Capitoliul roman (folosit azi și pentru concerte în aer liber).

Clarendon Building, aflat pe același aliniament cu teatrul Sheldonian, este o construcție în stil doric aparținând lui Nicholas Hawksmoor (debut secol XVIII). În spatele clădirii, ocupând succesiv spațiul dintre *Broad Street* și *High Street*, se află *Bodleian Library*, *Radcliffe Camera* și *St. Mary's Church*.

Biblioteca bodleiană (*Magazin istoric*, nr. 9/1982) s-a deschis în 1603 cu fondul de cărți și manuscrise rare donate de Sir Thomas Bodley, diplomat și anticar, printre care colecția de manuscrise a lui Humphrey de Gloucester, fratele lui Henric V. Este prima bibliotecă cu depozit legal și cea de-a doua ca mărime din Anglia, cu aproximativ cinci milioane exemplare, după *British Library* (*Magazin istoric*, nr. 6/2004). Biblioteca

Blenheim Palace

nu împrumută cărți nici măcar suveranilor sau șefilor de stat: Carol I și Oliver Cromwell au fost refuzați. Ea ocupă laturile curții Old Schools (teologie, drept, medicină, arte liberale). Pe latura de est a curții dreptunghiulare cu dalaj de piatră (Schools Quod) se înalță Tower of the Five Orders (Turnul celor cinci ordine, ale arhitecturii greco-romane). Vizavi, pe latura de vest, se află Divinity School (Facultatea de Teologie, Schola Theologiae), terminată în 1483, care are la etaj cel mai frumos tavan cu bolți cu elongații (gen stalactite) punctate de 455 de scuturi heraldice (William Orchard).

Radcliffe Camera din centrul piațetei omonime este o construcție circulară cu o cupolă manierist-barocă și cu un tambur care rimează cu cel de la Santa Maria della Salute a venețianului Baldassare Longhena. Este cea mai frumoasă lucrare a lui James Gibbs (1748). Edificiul servește ca sală de lectură a Bibliotecii bodleiene de care este legată printr-un pasaj subteran.

St. Mary's, situată pe High Street, este biserică paro-

hială și universitară; în ansamblu, aparține stilului „Perpendicular” (secolul XIV), dar portalul sud are coloane în torsadă executate de Nicholas Stone (1637), după modelul baldachinului lui Bernini (San Pietro). Fleșa zvoltă (secolul XIV) este inconfundabilă pe cerul cetății universitare.

Grădina botanică, inițial numai cu plante medicinale, cea mai veche grădină publică din Anglia (secolul XVII), se află pe High Street, vizavi de Magdalen Tower.

Ashmolean Museum (antiarul Elias Ashmole, secolul XVII) a fost construit în 1845 de C.R. Cockerell în stil clasic-baroc. Printre exponatele unice: fragmente și statui de la palatul cretan din Knossos, artă medievală engleză (*Bijuteria lui Alfred cel Mare*, secolul IX), sculptură italiană (Luca della Robbia), lucrări de Paolo Uccello (*Vânătoare în pădure*), Daniele de Volterra (portretul lui Michelangelo, secolul XVI), Rafael (*Capete și mâini de apostoli*), Giorgione (*Madona cu pruncul*), Tintoretto (*Învierea*).

Orologiul din secolul XIV, care marchează fiecare sfert de oră

O admirabilă vedere panoramică a orașului se poate obține de pe balcoanele bisericii Sf. Maria și Radcliffe Camera, ca și de pe terasa teatrului Sheldonian.

De la Londra la Oxford se poate ajunge repede (dar scump) cu trenul (gara Paddington) sau lent (dar ieftin) cu autocarul (Victoria Coach Station). Există și o cursă directă de autobuz de la aeroporturile Heathrow și Gatwick. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteti, până la 15 ianuarie 2005, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

— Câte hrisoave emise de Radu cel Frumos între 1463-1474 au fost semnate la București?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2004 este:

Saranda

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Tilică Vasile Cornel**, din com. Bârgăoani, jud. Neamț.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2005.

MISTERIOASE PERSONAJE

Punct
de pornire

Astfel arăta intrarea în primul Tezaur, aflat în subsolul clădirii Creditului Funciar Rural, unde a funcționat la început Banca Națională a României

În noiembrie 1917, când a izbucnit revoluția bolșevică, la Moscova exista un nucleu de români. Erau reprezentanți ai Băncii Naționale a României și ai altor instituții ale căror valori erau depuse spre păstrare la Kremlin și în depozitele de la Sudnaia Kasna. Între aceștia amintim pe directorul B.N.R. Th. Capitanovici, ing. Gh. Dobrovici (șeful serviciului de imprimare a bancnotelor B.N.R. în Rusia), M.G. Vidrașcu, Mihail Cantuniari, G. Colacea, T. Ardeleanu (funcționari, lucrători la tipografia B.N.R.), Emanoil Pantazi (delegatul Băncii de Credit), N. Tomescu (delegat al Băncii Generale), C. Ionescu (directorul Casei de Depuneri și Consemnațiuni), 20 de jandarmi care suplimentau paza rusească de la depozitele din Kremlin și Sudnaia Kasna, D. Drăniceanu (funcționar C.F.R., aflat în misiune) ș.a.

CRISTIAN PĂUNESCU, MARIAN ȘTEFAN

Într-un memoriu redactat de acesta din urmă, se precizează că în zilele revoluției, „românii au stat în beciuri, răbdând de foame zile întregi și au fost jefuiți de tot avutul lor”. La Moscova se găsea și Al. Henegariu, „un român transilvănean, de meserie tipograf, care, după cum spunea, pe vremuri fusese în România la Editura «Minerva» și care, în Moscova era, la început, în grațiile d-lui Capitanovici”. De fapt, cu ajutorul lui Henegariu, B.N.R. își cumpărase acolo tipografie proprie.

Presiunile bolșevicilor

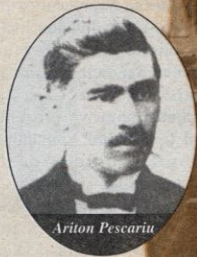
Acest Henegariu, de acord cu consulul general român la Moscova, funcție deținută de cetățeanul francez Pierre Guérin, a propus ca românii aflați acolo să constituie „numai de formă” o organizație după tipic bolșevic. S-a angajat să obțină recunoașterea ei de către autoritățile bolșevice, stăruiind în acest scop pe lângă V.M. Fritsche, comisarul pentru Afacerile Străine în guvernul bolșevic de la Moscova. Așa a luat ființă Societatea Lucrătorilor și Țăranilor Români.

La început, ședințele acestora se țineau la Consulat, apoi în localul tipografiei B.N.R. Într-una dintre zile, povestește D. Drăniceanu, „dl. Mihail Cantuniari m-a chemat acasă și m-a întrebat ce părere personală am eu despre acel Henegariu? I-am spus că nu mi se pare suflet tocmai curat. Atunci dl. Cantuniari a făcut apel la sentimentele mele de patriot și m-a rugat să fac toate eforturile ca să intru în comitetul de conducere al acestei organizații. Să aprob tot ce vor propune ei (cei din comitet) și pe domnia sa să-l țin la curent despre tot ce se va discuta; zis și făcut”.

ÎN JURUL TEZAUURULUI B.N.R.

Th. Capitanovici

Ing.
Gh. Dobrovici

Ariton Pescariu

M. Cantuniari era de profesie ofițer de poliție (până la ocuparea Capitalei de către germani, în decembrie 1916, fusese directorul Prefecturii Poliției București) și în iulie 1917, la cererea guvernatorului B.N.R. I.G. Bibicescu, a fost detașat la Moscova. Anunțându-i trimiterea sa acolo, guvernatorul îi ceruse directorului Th. Capitanovici să „nu-l întrebuințeze ca polițist”, ci să-i dea oficial o altă încadrare.

La un moment dat, s-a zvonit că va sosi la Moscova dr. Cristian Racovski (*Magazin istoric*, nr. 4,5/2004). Cunoscutul lider al Partidului Social Democrat din România,

arestat de autoritățile române din Iași pentru activități subversive, fusese eliberat de soldații ruși bolșevizați la 1 mai 1917 și ajutat de aceștia să treacă în Rusia. Împreună cu Racovski fugise și un alt lider socialist român, M.Gh. Bujor, ambii punându-se imediat în slujba puterii sovietice.

La vestea că acesta va sosi la Moscova, relatează același D. Drăniceanu, „Henegariu, într-o sedință la tipografie – la care a luat parte și ing. Dobrovici – a propus ca tipografia să treacă asupra organizației, pentru ca atunci când va veni dr. Racovski să nu o poată rechiziționa”.

Cam în același timp și-a făcut apariția la Moscova și un grup de ofițeri ardeleni, foști prizonieri la ruși, între care Ariton Pescariu și Mihail Guiu. Evenimentele s-au precipitat și în cadrul unei noi sedințe la care au participat Henegariu, T. Ardeleanu, N. Tomescu, Ariton Pescariu, Guiu Mihail (zis Grigorescu, zis Iuliu), cel dintâi s-a ridicat și a zis: „A sosit ceasul cel mare. Cele 400 milioane în aur ce se află la Kremlin, depozitul Casei de Depuneri de la Sudnaia Kasna și tipografia Băncii Naționale sunt proprietatea poporului român și adevărații reprezentanți ai poporului suntem noi, nu oligarhia din România. Dl.

Ardeleanu se numește comisar al poporului pentru Banca Națională și mâine sau poimâine se va prezenta d-lui Capitanovici, somându-l să-i dea cheile de la Tezaur. Domnul Tomescu se numește comisar pentru Casa de Depuneri și se va prezenta d-lui C. Ionescu, somându-l să-i predea cheile de la Sudnaia Kasna.

Domnul Pescariu și Guiu reprezintă puterea armată, având câteva mii de prizonieri [români] în jurul Moscovei, cu care au luat contact și cu care vor înlocui, prin bună înțelegere cu bolșevicii, garda rusă de la Kremlin și Sudnaia Kasna. Vom încărca totul în vagoane și, cu mitraliere în fiecare vagon, ne vom duce la Samara, iar de acolo vom vedea ce vom face."

Ședința s-a terminat pe la ora 23 și D. Drăniceanu spune că de acolo s-a dus direct acasă la M.D. Cantuniari, comunicându-i ce se plănuse. În aceeași seară sau a doua zi dimineața, Cantuniari s-a prezentat la Th. Capitanovici și, împreună cu dl. Pantazi și C. Ionescu, au luat măsuri de au predat cheile [de la depozite] consulului francez la Moscova, încât, atunci când „comisarii” s-au prezentat, n-au mai avut ce ridica.

Presiunile bolșevicilor creșteau însă și într-o altă dimineață și-a făcut apariția însuși comisarul Fritsche, însoțit de doi trimiși ai lui C. Racovski, făcând un inventar sumar al tipografiei. Emisarii lui Racovski erau Edelștein Deleanu (fost plutonier în armata română, dezertor) și un oarecare Sticlaru.

Exces premeditat?

Curând după sosirea lui Guiu și Pescariu la Moscova, Societatea Lucrătorilor și Țăranilor s-a trasformat în Partidul Țărănesc Revoluționar, cu hârtia și utilajele tipografiei B.N.R. editând broșuri de propagandă bolșevică și un organ propriu de presă – *Foaia țăranului*. Prima grijă a organizației – mărturisește același D. Drăniceanu – a fost „să pună stăpânire pe tezaurele țării” și voiau să facă acest lucru „înainte de sosirea în Moscova a d-lui Racovski, căci se simțeau mai slabi, dr-ul Racovski fiind bine cunoscut cu Lenin, Troțki, Cicerin și ceilalți mari șefi bolșevici”.

La sfârșitul lunii februarie 1918, deoarece nu existau mijloace de subzistență, T. Ardeleanu a obținut aprobare de la comisarul Fritsche pentru ca cei 20 de jandarmi români ce asigurau paza depozitelor să părăsească Moscova, iar Drăniceanu credea că foametea nu fusese decât un pretext „pentru a scăpa de ei și a putea lucra în voie, fără cel mai mic control”. După plecarea jandarmilor, T. Ardeleanu și Gh. Colacea „au rămas stăpâni, stabiliindu-și domiciliul” la tipografia B.N.R.

Din 11 februarie 1919 datează un raport al cărui autor nu ne este cunoscut și căruia nu îi știm nici destinatarul. Din el aflăm însă că după august 1918, cele două tabere – Partidul Țărănesc Revoluționar și grupul Racovski – au fuzionat și „lucrau

împreună cu scopul lor unic de propagandă revoluționară”.

Despre cei care se instalaseră la tipografia B.N.R. – Henegariu, Guiu și un oarecare Boierescu – raportul spune că au continuat să „tipărească gazeta de propagandă și alte broșuri” și afirmă că „sunt reprezentanții românismului”. Autorul raportului știa că Guiu „a fost vara trecută [1918] în țară, unde a fost primit bine de autoritățile noastre superioare, mi-a trecut pe la ureche că i s-ar fi predat și oarecare fonduri ca să se întoarcă în Rusia, fonduri care poate ar fi fost destinate pentru propagandă românească națională. Ceva mai mult, a reușit să convingă autoritățile noastre de i-au eliberat un pașaport românesc pe un [alt] nume (Iulius Grigorescu) [...] Desigur că acest domn Guiu, despre care am aflat că a plecat sau va pleca în curând în țară, va fi tot așa de bine primit, chiar mult mai bine...”

La 31 iulie 1919, la cererea directorului general al Siguranței, comisarul special T. Bănciulescu din Brigada Mobilă a primit sarcina să întocmească un referat despre grupul revoluționarilor români din Moscova. Între alții, a discutat și cu M.G. Vidrașcu, șef de serviciu la B.N.R., și acesta a relatat despre crearea organizației revoluționare condusă de „Al. Henegariu, T. Ardeleanu și Gh. Colacea, toți români ardeleni”. Mai târziu li s-au alăturat „locotenenții Pescariu și Guiu”. M.G. Vidrașcu își amintea și el că „prin decembrie 1918, T. Ardeleanu era plecat în România și acesta

s-ar fi prezentat în diferite ministere, spunând că e revoluționar mascat, spre a apăra interesele românilor din Rusia bolșevică”.

Sursele citate până acum ridică mai multe semne de întrebare. Să încercăm să dăm un răspuns unuia dintre ele: a fost sau nu Guiu bolșevic?

Datele pe care le utilizăm sunt cunoscute de multă vreme, dar nimeni n-a avut răbdarea și curiozitatea să le pună cap la cap.

De cine și de ce se temea Guiu?

Astfel, mulți dintre autorii mărturiilor, atunci când vorbesc despre Henegariu, Ardeleanu sau Guiu, îi califică drept cei mai „înrațiți” bolșevici. Fiecare dintre aceștia, la rândul lor, într-un moment sau altul, își asumă calitatea de „adevărați români”, apărători ai „cauzei naționale”. După anul 1920, nici unul dintre ei nu mai apare în nomenclatorul de cadre al mișcării comuniste din România. Ariton Pescariu a murit în 1920, de tuberculoză, iar cariera de „revoluționar” a celorlalți se încheie brusc.

În *Magazin istoric*, nr. 7/1993, d-na Florica Dobre a publicat un document depistat în arhivele Federației Ruse: o scrisoare trimisă de un anume

Mulți prizonieri ardeleni și bănățeni din tabăra de la Darnița s-au înrolat voluntar în armata română (în imagine: pe străzile Kievului, înainte de plecarea spre Moldova)

Paul familiei Eugen și Lucreția Barbul (*Magazin istoric*, nr. 1/2004), prieteni apropiați ai lui Octavian Goga. Documentul e datat 4 iunie 1938, la câteva zile după moartea poetului. Paul relata soților Barbul că vorbise de curând cu Guiu, cel care în 1918 îl condusese pe Goga prin Rusia în memorabila sa călătorie clandestină spre Paris (*Magazin istoric*, nr. 7/2001). „Îmi spune Guiu că dl. Goga începuse să dea informații la unele ziare, dar la intervenția lui [a lui Guiu], nu s-a mai continuat. Lui Guiu îi este frică de G.P.U.-ul bolșevic. Se știe că Guiu era în «serviciul» rușilor comuniști, servind însă cauza românească”. Și Paul relata în continuare tot ce-i povestise Guiu despre temerara lor călătorie prin Rusia răvășită de revoluția bolșevică.

Iată o cu totul altă fațetă a „bolșevicului” Guiu. O confirmă și Sever Bocu, cel care, împreună cu Tilică Ioanid, făcuse temerara călătorie alături de Goga. Și el, ca și Goga, fusese condamnat la moarte de tribunalul militar

maghiar și se temea că, după încheierea păcii cu Puterile Centrale, în martie 1918, poliția militară austro-ungară ar putea să pună mâna pe el. „Ca să fiu drept – mărturisește el, în cartea *Drumuri și răscruci*, vol. I, apărută la Timișoara în

1939 – trebuia să mai recunosc ceva care ne-a determinat [să pornim în acea călătorie]. Am amintit că o seamă de voluntari [ardeleni din tabăra de prizonieri de la Darnița] au luat-o, la intrarea germanilor în Kiev, spre Moscova și, acolo, s-au făcut bolșevici de ocazie. Unul dintre ei, «bolșevicul» Guiu, a reușit să se reîntoarcă la Iași. El ne-a înfățișat escapada de [ca] posibilă și s-a angajat să se reîntoarcă cu noi și să ne călăuzească. Toată reușita noastră se întemeia deci pe Guiu, în mâinile căruia noi ne-am abandonat toată soarta, viața noastră”.

Să fi fost oare „bolșevicul” Guiu o verigă dintr-o rețea a serviciilor de informații românești care a funcționat în acele vremuri atât de tulburi?

Dacă da, pare normal ca protagoniștii acestui „război din umbră”, ca în mai toate situațiile de acest fel, să răzbată cu greu la lumină.

Un răspuns ferm e greu de formulat în această fază a cercetărilor; paginile de față pot fi însă un punct de pornire. ■

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

Una dintre cele mai bogate arhive de corespondență păstrate la Biblioteca Academiei Române rămâne cea a diplomatului Ion Bălăceanu (1828-1914). Serisorile publicate în continuare

mărturisesc prietenia ce i-a legat de Ion Ghica, pe atunci guvernator al insulei Samos, ca și implicarea în aducerea principelui Carol de Hohenzolern pe tronul României și apoi slujirea acestuia ca reprezentant diplomatic în diferite capitale ale lumii.

Exilat după revoluția de la 1848, Iancu Bălăceanu trăiește drama destăbării, lipsa de bani, greutatea comunicării cu prietenii, între care Nicolae Bălcescu. Ca diplomat, el continuă corespondența cu Hortense Cornu, sora de lapte a împăratului Napoleon III, cu care pusese la cale aducerea principelui Carol (Magazin istoric, nr. 9-11/1998), erijându-se acum în analist politic.

În fine, publicăm o scrisoare, neterminată și nedată, pe care ginerele destinatarului, Pierre Nicot de Villemain, o atribuie, după grafie, împăratului Napoleon III. Fără a subserie acestei paternități, o prezentăm aici pentru că ilustrează momentul politic 1866, când principele Cuza fusese detronat, iar urmașul său nu era încă desemnat.

Serisorile sunt traduse de noi din limba franceză.

Ion Bălăceanu

GEORGETA FILITTI

Nisa, 16 septembrie 1851

Dragă Ghica,

Ștrengarul de Bălcescu ne-a tras clapa tuturor. În clipa când ne scria de la Toulon că va veni la Nisa, își lua toate măsurile să se stabilească la Hyères. Eu credeam că-mi va veni [aici] dintr-un moment într-altul și surpriza nu mi-a fost mică aflându-i noua decizie. Mirarea mea ar fi continuat dacă nu mi s-ar fi anunțat sosirea la Hyères a doamnei Cantacuzino.

În fine, înțelegi ceva? N-am primit decât două din scrisorile tale pe numele lui Bălcescu și am făcut să-i parvină imediat. Mă angajez să fac la fel cu toate scrisorile pe care mi le vei mai trimite pentru el. Încolo, trebuie să-și fi dat adresa lui reală. Trebuie să-ți spun, așa ștrengar cum e el, că nu-l pot ști atât de aproape fără să nu am o mare dorință de a mă duce să-l văd. Dorința a luat asemenea proporții în sufletul meu că intenționez să mă aștern la drum în câteva zile. Am să stau patru sau cinci

zile cu el. O aștept pe sora mea Catherine [soția diplomatului francez F.F. Gauthier - n.n.], pe care doctorii o trimit la Nisa, ca s-o instalez lângă nevastă-mea înainte de a pleca. O așteptăm, de asemeni, pe doamna Anicuța Manu. Această tânără și interesantă frumusețe ne amenința să petreacă iarna la Nisa. Ți-am spus că în ziua când valahii vor lua cunoștință de existența Nisei, vom fi pierduți! Ciuma să-l termine pe vorbărețul indiscret care a făcut această ispravă într-ale geografiei!

Vorbind serios, n-am nevoie să-ți spun că n-o voi pune pe soția mea în legătură cu această creatură infectă. Va fi de ajuns să-i întorc spatele, oricât de des voi avea ocazia. Ea va fi deopotrivă încântată să mă facă praf când se va întoarce la București. Vai de capul ei de civilizație! Iată-ne întorși la invaziile barbare!

Laurii lui Kossuth îl împiedică pe Eliade [Rădulescu] să doarmă. E furios de ovațiile pe care englezii le fac patriotului maghiar. „Și eu am fost la Londra, zice el, și totuși nimeni n-a mișcat!” Dacă-ți spun că face o paralelă între Kossuth și el însuși și că se pune la o sută de picioare deasupra acestuia, n-ai să mă crezi. Ori mai curând ai să crezi fiindcă îl cunoști.

Aș da nu știu cât să-ți pot înșira lucruri mai serioase, dar nu știu nimic. Nu mi se scrie deloc. Ar trebui totuși să ne înțelegem în ceea ce privește eventualitățile din 1852, considerate din punctul de vedere al țării noastre. Soția și fiul meu sunt bine și îți trimit

salutări. Fiul meu e cu atât mai în măsură să dea mâna cu al tău cu cât e drăcușorul cel mai afurisit pe care l-am văzut de când mă știu. Tata continuă să-mi facă viața îngrozitoare. Nu e ceva nou, dar e trist. Am aflat cu plăcere că Skinder beg a fost numit pașă.

Dacă Turcia ar fi avut mai multe pașale ca el, lucrurile ar merge ceva mai bine. Nu mi-ai trimis încă adresa ta. Încep să cred că e un secret de stat. În schimb, uite-o pe a mea, de opt zile: *Maison Baquis à la Croix du Marbre*. Adio, dragă prietene, te îmbrățișez de mii de ori, al tău,

Ion Bălăceanu

Geneva, 17 iunie 1854

Dragă Ghica,

Iată, în fine, câteva rânduri de la tine, după trei luni de tăcere, în timpul cărora vei fi prins și spânzurat destui tâlhari, pirați și alți patrioți de felul acesta. Dacă ai primit penultima mea scrisoare, ai să înțelegi că-mi va fi greu să plec

așa repede pe cât vrei și cât aș vrea-o eu însumi. Totuși, deși sunt plin de datorii, iar nevastă-mea stă să nască, îți dau cuvântul meu de onoare că voi face tot ce-mi va sta în putință ca să plec. Nu știu cât vei mai rămâne în Samos, dar nu voi părăsi Smirna înainte de a afla dacă mai ești acolo și în acest caz voi veni să admir de aproape splendorile curții tale de suveran. Ziarele au vorbit foarte mult de tine în ultimele zile. „Domnul Ion Ghica, spun ele, a știut prin simpla sa prezență și prin atitudinea sa fermă și energică să dejoace și să facă să eșueze planurile și amenințările scandalagiilor trimiși de Grecia în Samos.” Fraza nu-mi aparține. *La Presse* a comis-o!

N-am să vin cu nevastă-mea la Constantinopol, o mie de motive mă împiedică. Ar trebui să-mi dai ceva știri despre Krețulescu. Mai trăiește? Golești i-au scris lui Paleolog că sunt complet descurajați și abătuți. E adevărat că nu mai e nimic de făcut sau de încercat pentru țara noastră? Trebuie

Ion Ghica

Carol I în trăsură, pe o stradă din Zürich

să-ți mărturisesc că nu mai cred în sinceritatea Austriei.

Am să aștept o a doua scrisoare de la tine, înainte de a pleca. Poate căderea lui Reșid pașa [ministru turc de Externe - n.n.] ți-a modificat planurile. Am să-ți scriu în cinci zile ca să-ți spun dacă pot veni. În caz contrar, îți restituiesc cei 1.000 de franci. Îți strâng mâna, al tău,

Ion Bălăceanu

Geneva, 31 iulie 1854

Dragul meu Ghica,

Sufăr de mai bine de o lună de o oftalmie acută, care m-a lăsat aproape orb. Lipitorile și vezicațiile nu-s bune de nimic. Îți scriu pe orbecăite. Mi-ai dat, dragul meu Ghica, atâtea dovezi de prietenie, că nu credeam să mă adresez din nou ție în încurcătura îngrozitoare în care mă aflu: certat cu tata care mi-a tăiat 300 de ducați din venit, soția mea e gata să nască și fără un ban în clipa când cheltuielile se triplează. Culmea necazului: am datorii de 2.000 de franci urgente într-o țară unde cuvintele *încredere*, *credit* sunt chinezărie curată. Situația mea e cumplită și nu-mi văd capul de necazuri, doar dacă nu-l bag în lac. Viu să te implor, în numele prieteniei noastre, să-mi procuri oricum și cu orice preț 300 de ducați. Îmi trebuie ca să ies din beleaua în care m-au băgat tata și sarcina nevastă-mi. Ai avut deja încredere în mine pentru o sumă și mai mare, 300 de galbeni în plus sau în minus nu pot influența asupra garanțiilor întru totul *morale* pe care ți le înfățișez. În câteva luni mă voi

achita de datorie, ori fiul meu o va achita după mine. Trebuie să sper că lucrurile nu vor merge mereu după vrerea ticălosului meu de tată. Dragul meu Ghica, nu contez decât pe tine.

Dacă reușesc, mulțumită ție, să părăsesc Geneva, soția mea trebuie să nască în 3-4 zile, în două săptămâni aș putea s-o duc la Nisa și eu însumi să plec spre a te întâlni. Îmi vine să cred că ți-ai schimbat gândul și nu mai ai nevoie de mine. Se zice pe aici că suntem vânduți Austriei [în românește, cu chirilice - n.n.]. Dacă lucrul e adevărat, nu ne rămâne decât să ne întoarcem și să ne facem băcani ori fermieri. Dragul meu Ghica, îți aduc aminte pentru ultima oară că nu sper decât în tine și că situația mea e înfrigorată. Nu-ți vorbesc de recunoștința mea. Totdeauna am socotit că e ceva ce trebuie dovedit prin fapte și nu prin vorbe. Te îmbrățișez cu căldură, al tău,

Ion Bălăceanu.

Napoleon III

Versailles, 25 iulie 1866

Domnule,

Plec sâmbătă, în Germania și vineri la Paris. Aveți noutăți să-mi transmiteți? Recunoașterea [principelui Carol pe tronul României - n.n.] avansează?

Voi duce la Paris o scrisoare pentru principe.

Poate va voi mai curând să v-o trimită mâine, ca să plece vineri prin Constantinopol. Sper că aveți vești bune de la familie. Vă rog să-mi spuneți. Cu sentimente afectuoase,

Hortense Cornu

Paris, 5 aprilie 1867

Doamnă,

Aflu, *din sursă sigură*, că în Prusia se fac pregătiri serioase în vederea unui război iminent. Pe de altă parte, e mai mult ca sigur că Austria, nebulă de spaimă, se va arunca în curând în brațele Prusiei, deja aliata Rusiei. Știu, *pertinamente*, că jumătate din Ministerul maghiar e pentru alianța prusiană. Anglia e complet paralizată de frica Statelor Unite. Așadar, Franța n-are aliați. *Ea nu e pregătită.*

În această conjunctură iată ce i-aș sugera Împăratului, dacă aș avea onoarea să-l întâlnesc:

Să dea Luxembourg-ul Belgiei. Să dezarmeze... ostentativ. Să redea avânt comerțului și să facă să renască încrederea. Să se pregătească în tăcere și la primul prilej favorabil să pună mâna pe Belgia (cu noua ei achiziție cu tot). Germania n-o să sufle!

Vă rog să primiți, doamnă, omagiul respectului și al recunoștinței mele.

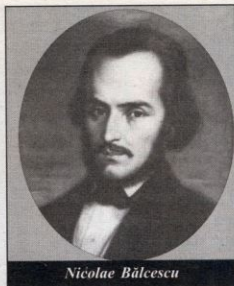
Servitorul dumneavoastră devotat,

Bălăceanu

P.S. Am fost foarte îngrijorat azi dimineață când corespondentul unui jurnal străin mi-a spus că principelui imperial *nu-i e bine*.

Dacă aveți vești bune, mi-ar face mare plăcere să mi le transmiteți.

Trimiterea marelui Cordon al Legiunii de Onoare la București [pentru el – *n.n.*] devine tot mai urgentă. Nu știu decât acest mijloc ca să-i tai craca de sub picioare col. Krensky [prusian, șeful misiunii militare care i-a succedat la București celei franceze – *n.n.*] care, amărâtul, n-are decât o promisiune de *Vultur* negru.

Nicolae Bălcescu

[Napoleon al III-lea către Ion Bălăceanu]

fără dată

Ideea de a pune pentru trei sau patru ani în fruntea Principatelor un hospodar aparține direct Împăratului. Iată motivele care i-au sugerat-o:

Guvernul francez dorește sincer unirea Principatelor cu

un principe străin. Dar această combinație n-are nici o șansă de succes, Turcia, Rusia, Anglia și Austria fiind potrivnice. Singurul chip de a ajunge, mai târziu, la realizarea poporului român e de a improviza azi ceva. Numind un hospodar pe patru ani, chestiunea principelui străin rămâne în suspensie. Se dă timp puterilor care în acest moment resping sistemul să reflecteze mai matur și probabil să i se alăture. Așteptând, Unirea Principatelor e menținută și liniștea asigurată prin dezarmarea ambițiilor rivale care-și dispută acolo puterea și care, în loc să se coaliizeze împotriva unui principe ales pe viață, se vor mulțumi să-și amâne speranțele. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia - Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu - Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj - Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

În ziua de 5 septembrie 1924, reprezentanți ai locuitorilor din Buftea și din alte localități apropiate, convocați de preotul Badea Popescu și profesorul Dinu Constantin, s-au întrunit în sala de consiliu a Primăriei Buftea și au ales un Comitet de acțiune, avându-l ca președinte de onoare pe prințul Barbu A. Știrbei. Procesul-verbal al acestei întruniri poate fi considerat unul dintre actele de naștere al Liceului economic „Barbu A. Știrbei”, care în această toamnă a împlinit opt decenii.

Comitetul de acțiune a înaintat un memoriu ministrului Instrucțiunii Publice, din care spicuim: „Voind a da copiilor noștri învățături mai înalte, potrivit nevoilor vremii, și neavând mijloace de a-i trimite pe la vreuna din școlile secundare din orașele Bueurești, Târgoviște sau altul, fiindcă circulația este anevoioasă și primejdioasă și fiindcă gazdele sunt prea scumpe, cu onoare vă rugăm să binevoiți a autoriza formarea și funcționarea unui gimnaziu în comuna Buftea, județul Ilfov, cu numele de Barbu Știrbei.” În încheierea memoriului se preciza că prințul Barbu A. Știrbei oferă Comitetului de inițiativă un larg concurs moral și material.

În ce a constat acest sprijin aflăm dintr-o adresă trimisă aceluiași ministru chiar de Barbu Știrbei, document pe care îl cităm integral, atât ca semn de recunoștință, dar și pentru a ilustra modul în care reprezentanții elitei românești înțelegeau să se raporteze la necesitățile comunității în mijlocul căreia trăiau.

LICEUL ECONOMIC „BARBU ȘTIRBEI” – 80 DE ANI

Prof. NECULAI MERCAN

„Domnule Ministru,

Subsemnatul Barbu Știrbey, pătruns de nevoia pe care o au masele populare de a se înălța spre o viață superioară și disciplinată prin cultură; convins că elementele de la sate sunt apte pentru școală superioară, propun înființarea unui liceu în comuna Buftea, care va funcționa la început cu câte clase se vor putea forma după numărul și studiile celor înscriși.

Pentru ușurința înființării sale, pun la dispoziția Ministerului pe termen de cinci ani, până când cred că se va putea construi un local propriu:

1. O clădire existentă azi în Buftea, pe care o voi amenaja complet după trebuință.
2. Voi procura lumină și combustibil pentru această clădire.
3. Întreținerea clădirii pe toată durata sus-zisă va fi în sarcina mea.

Osebit de aceasta, voi înzestra școala cu mobilierul necesar funcționării sale (bănci, catedre, table, scaune) și cu materialul didactic necesar claselor cu care va începe să funcționeze ca gimnaziu.

Cu acest prilej, am onoarea a vă ruga, Domnule Ministru, următoarele:

1. Să aprobați ca Ministerul Instrucțiunii Publice să plătească profesorii, urmând ca Eforia școlară înființată să suporte cheltuielile ocazionate de funcționarea școlii, în afară de cele menționate mai sus.
2. Să aprobați detașarea domnului profesor C. Dinu de la Gimnaziul din Găiești la Liceul din Buftea și, totodată, numirea d-sale ca director al acestui liceu.

Primiți vă rog, Domnule Ministru, asigurarea osebitei mele considerațiuni”

În data de 22.09.1924, I. Valaori, secretar general al ministerului, a pus următoarea rezoluție: „Din ordinul d-lui ministru se aprobă înființarea acestui gimnaziu, întrucât toate condițiunile (local, profesori și elevi) sunt îndeplinite...”

Inaugurarea gimnaziului s-a făcut în ziua de 5 decembrie 1924, la festivitate luând parte ministrul Instrucțiunii Publice, dr. C.I. Angelescu, secretarul general al ministerului, I. Valaori, prințul Barbu Știrbei, profesori și locuitori ai comunei. ■

Istorie trăită la „Europa liberă“

În prima parte a acestui interviu (Magazin istoric, nr. 11/2004), interlocutorul nostru rememorează drumul său spre „Europa liberă“, postul de radio care, mulți ani, a constituit pentru români sursa de la care puteau afla informații despre cele ce se petreceau în realitate în România comunistă.

Să urmărim alte momente din activitatea postului de radio de la München.

RADIO FREE EUROPE®
RADIO LIBERTY

APROAPE DE ȚARA DE DEPARTE

ȘERBAN ORESCU

– Cum apreciați așa-zisa „deschidere“ de după alegerea lui Ceaușescu în fruntea partidului (1965-1971)?

– Pentru mine, care nu eram nici membru de partid, nici colaborator al Securității (refuzasem!), situația nu s-a schimbat esențial. Refuzul pașapoartelor chiar pentru țări socialiste a continuat, dar cu intermitențe – suficient însă pentru a mă simți discriminat. Acolo unde Securitatea nu-și „băga coada“ însă, m-am putut simți mai bine. De pildă, am putut scrie o carte despre străbunicul meu, un cunoscut arhitect de la mijlocul secolului XIX, Alexandru Orescu. Am putut scrie câteva sinteze documentare pentru Institutul de Documentare Tehnică, care au contat ca „lucrări științifice“ când, în anul 1969, am fost admis la doctorat la Institutul Politehnic, primul din 15 candidați.

Meritul personal a jucat deci un rol întrucâtva mai mare, dar fără carnet de partid sau susținerea Securității rămâneai pe viață „bun în grad“. Nu am făcut parte dintre cei dispuși la compromisiuri și, ca urmare, nu am putut beneficia de „deschidere“ decât la modul foarte general: mama mea, care împlinise 70 de ani, a făcut două călătorii în Vest, prieteni și cunoscuți au prezentat la mine acasă filme făcute de ei în diferite colțuri ale lumii interzise ș.a.m.d. Nu mai erai arestat dacă făceai o glumă mai imprudentă, dar frica latentă nu dispărea, nu putea dispărea.

Nivelul de viață personal a crescut, întrucât – datorită destinderii – unele instituții au fost dotate cu „fond nescriptic“, din care angajau colaboratori externi, ceea ce mi-a permis să câștig făcând traduceri pe scară mare. Dacă am făcut în

Vest o frumoasă călătorie de aproape trei săptămâni, n-a fost însă din cauza „destinderii“ lui Ceaușescu. A fost pentru că având în buzunar un pașaport pentru R.D.G., la Bratislava în 1969, am convins grănicerii cehoslovaci că pașaportul meu era valabil și pentru țările capitaliste. Cum anume? Ceaușescu în orgoliul lui desființase permisele de călătorie folosite în țări socialiste, pentru a vizita alte asemenea țări în România eliberându-se numai pașapoarte „pentru toate țările lumii“ (ca dovadă cât de independenți eram!). Altfel spus, mi-am putut permite să-mi bat joc de opreliștile Securității. Datorită „destinderii“ n-am fost arestat la întoarcere, dimpotrivă am fost întrebat cu gentilețe securistică: „Dar de ce nu ne-ați cerut o viză pentru Vest? Ați fi primit-o.“ O minciună, căci după aceea chiar

că n-am mai primit niciodată un pașaport! Securitatea m-a pedepsit astfel, în ciuda destinderii...

„Destinderea“ ne-a permis însă, mamei mele și mie, să locuim singuri într-un apartament spațios proprietate personală, să repar covoarele și să retapețesc scaunele și fotoliile, să iau masa de seară adeseori la „Athénée Palace“, să mă întâlnesc cu vechii prieteni nu fără a mă gândi obsesiv – la fel ca înaintea ei „destindere“ – că unii dintre ei erau puși poate să mă iscodească, ceea ce mi s-a părut insuportabil. „Destinderea“ nu mi-a deschis accesul către enorma literatură apărută după 1947 și interesată de partid, dar „destinderii“ i-am datorat nu puținele spectacole de la Sala Palatului cu mari cântăreți cu renume internațional. După cum „destinderii“ i-am datorat faptul că am putut să-mi termin doctoratul, dar am simțit după 1970 că trebuia să mă grăbesc – ceea ce am și făcut. După 1973, nu s-au mai eliberat diplomele de doctor decât cu avizul partidului; mi-o ridicasem pe a mea în 1972. Dar ridicând-o și aflând ce se întâmpla celorlalți rămași pe dinafară pentru că nu erau agreeți de partid, mi-am zis că „destinderea“ a fost o minciună și că trebuie să plec, pentru că din străinătate să lupt ca în România să aibă loc nu o destindere de fațadă, ci o răsturnare de regim.

De notat că informatorul introdus de Securitate în mediul

Fabrica „Tractorul“ din Brașov, în anii '70

meu și care a avizat favorabil plecarea noastră se interesa la fosta mea soție cu care am părăsit țara dacă nu cumva am intenția să fac politică odată ajuns în lumea liberă. Securitatea avusese „fler“, prin urmare. Astăzi știu, pe baza dosarului meu de la C.N.S.A.S., că o trăsesem bine pe sfoară în tot timpul din 1947 și până în 1978 – rapoartele informatorilor concordau într-un punct decisiv: „Își vede liniștit de treabă.“ Timp de 30 de ani îmi văzusem doar de treabă. Era suficient...

– Ați amintit de faptul că Noél Bernard a fost cel care v-a primit la „Europa liberă“. Puteți evoca și alte personalități din cadrul redacției în limba română?

– De-a lungul anilor am primit multe vizite ale unor români la „Europa liberă“ – care, bineînțeles, ne ascultaseră în țară – și am constatat la ei aproape aceeași stare de euforie când aveau în față în carne și oase omul cunoscut uneori doar cu pseudonim de ziarist și căruia îi puteau strânge mâinile. O asemenea stare de euforie am trăit și eu – aproape i-aș fi sărutat pe toți, de bucurie. Bucuria

era reciprocă, dar cei de la post erau mai reținuți. Simțeam însă – de o parte și de alta – că aparțineam aceleiași familii.

Noél Bernard era o apariție cordială – aceasta era prima impresie; după aceea sesizai marea inteligență (așa cum e defi-

nită în manualele de psihologie: rapiditate, profunzime, extensiune), autoritatea, informarea bogată, dorința de a fi obiectiv (specifică ziaristului de bună calitate), dragostea de o Românie pe care o cunoștea de la distanță mai bine decât mulți alții, deși plecase din țară la vârsta de 17 ani. Ceea ce nu sesizai – dar mi s-a spus că exista – era pasiunea pentru muzica clasică.

Am fost ultimul redactor angajat de Noél Bernard personal, pe patul de suferință – între timp cancerul la plămân se declarase. Noél s-a aflat, după 1 ianuarie 1978, într-un spital în Statele Unite; formele de angajare au avut loc în timpul directoratului interimar al lui Mihail Cismărescu (Radu Gorun). Dacă Noél Bernard – sănătos – era „argint viu“, Mihail Cismărescu, cu mișcările sale lente și frazele sale ondulate, îmi evoca nu un ziarist, ci un boier cult și viclean din Craiova secolului XVIII, a cărui educație (era doctor în drept de la Sorbona) și mare experiență de viață (cunoștea practic toată emigrația românească) te seduceau în aceeași măsură în care te făceau atent.

Apariția cea mai pitorească era însă Emil Georgescu, fost procuror șef la București (procuror civil), prototipul românului: inteligent, șmecher, amator de frumos (inclusiv feminin) și de lux, în același timp simpatic și bun povestitor. Împrejurările făcuseră din el un anticomunist și un zelemist neîntrecut. Eram printre cei care se întrețineau cu plăcere cu dânsul – luam adesea masa împreună la cantina instituției; alții nu-i puteau ierta că fusese procuror (fie chiar civil – ceea ce era diferit de a fi procuror militar, adică instrument al Securității). Mă amuza hazul lui neaș amestecat cu vulgarități. Bernard îl aprecia în mod deosebit; mai puțin aprecia era el de conducerea americană, care nu-i gusta vulgaritățile (precum jocul de cuvinte „doamna Ceaușescu evită...“ pronunțat la microfon „doamna C. e vită“, ceea ce făcea furori însă la ascultătorii sătui de Ceaușești.

Știam din spusele lui Georgescu, iar ulterior din mai multe încercări de asasinat, că Securitatea voia să-l omoare – motiv în plus pentru a mi-l face deosebit de simpatic, dar nu tuturor. Unii dădeau crezare unor versiuni – dovedite recent mincinoase – după care Georgescu ar fi făcut afaceri cu blănuri și bijuterii, având parteneri dubioși pe care i-ar fi tras pe sfoară și care căutau să se răzbune etc. Cele puse

în seama lui Georgescu făceau parte din campania de compromitere dusă de Securitate împotriva acelor membri ai redacției care jenau pe Ceaușescu.

Nu am fost nici eu scutit de încercări ale Securității de a mă compromite. Firea mea circumspectă și lipsa de experiență socială a securiștilor mi-au ajutat să evit și diverse capcane. După mai multe încercări de a mă ucide – între altele în 1981, cu explozibil ascuns într-un colet –, Securitatea mă lăsase în plata Domnului, cum se spune – după cum rezultă din cărțile lui Mihai Pelin consacrate „Europei libere“. „Dispozitivul“ meu de autoapărare – bazat doar pe un anumit fler social – mă alarma (o primă dată în noiembrie 1979, pe când eram doar colaborator extern). M-am aflat permanent sub lupa Securității, dar ca bun psiholog m-am apărut cu succes.

Atunci, la o masă rotundă la care am luat parte împreună cu

Noël Bernard, George Ciorănescu și alții, s-a discutat despre ieșirea plină de curaj a lui Constantin Pârvolescu, care ceruse la al XII-lea congres al P.C.R. ca Nicolae Ceaușescu să nu mai fie reales secretar general al partidului. Toți participanții la masa rotundă au lăudat gestul lui Pârvolescu, cu o singură excepție. „Excepția“, care nu lucra de altfel în redacția „Europei libere“, ci în cercetare, a emis ipoteza că Pârvolescu putea fi un agent al Moscovei – ceea ce nu era cu totul exclus, având în vedere că petrecuse în tinerețe mai mulți ani în Uniunea Sovietică. Cum Ceaușescu insinua adeseori că adversarii săi fac jocul dușmanului extern al țării, se putea pune două întrebări cu conținut identic, dar cu destinatari diferiți: cine era de rea credință – Pârvolescu, cum tindea să spună colegul din cercetare, sau colegul însuși?

Întrebări similare s-au pus și pe marginea atențatelor împotriva lui Emil Georgescu. Ele reflectau presiunea acută sau ocultă a Securității. Ea nu afecta relațiile de serviciu sau personale dintre noi cei care lucram la „Actualitatea românească“; exista o *convenție tacită*: armonia trebuia neapărat păstrată – ceea ce nu mi-a venit deloc greu –, căci, altminteri, ar fi suferit calitatea mesajului către țară.

Ar fi greu de conceput o cola-

Masă rotundă la Radio „Europa liberă“. De la stânga la dreapta: Ion Ioanid, Neculai Constantin Munteanu, Ioana Măgură Bernard, Emil Hurezeanu, Șerban Orescu

borare mai bună și o atmosferă mai colegială decât cea care a existat între noi trei – N.C. Munteanu, Emil Hurezeanu și Șerban Orescu. Natura activității nu oferea frecșuri; eram complementari: Nae (cum îi spuneam lui N.C. Munteanu), cu stilul lui hâtru și jucăuș, Emil Hurezeanu cu ingredientele lui literare, eu cu vocație de justițiar (îmi valorificam în sfârșit studiile de drept din primă tinerețe).

– Clio, istoria ca știință, cum era prezentă la „Europa liberă“?

– În principiu, radio „Europa liberă“ nu făcea știință, ci informare politică și culturală...

Având însă în vedere că falsificarea istoriei era o armă politică folosită curent de comuniști, când a devenit director al postului de radio, în 1981, Vlad Georgescu – istoric fiind – a înființat o emisiune săptămânală condusă de el până la moarte (1988), cu titlul *Convorbiri istorice*.

În această emisiune erau prezentate episoade din istoria României înfățișate deformat de istoriografia de la București, părți din istoria României omise intenționat, mari personalități ale istoriei naționale, manifestări anticomuniste (greve, lupte de partizani etc.).

De asemenea, erau recenzate cărți apărute în România și în străinătate (de exemplu, memoriile generalului Sănătescu etc.).

Din cauza presiunii politice, istoricii români din țară nu au putut colabora la emisiune; abia după prăbușirea comunismului ne-au vizitat unii istorici care au și vorbit la microfonul „Europei libere“ (de pildă, profesorul Ștefan Gorovei, de la Iași).

După moartea lui Vlad Georgescu, emisiunea „Convorbiri istorice“ a fost coordonată de istoricul Ion Alexandrescu, din München; la ea au participat mai mulți istorici români din Occident, precum George Ciorănescu, Adolf Armbruster, Mihnea Romalo ș.a.

Emisiunea a încetat (cred) în 1995.

– Ați avut și momente dificile de-a lungul anilor petrecuți la „Europa liberă“?

– Nu-mi amintesc momente neplăcute la „Europa liberă“, doar o anumită tensiune tonică, izvorâtă din evenimentele la care participam și pe care într-o măsură le influențam. Ce poate fi mai fascinant? E drept, existau și riscuri. Se trăia periculos – „vivere periculosamente“. Locuința mea avea

două ieșiri, purtam în buzunar un spray, dar nu prea știam cum se mănuieste așa ceva... Simplul fapt că îl purtam îmi conferea un sentiment de siguranță. Gândurile triste le alungam însă și altfel: dansând la „Bayerischer Hof“ – unul din marile hoteluri de la München.

În orice caz, articolele mele din preajma și din timpul revoluției au fost „artilerie grea“, după cum spunea Alice Zwoelfer, secretara noastră. Firese. Nu era numai patriotismul! Nimic nu era mai „exciting“ decât să combați o dictatură odioasă – lucrând în tură, cu nesiguranța zilei de mâine.

Cu rudele și cunoștințele din România întrerupsesem de mult relațiile pentru a nu le dăuna și a nu-i expune racolării ca informatori. Nu puțini foști colegi de liceu au obținut însă pașapoarte pentru Vest spunând că mă vor contacta, ceea ce au și făcut – ulterior mi-au spus mai multe.

Gândind retrospectiv la jumătatea de secol a războiului rece și a slabei tranziții neocomuniste, înclin să spun că faptul de a fi trăit în trei sisteme – capitalist, socialist, tranziție la capitalism – a fost o interesantă experiență; ea putea să-mi fie și mie, ca atâtor altora, fatală.

Interesantă, interesantă, dar nu o doresc nimănui...

Interviu realizat de Ioan LĂCUSTĂ

22 decembrie 1989. În fața sediului „Europei libere“ de la München

Continuăm prezentarea raportului transmis din Washington, la 11 aprilie 1941, generalului Ion Antonescu (Magazin istoric, nr. 8-11/2004), care deținea atunci și portofoliul Ministerului Afacerilor Străine. Cifrele și comentariile furnizate de diplomatul român ar fi trebuit să dea de gândit celui care își asumase rolul de conducător.

Documentul, păstrat în fondurile de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, este publicat cu sprijinul doamnei ELENA DANIELSON, directoarea Bibliotecii și a Arhivelor, și al colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU.

AVERTISMENTE NELUATE ÎN SEAMĂ

Dispozitivul defensiv bazat pe Singapore, Filipine, Australia și Indiile Olandeze este considerat suficient de puternic spre a rezista unui atac japonez.

U.R.S.S. continuă a fi obiectivul unor deosebite atențiuni din cauza înfrăuririi moderatoare pe care atitudinea ei o poate exercita asupra Japoniei. După luni de zile de scepticism în ce privește posibilitatea unei ciocniri germano-sovietice, declarațiunea de neagresiune făcută Turciei și pactul de neagresiune și amicitie iugoslavo-sovietic au aprins din nou nădejdea că Germania se va încurca într-un război greu și lung în Răsărit. Încrederea în Rusia nu este însă îndeajuns de mare spre a i se da mai mult decât încurajări verbale și câteva permise de export de materii „strategice“.

Politica americană fiind bine fixată și având în autoritatea tot mai mare a d-lui Roosevelt o cheazășie de realizare, problema cea mai importantă rămâne – în afară de factorul timp – aceea a mijloacelor de acțiune de care dispun acum și în viitorul apropiat Statele Unite.

Cu alte cuvinte: Ce ajutoare pot da Statele Unite adversarilor Axei? De ce mijloace militare (aeriene și navale) dispun dacă ajung să participe, în plin, la război?

Înainte de iunie 1940 America nu avea o industrie de război comparabilă cu aceea a marilor puteri europene.

Când s-a hotărât sforțarea uriașă de înarmare, problema a fost să se transforme o industrie utilată pentru producția de bunuri de consum și folosită în industrie de război și să se creeze sute de uzine noi.

Problema a fost atacată cu resurse financiare aproape nelimitate (credite bugetare deschise, autorizările de contractare și comenzile engleze în curs de efectuare însumează 42.000.000.000 dolari) și rezolvarea ei a făcut remarcabile progrese.

Câteva cifre ilustrează sforțarea în curs: Capacitatea de producție a oțelului a ajuns la 88.000.000 tone anual și va crește înainte de sfârșitul anului până la 91.000.000 tone; peste 3.000.000 șomeri și-au găsit de lucru; producția mașinilor-unelte a sporit în cursul anului 1940 cu 250% față de anul 1939 și va mai crește în 1941 cu alte 75%; între începutul și sfârșitul lui 1940 producția industrială a Americii a sporit cu 25%, iar venitul național a ajuns aproape de 80.000.000.000 dolari anual; în industriile de război s-au investit de către Stat, particulari și guvernul englez circa 2.000.000.000 dolari.

Ce pot însă oferi Statele Unite imediat Statelor angajate în război? ■

(Va urma)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **ORAȘUL ROMÂNESC ȘI LUMEA RURALĂ. REALITĂȚI LOCALE ȘI PERCEPȚII EUROPENE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA ȘI ÎNCEPUTUL CELUI DE AL XIX-LEA** (volum îngrijit de Illeana Căzan și Daniela Bușă)

Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2004, 183 pp.

● **Florica Dobre (coordonator), Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mares, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa – MEMBRII C.C. AL P.C.R. 1945-1989. DICTIONAR** (studiu introductiv: Nicoleta Ionescu-Gură)

Editura Enciclopedică, București, 2004, 662 pp.

● **Petre Florea – DE BELLO...**

Societatea Scriitorilor Militari, București, 2004, 98 pp.

● **CAROL AL II-LEA ÎN EXIL. DOCUMENTE DIPLOMATICE** (selecția documentelor și Studiul introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu și Ion Pătroi; traducerea documentelor: din limba franceză – Cristiana Teodorescu; din limba italiană – Monica Iovănescu)

Editura Vremea, București, 2002, 222 pp.

● **Ovidiu Cristea – ACEST DOMN DE LA MIAZĂ-NOAPTE. ȘTEFAN CEL MARE ÎN DOCUMENTE INEDITE VENEȚIENE** (cuvânt înainte de Șerban Papacostea)

Editura Corint, București, 2004, 183 pp.

● **Constantin Lămureanu – EUROPENISMUL ROMÂNESC LA SFÂRȘIT DE SECOL XIX. ANGHIEL SĂLIGNY – 150 DE ANI DE LA NAȘTERE**

Editura „Contrast”, București, 2004, 343 pp.

● **Andrei Brezianu – ITINERARIUL EURO-AMERICANE**

Editura Albatros, București, 2004, 219 pp.

● **Andrei Alexandru Căpușan – DIPLOMAȚI ROMÂNI DE ELITĂ. O ISTORIE – INCOMPLETĂ – A DIPLOMATIEI ROMÂNE PRIN DIPLOMAȚI. VOL. I EVUL MEDIU, EPOCA MODERNĂ**

Editura Ars Docendi, București, 2004, 170 pp.

● **Victor Roncea – ROMÂNIA ÎN NOUA ORDINE MONDIALĂ** (prefată de: Sorin Roșca Stănescu, Ilie Bădescu)

Editura Ziua, București, 2004, 263 pp.

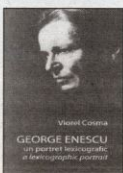
● **Aristide Ștefănescu, Mariana Lazăr – MĂNĂȘTIREA COTROCENI – UN MONUMENT ISTORIC DISPĂRUT**

Muzeul Național Cotroceni, 2003, 93 pp.

● **Maria Georgescu – ROMÂNIA, FRANȚA ȘI SECURITATEA EUROPEANĂ ÎN ANII '20. SPERANȚE ȘI ILUZII**

Editura Militară, București, 2004, 418 pp.

● **Viorel Cosma – GEORGE ENESCU – UN PORȚRET LEXICOGRAFIC**

Editura ARC 2000, București, 2003, 134 pp.

UNDRUA

13

1921. „Cea mai înălțătoare zi din viața mea politică! Generalul Averescu, apărătorul țării în timp de pace, a făcut gestul cel mai măreț pe care îl poate face un om. Având majoritate absolută în Cameră și Senat, a declarat astăzi, în adunarea plenară de la ora 9 jumătate, din sala Senatului, că, pentru a-și sluji țara, el se dă în lături cedând locul generalului [Constantin] Coandă.

Nu știu dacă cineva, descriind scena înălțătoare de la Senat, va putea să redea mărirea clipelor ce le-am trăit.

Plângeam cu toții. Și președintele Coandă, și primul-ministru Averescu, și miniștrii, și deputații, și senatorii, toți plângeam. Primul-ministru, care de obicei are multă stăpânire de sine și mult calm, plângea și el...

La bazele României moderne lacrimile vărsate astăzi în Senat vor fi cimentul care va consolida.

Am plâns mult, am plâns ca un copil. Însă lacrimile acestea mi-au făcut mult bine. Cu toate că, după ședință, eram un ministru demisionat, aveam totuși sufletul liniștit. Eram vesel!”, scrie Grigore Trancu-Iași, ministru de stat în guvernul Averescu, în *Memorii politice* (1921-1938).

21

1375. La Certaldo, în Toscana, moare de o boală misterioasă scriitorul italian Giovanni Boccaccio, autorul *Decameronului*. Maladia de care suferă, „lungă și dezgustătoare”, cum spune el, trebuie să fi fost penibilă, de vreme ce bolnavul are erupții cutanate, dureri de rinichi, crize de bilă, tuse, amețeli, stări de sufocare... Pentru el fusese o lovitură moartea prietenului său cel mai bun, Petrarca. Acesta i-a lăsat moștenire 50 de florini, alături de câteva rânduri emoționante: „Maestrului Boccaccio, cerându-i să mă ierte că fac un dar atât de modest unui om atât de mare; îi las 50 de florini de aur pentru un veșmânt de iarnă ca să-l poarte în nopțile de veghe studioasă.”

Boccaccio nu are prea mult timp să poarte acest veșmânt de casă, în care și moare, de altfel; îi supraviețuiește lui Petrarca doar un an.

25

1870. La Cracovia, în Polonia, într-o familie înstărită de evrei, care mai are încă șapte fete, se naște Helena Rubinstein, „împărăteasa frumuseții”, al cărei crez a fost „Nu există femei urâte, există femei leneșe.”

Va absolvi medicina la Zürich, apoi va fugi în Australia, pentru a nu se căsători, conform voinței părinților, cu un bărbat pe care nu îl place. Pleacă ducând în valize 12 cutii cu cremă „Valeze”, pe bază de ierburi și esență de migdale, fabricată de doi chimiști din Cracovia, prieteni ai familiei Rubinstein. Crema îi face un ten de vis, bună reclamă pentru a o comercializa. Deschide un salon de frumusețe, care cunoaște încă de la început un mare succes, mai ales că mama sa continuă să-i trimită cu regularitate „marfa” din Polonia. La 35 de ani, în 1905, Helena Rubinstein creează primul institut de frumusețe, piatra de temelie a imperiului internațional pe care îl va construi cu ajutorul surorilor ei. Munceste așa până în ultima clipă, la 1 aprilie 1965. În 1973 moștenitorii vând întreprinderea sa firmei „Colgate Palmolive”, care o revinde, zece ani mai târziu, societății „L'Oréal”.

30

1877. Mare simpatie față de ostașii de pe câmpul de luptă al Războiului de independență arată Mihail Eminescu, cu prilejul întoarcerii lor acasă. *Dorobanții*, articolul său din *Timbul*, nu crută guvernul care se îngrijește doar prea puțin de bravi eroi: „Au sosit în București dorobanții de pe câmpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudă atâta, sunt, mulțumită guvernului, goi și bolnavi. Mantalele lor sunt bucăți, iar sub manta cămașa pe piele, și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălțați sunt tot atât de rău, unul c-un papuc ș-o opincă, altul c-o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într-o stare de plâns, într-o stare care revoltă în adâncul inimei.”

De mai mulți ani domnul Stelian Tănase lucrează la o istorie a comunismului din România. Cartea, intitulată *O istorie a comunismului românesc interbelic, urmează să apară la Editura Humanitas. Cu foarte multă amabilitate, dom-*

nia sa a redactat, pornind de la aceste cercetări, mai multe articole pentru revista noastră (Magazin istoric, nr. 10, 11/2003; 4, 5/2004). De data aceasta, ne-a încredințat un text despre soarta unui lider comunist mai puțin cunoscut astăzi.

CONSTANTIN DONCEA

Săptămânalul comunist de limbă română *Deșteptarea* (The Awakening), care apărea la Detroit în perioada interbelică, anunța pe prima pagină, în ediția din 17 martie 1934, că societatea „Mihai Gheorghiu Bujor” își schimbă numele în „Societatea Constantin Doncea”. Adoptase numele lui Bujor pentru că în anii '20 „...era simbolul clasei muncitoare din România. Ne mândream cu el, îl stimam, îl glorificam... Bujor a fost condamnat la închisoare pe viață...”

Păcatele lui Bujor pentru care se schimba numele Societății erau grațierea survenită în vara anului 1933 și mai ales linia împăciuitoare pe care o adoptase după eliberare. Bujor voia să unifice clasa muncitoare. Ca efect, dărijii comuniști româno-americani din Detroit, aflați pe pozițiile luptei de clasă, adversari ai social-democrației și ai curentelor reformiste, au hotărât să-și aleagă alt patron.

STELIAN TĂNASE

Cine era Constantin Doncea? Comisarul regal Romulus Hotineanu îl caracteriza astfel: „Este unul dintre aceia care au căutat să se evidențieze. Un om masiv. Puțin sau foarte puțin inteligent. Cu idei preconcepse. Cu un singur scop, acela de a produce turburări, oricând și oriunde. El vrea să vie în fruntea sindicatelor ca un om nou, ca un Mesia. Pentru clasa muncitoare Doncea este o nenorocire, un dezastru [...] Fără nici un fel de inteligență sau talent, Doncea s-a impus în conducere în mod brutal, adus desigur de alte interese...” (*Universul*, 12 august 1933).

Doncea a dominat greva de la Grivița și cele două procese care au urmat. Toți ceilalți lideri ai muncitorilor sunt figuri secundare. Doncea este și perceput ca atare de judecători, drept șeful greviștilor.

Primește pedepsele cele mai mari. Presa este atentă la ce spune și ce face. Vorbește în apărarea sa patru ore la proces, într-o ședință de noapte. Pentru un simplu muncitor, e impresionant. În raport cu el, Gheorghiu-Dej este o figură ștersă. Nu era nici orator, nici un lider de mase. Doncea vorbea ca un tipic demagog sindical. Agita muncitorii prin radicalismul lui zgomotos. Este „șeful temut și necontestat al comuniștilor de la Atelierele C.F.R. București”. Începând din 1933 este mediatizat, apar comitete de sprijin, au loc proteste. Se naște un mit „Doncea”. El devine în anii '30 figura cea mai cunoscută a proletariatului din România. Este popularizat de stânga ca un „martir al clasei muncitoare”.

În ianuarie 1935, împreună cu Gh. Vasilichi și Dumitru Petrescu, evadează spectaculos din

închisoarea de la Craiova. Lumea e de partea victoriei, a celor care înfruntă autoritatea. Doncea e la apogeul notorietății, un fel de erou popular. Găsim știrea evadării în multe cotidiane din Europa. După o vreme se aude că a ajuns în U.R.S.S., ceea ce era adevărat. În iunie era acolo.

Organizatori din umbră ai evadării au fost Marcel Pauker și Moscu Cohn (Gh. Stoica).

In U.R.S.S., el învață doi ani și jumătate la Școala leninistă de cadre. Devine cetățean sovietic și membru al P.C.U.S. Din autobiografia scrisă aici, vedem că e născut în 1904, la Cocu, județul Argeș. De meserie turnător, absolvent a cinci clase primare. Membru P.C.d.R. din 1931, fără vreo poziție în aparat. Nu fusese înscris în alt partid. Ascensiunea era strict sindicală. Afirmă de câteva ori că el condusese greva de la Grivița. Bolșevicii aveau o obsesie pentru lideri de mase, care conduc greve, se fac ascultați. Doncea este o asemenea figură. El este proletarul, ridicat de jos, ascultat de „cei mulți”. Influența lui asupra muncitorilor era reală, acolo unde P.C.d.R. eșua. Asta și stărnește interesul comuniștilor. Este atras în rețelele subterane.

Proceseale lui permit Kominternului să facă agitație și să prezinte „proletariatul” ca o forță unită, care contestă burghezia și regimul oligarhic. Agitprop-ul (aparatură de agitație și propagandă) nu întârzie să îl îmbrățișeze, să îi construiască o legendă, să îl promoveze pe canalele sale.

Imaginea de martir se compunea din: dramatismul conflictului de la atelierele C.F.R., cu morți, răniți, cu Doncea și tovarășii lui arestați; apoi procesele, de asemenea pline de spectacol, cu pedepse foarte

**Constantin Doncea a fost
adevăratul lider al greviștilor
de la Grivița, în februarie
1933. Kominternul a făcut
apoi din el un simbol al
mișcării proletare**

mari. Toate aceste ingrediente îl impun ca o figură dramatică, ușor de comercializat de un aparat de propagandă expert.

În 1938, Doncea este trimis în Spania, face parte din brigăzile internaționale, unde numele său deja circula. Este comisar politic, figura cea mai cunoscută

dintre români. Mitul îl precede. Războiul e pe sfârșite, brigadiștii trebuie să se retragă. În 1939 este internat în sudul Franței, în lagărul St. Cyprien, unde conduce celula de partid, circa 100 de oameni. Relațiile între brigadiști sunt tensionate: conflicte personale și etnice, suspiciuni, dezbinări. Eșecul din Spania a dat naștere unei demoralizări care contrasta cu entuziasmul din 1936. Sunt și lipsuri obiective, barăcele improvizate, pe malul mării, friguroase, lipsa de hrană, de îmbrăcăminte, izolarea completă. După campania de mobilizare internațională din anii '36-'38, urmasa dezinteresul Kominternului ca și oboseala lumii antifasciste. În plus, agenții NKVD și comisarii politici vegheau la puritatea rândurilor, observau fidelitatea brigadiștilor. Troțkistii, anarhiștii, cei care ieșeau din rânduri, erau epurați, adesea lichidați fizic.

Doncea, comisar politic (toți comisarii politici sunt agenți ai NKVD), are un asemenea rol. Este ochii și urechile NKVD și Kominternului printre brigadiști, pe front ca și în lagărul de la St. Cyprien. Este un șef important și își îndeplinește sângeros misiunile încredințate de Moscova. Este singura subordonare pe care o acceptă.

Poziția sa prominentă, rolul jucat îl fac să se găsească pe lista prizonierilor importanți. De aceea, este extras din lagăr și dus la Moscova. Alte mii de brigadiști rămân în Franța. Doncea ajunge în U.R.S.S. cu va-

1933. Sus: lucrătorii cefești aruncând pâine tovarășilor lor greviști;
jos: greviștii adunați în curtea atelierele „Grivița”

porul, împreună cu câteva sute de oficiali spanioli și brigadiști de vârf. Debarcă la Odesa. La Moscova este încadrat în Komintern. Dimitrov îl consideră cel mai important dintre comuniștii români refugiați la Moscova. Deși Boris Stefanov conducea la acea dată P.C.d.R., Doncea, prin circulația internațională a numelui său, justifică aprecierea lui Dimitrov.

Steaaua lui începe totuși să decline după întoarcerea în U.R.S.S. A contribuit la asta și temperamentul dificil, viața dezordonată pe care o ducea. Se simte bine în mijlocul unui conflict, conducând „massele”. Nu era deloc un politician, om al culiselor și intrigilor, deprinderi esențiale în interiorul Kominternului. Educația sumară nu îl ajută să străbătă ierarhia aparatului, cosmopolită și ideologizată, alcătuită de locatarii de la Hotel Lux. După întoarcerea din Spania și Franța, Doncea are probleme cu sovieticii, care îi privesc cu neîncredere pe brigadiști. Cu temperamentul lui nestăpânit provocase, pe front și în lagăr, destule conflicte. În U.R.S.S. nu îl găsim la vârful Kominternului, cum se aștepta el, ci în eșalonul secund. Începe războiul și nu se regăsește printre privilegiatii retrași la ordinul lui Stalin spre Urali, la Ufa. Nu are o muncă politică.

Venirea Anei Pauker, care nu îl simpatizează deloc, îi accentuează declinul. Îi scrie de mai multe ori, cerându-i să fie întrebuințat altfel, conform meritelor și staturii lui. Fusese unul dintre protagoniștii atâtor campanii de presă, liderul unei greve glorioase, singura acțiune de proporții a P.C.d.R. în perioada interbelică. Fusese steaua a două procese cu ecou internațional. Luptase în Spania. Se vedea jucând un alt rol important.

Este marginalizat, ignorat de Komintern. Nu reușește să o convingă pe Ana Pauker. Ea îl va prefera pe Vasile Luca, atunci când va avea nevoie de un muncitor ro-

După încheierea războiului civil din Spania, Doncea este readus la Moscova. Dar steaua lui apune. Era un om de acțiune, nu un intrigant, și pe culoarele Kominternului nu avea vreo șansă

mân, ca să îmbunătățească compoziția socială a „noii conduceri”. Face războiul într-o școală militară, apoi pe front, în Crimeea.

La 19 august 1944 este parașutat în România. După război, a fost popularizat un așa-zis grup de partizani „Carpați”, condus de Doncea. De fapt, cei trei au fost para-

șutați, ca soldați sovietici, în spatele liniilor germane, în misiuni de recunoaștere. Istoria eroică a P.C.d.R. cerea să fi fost și organizatorul unei „rezistențe armate contra ocupantului nazist”. Doncea se rănește la aterizare. Singurul lucru care îi rămâne de făcut este să aștepte trupele sovietice. Legenda partizanului Doncea ia astfel naștere.

Cariera lui postbelică este la fel de contorsionată, dar e mai puțin glorioasă. De numele lui se leagă demolarea statuiilor din centrul Bucureștiului, când pentru o vreme este viceprimar al Capitalei. Dispar sub buldozere statuile regilor Carol I și Ferdinand, a prim-miniștrilor I.C. Brătianu, I.I.C. Brătianu, Take Ionescu.

Ana Pauker nu îl simpatizează. Doncea era singurul care o umbrea prin trecutul lui revoluționar. Nici Gheorghiu-Dej, din aceleași motive, nu îl agreea. Totuși, Dej și Doncea sunt aliați pentru înlăturarea Anei Pauker. Doncea o detesta pentru că îl marginalizase în U.R.S.S. Spera că, după înlăturarea ei, va reveni în prim-plan. La congresul din februarie 1948 de „unificare” a P.C.R. cu P.S.D. (*Magazin istoric*, nr. 3/1998) nu face parte din C.C. al P.C.R., la cel din 1955 devine membru suplent.

Alții, cu un trecut mult mai puțin glorios decât al lui, erau membri ai Biroului politic sau ai Secretariatului. Doncea nu înțelegea că tocmai acest trecut îl ținea de parte de cercul puterii.

S-a plâns vechilor lui tovarăși, care acum îi erau superiori ierarhic. A făcut repetate cereri pentru a-i fi recu-

Acuzații în timpul procesului rebeliunii de la Grivița

noscute meritele și a fi răsplătit cu poziții mai înalte. Nu a reușit. Dej era gelos pe trecutul lui. Și nu e vorba doar de gelozie, ci de legitimitate: cine era mai îndreptățit să conducă partidul.

Doncea îl privea pe Dej ca pe un uzurpator. În raport cu el, Dej avea o biografie politică ștersă. Un episod misterios rămâne situația critică în care s-ar fi aflat Dej în vara anului 1948, când sovieticii îl izolează și se pare că îi pregăteau căderea, bănuindu-l, la denunțul câtorva „tovarăși”, de titoism. Doncea, aflat la Grivița, mobilizează muncitorii, ceea ce îi determină pe complotiști să îl elibereze pe Dej. Cât este folclor în acest episod, e greu de descifrat. Câteva surse îl confirmă. Altele păstrează tăcerea. Cert este că în anii '50-'60 Doncea își arogă meritul de a-l fi salvat pe Dej în vara lui 1948.

Doncea nu ezită să îl critice pe Dej în orice situație, să arate că el a fost protagonistul „eroicelor lupte ale ceferiștilor din 1933”, eroul din Spania etc. Alții au făcut închisoare pentru mai puțin. Gheorghiu-Dej nu putea să îl aresteze sau condamne. Doncea era într-adevăr popular printre ceferiști. Majoritatea celor 6.000 de participanți la greva din 1933 erau în viață. Greva era baza legitimității puterii lui Dej. S-a rezumat să îl țină pe Doncea departe de putere, să îi asculte telefonul, să plaseze informatori în anturajul lui.

În jurul lui Doncea gravitează în anii '50 frustrații, critici, nemulțumiri, mulți dintre ei foști ilegaliști, ceferiști etc. De asemenea, întreține bune relații cu unele personalități culturale, artiști, boemi. S-a lăsat pictat de Corneliu Baba (și Dej fusese pictat de Iser). Mița Pătrașcu i-a făcut un bust. Cumpără tablouri, dar și primește cadouri, are o colecție mare de artă.

Dej e decis să spargă grupul din jurul lui. Mai ales după revoluția de la Budapesta, din 1956, Dej a înțeles ce rol pot juca intelectualii, chiar și cei

Alcazar - război civil

apropriați de regim. El ordonă organizarea de demascări. Erau procesiuni în care mai mulți intelectuali erau aduși în fața câtorva sute de muncitori care îi huiduiau și cereau pedepsirea, chiar moartea lor. Erau astfel „demascați pentru crimele comise împotriva regimului”. Erau apoi concediați, alungați din case, sancționați, li se interzicea să se mai întâlnească între ei. Cea mai importantă asemenea sinistă ședință a fost organizată în aula Facultății de Drept, în 1957, când mai multe personalități culturale care îl frecventau pe Doncea au fost ținta „înfierării și mâniei proletare”.

In iunie 1958 vine și rândul lui Doncea. Vina: continua să conteste rolul pe care și-l atribuia Gheorghiu-Dej. După evenimentele din 1956, Dej decide să epureze partidul și să înghețe climatul de destindere. În 1958 sunt programate festivități pentru a marca 25 ani de la greva din 1933. Doncea refuză să participe, spunând: „Voi faceți simpozionul, eu am făcut greva!”

Gheorghiu-Dej socotește că venise vremea răfuiei lui Doncea. Este înscenată o plenară în iunie 1958, controlată strict de fideliul lui Dej. Zeci de membri ai C.C. sunt asmuțiți împotriva lui Doncea. Ei demontează „mitul Doncea”, deși unii dintre ei erau chiar autorii lui. Ce se instrumentase în anii '30 de Komintern este negat, contrazis. Doncea și faptele sale par să fi fost o ficțiune propagandistică. Documentul oficial al plenarei considera că Doncea este un „element individualist, anarhic și dizolvant, îmbibat de concepții mic-burgeze, stăpânit de ambiții meschine, carieriste, om mârșin, cu un nivel scăzut de conștiință de clasă... Încă din timpul luptelor de la Grivița s-au manifestat apucăturile lui oportuniste, anarho-tărănești...” „Îngâmfat la culme, atribundu-și merite ce nu-i aparțineau, el a continuat în închisoare manifestările sale individualiste,

Doncea a fost, încă de la Moscova, într-o permanentă rivalitate cu Ana Pauker. L-a sprijinit, mai târziu, pe Dej în lupta cu Ana, dar apoi i-a venit și lui rândul

dizolvante... În același fel s-a purtat Doncea în Uniunea Sovietică... Daune grave au adus poziția și activitatea lui Doncea în Spania... După 23 august a continuat linia sa antipartinică de suprapunere a persoanei sale partidului și a rolului său conducător, fiind element de atracție și polarizare a tot felul de elemente antipartinică, străine de clasă, dușmane... „Doncea, nesocotind faptele reale, călcând în picioare adevărul istoric, se îndeletnicește de ani de zile cu denaturarea istoriei luptelor de la Grivița, încercând în scop de autoevidențiere să minimalizeze rolul conducător al partidului, precum și rolul cadrelor de bază ale partidului, în frunte cu tov. Gheorghiu-Dej...”

„La închisoarea Doftana și în lagăr – zice el – era ușor, aveai asigurat un pat, o ciorbă... era mai greu în Spania, unde puteai oricând să primești un glonț în spate.” Vechiul lui camarad din brigăzile internaționale, Mihai Burcă, spune la plenară: „Doncea... ducea o muncă de subminare a noastră. Îmi este foarte greu să spun aici despre faptele lui murdare... Vorbind de eroism... Doncea a fugit.” Burcă e răsplătit chiar la plenară cu un loc în C.C. pentru acea declarație.

O parte a mitului Doncea, „eroismul” său, era contestată. Nici Gh. Vasilichi, cel cu care evadase în 1935, nu are amintiri mai bune despre Doncea: „...limitat, peste măsură de îngâmfat, încrezut, orgolios și ambițios... de aici și subestimarea rolului conducător al partidului.” „Pretențiile lui de conducător au crescut mai târziu și era veșnic nemulțumit...” Intervine Dej: „Prea

În procesul de rescriere a istoriei, al cărei scop era să creeze legitimarea puterii lui Dej, Doncea constituia un obstacol. A fost eliminat prin „demascare”. Cei care îi creaseră mitul au fost cei care l-au demolat

I-am popularizat, se pare!” Continuă Vasilichi: „Ceea ce îl caracterizează pe Doncea este atitudinea de anarhie și de dictator... N-am văzut om mai ranchiunos.” Conducător necontestat al cefeștilor în 1933-1934, este negat complet, chiar de tovarășii lui de atunci, Gheorghiu-Dej, Gheorghe Vasilichi. Stătușeră împreună în boxă și în

închisoare. Cu Vasilichi evadase și se refugiasse în U.R.S.S.

Vreme de cinci zile Doncea este supus acestui proces de desființare de către proprii tovarăși. Doncea devenea o nonpersoană. Unul dintre miturile proletarietului, inventat din rațiuni de putere de comuniști, este demontat chiar de ei. Istoria se rescria în timp real, pe durata plenarei. Repertoriul rămânea același, se schimba numai distribuția. Gheorghiu-Dej, uzurpatorul poziției lui Doncea ca lider al cefeștilor în 1933, patrona operația. La sfârșitul plenarei, Doncea este exclus din P.M.R. Era membru din 1931. Este dus în Bărăgan, ca șef al unei gospodării agricole, în satul Ograda. După câțiva ani, este concediat și pensionat. Este supravegheat, telefoanele sale ascultate în continuare, informatori strecurați în apropiere raportează zilnic. Doncea nu încetează să îl conteste pe Gheorghiu-Dej și să vorbească despre rolul jucat în anii '30. I-a supraviețuit lui Dej. La moartea vechiului lui dușman, în martie 1965, s-a bucurat sincer. În fața televizorului, în vreme ce se transmitea ceremonia funerară, dansa, râdea și striga: „Ai crăpat! Ai crăpat...” ■

1963. Inaugurarea Muzeului P.C.R.: Ion Ardeleanu, Gheorghiu-Dej, Al. Drăghici, I. Popescu-Puțuri, Al. Moghioros, Petru Borilă, N. Ceaușescu, Gh. Stoica, Leonte Răutu

Carol VII...

...și fiul său Ludovic XI

CAPCANELE PUTERII

Lupta pentru putere reprezintă poate unul dintre mecanismele cele mai interesante. Evul Mediu a cunoscut nenumărate istorii de acest gen. Franța Războiului de 100 de ani (1337-1453), care a opus-o Angliei, a fost o permanentă scenă pentru confruntarea dintre monarhie și clanurile nobiliare.

Carol VI cel Nebun (1380-1422) i-a urmat tatălui la tron, la vârsta de 12 ani. Astfel că, și înaintea îmbolnăvirii sale (1392), Carol VI s-a aflat sub regența unchilor: Ludovic I, duce de Anjou (1380-1382) și Filip II, ducele Burgundiei (1382-1388 și apoi 1392-1404). Slăbiciunile puterii regale au lăsat loc speranțelor nobililor.

Chiar și după înscăunarea unui nou rege – Carol VII, numit locotenent al regatului la 14 iunie 1417, regent (din 1418) și apoi, din 1422, rege – spiritul acesta nu părăsise Franța.

Personajele care și-au pus intrigile împotriva coroanei făceau parte din tagma cea mai de soi: Carol I, duce de Bourbon, bărbat „frumos asemenea miticului Paris”, după cum îl descriau cronicile, dar și posesorul unei averi considerabile, care i-ar fi permis întreținerea unei întregi armate de mercenari; Ioan II, duce

d'Alençon, fostul apropiat al Ioanei d'Arc; Georges de la Trémoille, nimeni altul decât favoritul regelui între 1427 și 1433. Alături de ei, o sumedenie de seniori nemulțumiți că fuseseră îndepărtați din vechile posturi de către persoanele de condiție mult prea umilă cu care se înconjură de puțin timp Carol VII.

Hotărârile luate în ultimul timp de monarh, vizând mai ales distrugerea bandelor înarmate care jefuiau Franța, vestiții *Jupuitori*, începeau să limiteze drepturile de ridicare locală a trupelor sau pe cele de strângere a veniturilor necesare purtării unor asemenea războaie. În acest demers și-l dorea aliat tocmai pe viitorul Ludovic XI. Revolta nobiliară părea iminentă. Iar poziția moștenitorului prezumtiv al regatului, Ludovic XI, Delfinul, nu era nici ea prea bine definită.

Jocurile intereselor

Punctul de plecare al revoltei din 1440 s-a hotărât a fi provincia Poitou, unde dețineau importante domenii Georges de la Trémoille și ducele d'Alençon. Și proaspăt numit în funcția de locotenent al regelui tocmai aici era același viitor Ludovic XI.

La începutul lunii februarie, regele se hotărâse să se îndrepte spre Bourges, unde convocase stările generale pentru a discuta, printre altele, pacea cu Anglia. Acum avea să fie înștiințat de turnura evenimentelor. Trădarea delfinului, aflat la castelul din Blois alături de eminențele cenusii ale nemulțumiților de viață nobilă, l-a surprins cel mai tare. Pentru cei din jurul ducelui d'Alençon nu fusese prea dificil să-l facă pe băiatanul de 16 ani să-și piardă capul promițându-i-se puterea.

Sub influența evenimentelor, Carol VII, sosit în Amboise, emite tuturor orașelor rămase fidele o scrisoare de strângere a rândurilor pentru apărarea regatului. Apoi se decide să ia drumul regiunii Poitou, pentru confruntarea cu răsculații. În tabăra sa se regăseau conetabilul de Richemont, Carol d'Anjou, Bernard d'Armagnac, căruia nobilii încercaseră, de altfel, să-i câștige încrederea, mareșalul de Lohéac sau amiralul de Culant.

Somat să-l predea pe Delfin în mâinile reprezentanților adevăratei puteri în stat, ducele d'Alençon refuză și-i înmulțește chiar atacurile împotriva orașelor fidele regelui. Deținea deja cetatea Melle și amenința Saint-Maixent. Dar regele a reacționat cu promptitudine: la 2 martie recucerea orașul Mirebeau, luând drumul Melle-ului.

Nelinistit, Ioan d'Alençon a încercat să mai câștige ceva timp, negociind pe două fronturi: pe de o parte, a cerut ajutor căpitanilor englezi, care însă l-au refuzat atâta timp cât ducele nu putea să le promită ceva sigur în schimbul prețioasei mâini întinse, iar, pe de alta, a trimis numeroase mesaje și unchilor săi – nimeni altă decât apropiatii regelui: conetabilul de Richemont și contele de la Marche.

Un oraș întreg fidel regelui

Sărbătoarea Paștelui l-a surprins pe rege la Poitiers. Veștile rele păreau a nu-l fi părăsit. Astfel, în duminică de 3 aprilie 1440, tocmai când părăsea biserica, unde participase la slujbă, Carol VII a aflat despre reușita ducelui d'Alençon, care cucerise castelul de la Saint-Maixent. Burghezii orașului, rămași fideli autorității regale, nu numai că i-au trimis mesageri, ci au reușit să și reziste eroic

Conetabilul de Richemont a negociat, în numele regelui, cu insurgenții, iar...

la una dintre porțile cetății – Poarta Crucii –, pe care au păstrat-o până la sosirea trupelor lui Carol. Au dat o mână de ajutor regelui și locuitorii, aruncând cu pietre împotriva răsculaților.

Informat cu o asemenea promptitudine, regele i-a trimis imediat spre Saint-Maixent pe mareșalul de Lohéac și pe Pierre de Brézé în fruntea unei trupe de 400 de soldați. În plus, el însuși s-a hotărât să se îndrepte spre importanta cetate ce deschidea calea înspre inima Poitiers-ului.

După un asediu ce a durat câteva zile, Saint-Maixent revenea în marea familie a orașelor fidele. Iar pentru locuitorii ce se dovediseră atât de atașați de coroană, beneficiile nu puteau întârzia. Astfel, aceștia au și primit privilegiul de a-și avea propriul corp de pază al cetății și de a-și alege, din rândul lor, doi magistrați care să conducă destinele urbei. Mai mult chiar, paza castelului, a orașului și a porților le-a fost direct încredințată. Iar celor care au participat activ la rezistență li s-au acordat recompense bogate. Printre ei, istoria a con-

semnat numele unui Pierre Doulx, mesagerul orașului la reședința regală, cel care a obținut o rentă, timp de 10 ani, de 100 de livre, ca și a unui Jean Sachier, cel care a avut ideea de a rezista până la sosirea trupelor lui Carol, numit valet de cameră al regelui.

Odată recucerită puterea în Saint-Maixent, regele și armata s-au îndreptat spre Niort, cu intenția vădită de a-l asedia. Aflând însă de apropierea acestora, „grăbiți, delfinul și ducele d'Alençon, împreună cu oamenii lor, au părăsit cetatea și s-au îndreptat spre Bourbonnais” pentru a se întâlni cu ducele Carol, stăpânul regiunii (după cum consensenează însemnările lui Jean Chartier). Astfel că, imediat ce conducătorii insurgenților au părăsit Niort-ul, locuitorii urbei au deschis porțile regelui și trupelor sale.

Partida definitiv pierdută

Carol VII spera din nou că revolta se încheiasse. Atenția regală trebuia îndreptată spre problemele de discutat cu ocazia întrunirii de la Bruges a Stărilor generale. Iar deputații îl așteptau în continuare...

Dar tocmai când era pe punctul de a porni spre Bruges, planurile i-au fost iarăși deșinate. Capii răsculaților, viitorul Ludovic XI și ducele Carol de Bourbon, lansaseră un manifest adresat orașelor din regiunile Auvergne, Dauphiné și Champagne, cerându-le să li se alăture. În paralel, lupta continua și printr-o ofensivă împotriva cetăților Montferrand și Clermont.

Regele s-a hotărât să pună capăt răzmeriței odată pentru totdeauna. Nu înainte de a trimite, la rândul-i, o scrisoare cetăților rămase fidele. În fruntea unei armate de aproape 3.000

de oameni, Carol VII s-a îndreptat spre domeniile ducelui de Bourbon. Între timp, unii dintre nobili au și început să părăsească tabăra răsculaților, presimțind sfârșitul.

Operațiile militare au dat destul de repede câștig de cauză armatelor regale, care au preluat din mâinile insurgenților 25 de fortărețe. Norocul nu le mai surâdea deloc nobililor. Lovitura de grație a venit din partea stărilor reprezentative ale regiunii Auvergne, reunite la Clermont, care s-au hotărât să-și manifeste fidelitatea deplină față de rege, acceptând chiar să verse vistieriei lui Carol VII suma de 20.000 de franci.

În acest context, răsculaților nu le mai rămânea decât să încerce să-și negocieze o predare în condițiile cele mai avantajoase. Sarcina le-a revenit emisarilor – contele d'Eu și Bertrandon de la Broquière, consilierul ducelui de Bourgogne. Iar regele nu a fost deloc indulgent în cererile sale: iertarea era condiționată de predarea armelor, a Delfinului, de eliberarea prizonierilor, ca și a tuturor castelurilor, orașelor și fortărețelor aflate încă în mâinile răsculaților. Nu lipseau nici garanțiile – unele orașe și posesiuni care de acum intrau în stăpânirea coroanei.

Dar răspunsul insurgenților nu s-a ridicat deloc la așteptările regelui. Mai mult, Delfinul cerea, pe lângă posesiunea asupra regiunii Dauphiné, amnistia și restituirea tuturor bunurilor pentru cei care i-au fost alături. În fața unei asemenea poziții, Carol VII a pus imediat capăt negocierilor, iar la începutul lunii iunie au reînceput confruntările armate. La 7 iunie,

...mareșalul de Lohéac, tot în numele regelui, a recucerit orașul Saint-Maixent

regele se afla în fața cetății Vichy. Apoi, trupele sale au cucerit, fără prea mult efort, Roanne, Cherlieu, Perreu și alte orașe aflate în zonă. La Roanne, contele d'Eu, emisarul ducelui de Bourgogne, s-a prezentat din nou în fața

regelui. De această dată i se propunea întâlnirea cu capii revoltei, la Cusset. Regele a acceptat.

Însă conștient că partida fusese definitiv pierdută, ducele d'Alençon nu mai așteaptă negocierile de la Cusset și, părăsindu-l pe Delfin, se predă imediat. Rămăși singuri, Carol de Bourbon și viitorul Ludovic XI, nemaivând pe ce miza, se prezintă în fața regelui spre a-și cere iertare. Revolta nobililor lua astfel sfârșit, la 24 iulie 1440, iar pentru majoritatea răsculaților a venit și iertarea regală. Monarhia a ieșit din conflict mult mai puternică și mai sigură în acțiunile sale de viitor. Apărătorul ordinii publice și a binelui regatului nu putea fi nimeni altul decât regele. ■

Oferta Editurilor ALL

- JEAN CALVIN ȘI REFORMA TÂRZIE
- LUTHER ȘI REFORMA ÎN GERMANIA, 1517 – 1555
- REFORMA CATOLICĂ ȘI CONTRAREFORMA

~~334.630 lei~~

199.000 lei

021/402 26 30; 021/402 26 34; comenzi@all.ro

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Pregătiri pentru sărbătorile pomului de iarnă și ale Anului Nou. Capitala este aprovizionată cu 1.500.000 globuri multicolore, 6.000 kg lumânările, 250.000 clame pentru lumânări, 350.000 duzine stelute artificiale, 75.000 brazi, 2 tone bomboane în staniol etc.

La Librăria Copiilor, din Bd. Magheru nr. 27, Moș Gerilă împarte daruri copiilor în zilele de 27, 28, 29 decembrie, orele 17.00. La Romarta Copiilor se vând „pachete cu surprize” („păpuși sunătoare, muzicuțe, mașini mecanice”) la prețul de 40-50 lei fiecare.

Pentru Revelionul 1954-1955, bucureștenilor le stau la dispoziție restaurantele „Macul Roșu”, „Parcul Dorobanți”, „Grădinița”, „Kiseleff”, „Dunărea”, „Mareă Neagră”, „Poarta Albă”, „Berăria Mercur”, „Siretul”, „Moldova”, „Bistrița”, „Vânătorul”, „Postăvarul”, „Independența”, „Doina”, „Dezrobirea”, „Cireșica”, „Izvorul rece”, „Timișoara”, „Bucegi”, „Odobești”, „Stadion”, „Zorile Roșii”, „Viilor”, „Reșița”, „Apolodor” etc. Meniul special de revelion constă în 13 sortimente de aperitive, gustări, pește, purcel de lapte, curcan, înghețată, brânzeturi fine, fructe, prăjituri, diferite băuturi.

Sfârșitul lui 1954 aduce – chiar în zilele Crăciunului, care nu era sărbătorit oficial – încetarea cumpărării

pe cartele a unor bunuri de larg consum (alimente, îmbrăcăminte, produse electrotcasnice etc.).

La 27 decembrie este publicată Hotărârea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Consiliului de Miniștri „cu privire la desființarea sistemului de aprovizionare pe bază de cartele și rații începând cu 26 decembrie”. Cele șapte tipuri de cartele (A, B1, B, C, D1, D2, D3), atribuite salariaților și pensionarilor în funcție de munca prestată și de veniturile realizate, își încetează existența. Pentru a compensa diferența dintre vechile prețuri de pe cartele și cele unice de stat (practice pentru achiziționarea acelorași produse „la liber”) posesorilor de cartele de până atunci li se măresc salariile cu compensații lunare variind între 33 lei (cartela D3) și 109 lei (A). Unele produse, inclusiv pâinea, au continuat să se vândă pe cartele, în multe localități, până pe la mijlocul anilor '60.

„Tăticul i-a luat-o înainte și lui Moș Gerilă... Muncitorul fruntaș Barbu Ioan, de la Complexul C.F.R. Grivița Roșie, a venit acasă cu daruri pentru pomul de iarnă”

Ce se mai întâmpla în Capitală în acele luni? Din ziarul *Informația Bucureștiului*, reținem că, la începutul lui noiembrie, intră în exploatare două noi stații de taximetre: una la Gara de Nord, pe bulevardul I.Gh. Duca („acolo unde întoarce tramvaiul 15”) și alta în Piața Mihai Eminescu (acum Romană), în fața Institutului de Științe Economice „V.I. Lenin” (azi A.S.E.).

Ministerul Poștelor și Telecomunicațiilor introduce un nou serviciu, Telex, de primire și predare a telegramelor direct de la și la sediul abonaților telegrafici. Abonamentul „este foarte ieftin“.

Întreprinderea de Industrie Locală a Sfatului Popular al Capitalei „Drum nou“ produce „un nou sortiment de bunuri de larg consum: mașini de gătit-aragaz. Ele au câte două ochiuri, cuptor și sunt de culori diferite: alb, gri, bleu“.

De pe străzile orașului „au dispărut conservatoarele de înghețată populară. Nu se mai văd pe trotuare bețișoare și hârtioare de înghețată“. Aceasta „a fost înlocuită cu prăjituri populare. Se produc 5 sorturi, iar în curând numărul sortimentelor se va mări. În schimbul unui leu, cetățenii pot consuma o deliciosă prăjitură violetă, amandină, ecoseză“.

Se distribuie noua carte de telefon, ediția 1954, la sediul Oficiului Special Telefon Urban, din Calea Victoriei 37.

Alte consemnări din *Informația Bucureștiului*: în strada Rahovei nr. 151 se deschide noul cinematograful „George Coșbuc“, cu o capacitate de 300 locuri. Ziarul *Scânteia tineretului* la 10 ani de apariție este decorat cu Ordinul Muncii Clasa I.

La 15 noiembrie, își începe activitatea Librăria „Cartea prin poștă“. Pe Calea Victoriei se deschide primul magazin de stat care vinde bijuterii lucrate în aur, platină, argint. Printre piesele oferite spre vânzare: „«Ceaulul cu pirosirii», minunate tăvițe pentru sandvișuri, bomboniere, cutii de țigări, scrumiere, tacâmuri ș.a.“

Dr. Petru Groza, președintele Marii Adunări Naționale, la 70 de ani

În localul Poștei Centrale din Calea Victoriei (acum Muzeul de Istorie Națională) se amenajează spații pentru cabine telefonice interurbane.

Igaz Szó, revista Filialei din Regiunea Autonomă Maghiară a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., organizează în sala din str. Batiștei nr. 14 o

„Serată literară a frăției poporului român cu minoritățile din R.P.R.“ Participă acad. Mihail Sadoveanu, Asztalos Istvan, Mihai Beniuc, Petru Dimitriu, Horvath Imre, Zaharia Stancu, Sütő Andras, Kovacs György, Zenaida Palli, Irina Răchițeanu-Șirianu, Ion Voicu.

Împlinirea a 100 ani de la punerea în funcțiune a primei linii telegrafice din România, între București și Giurgiu, este marcată printr-o emisiune de timbre în valoare de 50 bani.

Întrecere în muncă la Observatorul Astronomic. În intervalul iulie 1954-septembrie 1955 „a fost planificată studierea poziției a 645 stele slabe“, aici aflându-se „cercul meridian, un instrument astronomic specific, cel mai mare din țările de democrație populară“. Până la 1 decembrie 1954, mai rămăseseră nestudiate doar 105 stele mici.

Pe str. Domnița Anastasia, nr. 7, în casa în care a locuit pictorul Gh.M. Tattărăscu (1820-1894), la parterul clădirii, se amenajează muzeul „Poșta în Bucureștii de altădată“, primul de acest fel din țară. În încăperile de la etaj sunt expuse obiecte personale și creații ale pictorului.

Șoferul Toma Popa, din str. Roma nr. 13, câștigă suma de 245.566 lei cu 12 rezultate exacte la con-

„La această oră, vila «7 Noiembrie» rămâne pustie... Oamenii muncii veniți aici la odihnă pornesc în excursie; vor să cunoască frumusețile Predealului“

cursul Pronosport nr. 52 din 14 noiembrie.

In temnițele comuniste se află și mulți slujitori ai Bisericii Greco-Catolice unite cu Roma. Între ei, înalți ierarhi. Episcopul (din 1991 cardinal) Alexandru Todea (1912-1999), arestat în 1948, a reușit să evadeze trăind ascuns 3 ani. În ianuarie 1951 a fost rearestat, condamnat la moarte, pedeapsă transformată ulterior în muncă silnică pe viață.

În iarna 1954/1955 se afla la Sighet. A fost apoi mutat succesiv la Râmnicu Sărat, Pitești, Dej și Gherla, de unde a fost eliberat în 1964. În timpul procesului, procurorul a menționat în rechizitoriul, citat de preot prof. Ioan Bota și Cicerone Ionițoiu, în cartea *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România*, apărută în anul 1998: „Noi cunoaștem meritele Bisericii Greco-Catolice în trecut, rolul ei în lupta de rezistență în fața agresorilor Imperiului austro-ungar, dar trebuie să înțelegeți că astăzi situația este diferită și că Biserica, ai căror preoți au devenit spioni, este legată de carul americanilor“. Într-o pauză, unul dintre jurați le-a șoptit acuzaților: „Nu vă umiliți în fața tribunalului, căci veți fi condamnați oricum“.

Dintre fețele ascunse ale realității românești din urmă cu cincizeci de ani, se cuvine a fi evocată și cenzurarea corespondenței.

În cadrul Securității – menționează Cristian Troncotă în *Istoria Securității regimului comunist din România. 1948-1964*, București, 2003 – funcționa „Serviciul F Central, cu birouri corespondente în teritoriu, care avea în sarcină cenzura corespondenței“.

În 1950, a fost emisă directiva Ministerului Afacerilor Interne nr. 80, care consfințea cenzurarea co-

respondenței în vederea „zădărniciii activității serviciilor de informații imperialiste și agenților lor din țară, care utilizau corespondența pentru transmiterea de informații și instrucțiuni, difuzarea propagandei dușmănoase, manifeste, scrisori anonime cu conținut injurios sau de amenințare la adresa unor instituții sau persoane“.

Ofițerii Serviciului F, se arată în lucrarea amintită, „atât de la centru, cât și din teritoriu, țineau legătura cu personalul din conducerea oficiilor poștale, iar funcționarii P.T.T.R. care manipula corespondența erau, de regulă, recrutați în calitate de colaboratori. Corespondența era ridicată, de fapt deturnată de la oficiile poștale, de două ori pe zi: la 6 și la 10 dimineața. Până la orele 17, conform instrucțiunilor, scrisorile trebuia returnate și repute în circuitul poștal normal“.

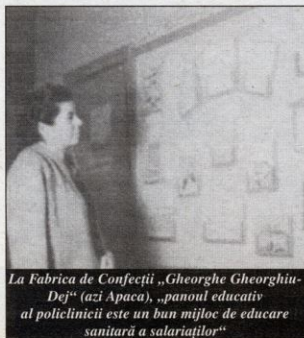
În unele luni (decembrie-martie sau iulie-august), când volumul de corespondență era foarte mare, „cenzura se făcea prin sondaje, adică plicurile erau deschise, iar scrisorile din interior nu se citeau cuvânt cu cuvânt, ci «selectiv»“. Un ofițer de la cenzura corespondenței avea „normă“ de 1.200 scrisori prelucrate lunar.

Premiere. Filmul *Răsare soarele (Nepoții gornistului, seria a II-a)*, pe un scenariu de Cezar Petrescu și Mihai Nov-

cov; regia Dinu Negreanu; în distribuție: Andrei Codarcea, Titus Lapteș, Tatiana Iekel, Iurie Darie, Constantin Ramadan, George Vraca, Liviu Ciulei, Ion Talianu ș.a.

La operetă – *Lăsați-mă să cânt*, de Gherase Dendrino, pe un libret de Liliana Delescu, Erastia Sever și Viorel Cosma. Ciprian Porumbescu, eroul operetei, este interpretat de Ion Dacian.

Teatrul Municipal prezintă *Arcul de triumf*, de Aurel Baranga; regia Sică

La Fabrica de Confecții „Gheorghe Gheorghiu-Dej“ (azi Apaca), „panoul educativ al policlinicii este un bun mijloc de educare sanitară a salariaților“

Alexandrescu; între interpreți: Lucia Sturdza-Bulandra, Ion Manta, Jules Cazaban, Șt. Ciubotărașu, Forț Eterle, Dan Nasta, Benedict Dabija ș.a.

David Copperfield, dramatizare de Max Manreg, după Charles Dickens, este montată la Teatrul Tineretului de N. Massim, cu A. Pop-Marțian, Mimi Enăceanu, H. Nicolaide, Șerban Cantacuzino. Spectacolul muzical de satiră și umor *Cu sare și piper*, de H. Stopler și M. Bălan, pe muzică de H. Schwartzmann, H. Reiningher și P. Rubinstein, este jucat la Teatrul Evreiesc de Stat.

Din doleanțele bucureștenilor. Să se găsească în magazine mai multe pulovere, în special în culorile albastru, bej, kaki și gri. Bibelourile produse de cooperativa „Pavoazarea Capitalei”, „cu desene naționale, sunt tăiate strâmb”. Țigările produse de Întreprinderea de Țigarete București sunt prost ambalate. „Muncitorii de la secția de ambalaj pun prea mult clei la confecționarea pachetelor. Acest lucru se observă mai ales la pachetele mici de Mărășești”.

Oficiul Poștal nr. 31, din cartierul Grant, nu primește colete din lipsă de cântare.

Cinematografele de cartier primesc noile filme cu mari întârzieri, iar jurnalele de actualități își pierd interesul. Cartierul Parcul Domeniilor este lăsat fără lumină. La sesiunile populației, Direcția Generală a Industriei Uleiului și Săpunului din Ministerul Industriei Alimentare a dispus mărirea procentului de glicerină în componența pastei de dinți și eliminarea gelului de betonită din compoziție, care ducea la întărirea acestora.

A venit zăpada...

și 294 goluri.

Cele mai multe goluri (62) au fost marcate de echipa Dinamo, cele mai puține (22) de Progresul Oradea. Clasamentul victoriilor: Flacăra Roșie Arad – 15; C.C.A. – 13; Dinamo – 12; Știința Cluj – 11; Locomotiva Timișoara – 10. La meciurile nule conduce Știința Timișoara (17). Frunzașe la meciuri pierdute sunt Locomotiva București (13), Progresul Oradea și Metalul Hunedoara (câte 12), Dinamo Orașul Stalin (Brașov) și Locomotiva Târgu Mureș (11).

Retrogradează Progresul Oradea, Metalul Câmpia Turzii și Locomotiva București.

Promovează din B Progresul Bacău, Avântul Reghin și Locomotiva Constanța.

Duminică 5 decembrie se dispută finala Cupei R.P.R. la fotbal, între Dinamo București (cat. A) și Metalul Reșița (cat. B). Câștigă echipa din Reșița, cu scorul 2-0 (12 șuturi spre poartă, dintre care doar șapte pe spațiul porții). Este prima dată când o echipă din B câștigă Cupa. ■

Orășelul copiilor din Piața Republicii
(azi Piața Revoluției; ilustrații din revista Flacăra)

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

PREMIANȚII EUSTORY LA BERLIN

In săptămâna 31 iulie-7 august 2004, trei eleve selecționate dintre câștigătoarele premiului I la ediția a treia a concursului ISTORIA MEA – EUSTORY (*Magazin istoric*, nr. 7/2004) au participat la Academia de vară EUSTORY, organizată de Fundația Körber la Berlin.

Dana Ștefan din București, Oana Sipoș din Satu Mare și Liliana Iuga din Cluj-Napoca, precum și subsemnata, ca profesor îndrumător, am petrecut o săptămână alături de tineri premianți și profesorii lor îndrumători din alte țări și regiuni europene (Bulgaria, Estonia, Germania, Italia, Letonia, Norvegia, Polonia, Rusia, Serbia, Slovenia, Slovacia, Țara Galilor).

Tema acestei academii a fost *Europa în construcție*. Organizați în cinci grupe de lucru, participanții au realizat scurte, dar consistente prezentări despre diverse probleme: imigrație, religie, relații interumane, integrarea într-o comunitate etc. Modalitățile de lucru au fost foarte incitante, punându-se accent pe inițiativa fiecăruia și pe multe activități practice. Tinerii au devenit pentru o săptămână reporteri, cameramani, crainici, actori, redactori. Rezultatele muncii de echipă au fost: un film de scurt metraj, o emisiune radiofonică, o pagină web, o revistă și un spectacol de dans modern. Toate acestea au fost prezentate la sfârșitul săptămânii într-un mod amuzant, specific vârstei realizatorilor, ceea ce a stârnit hohote de râs și multe aplauze din partea celorlalte grupuri.

Profesorilor li s-a organizat un program separat, care a cuprins analiza unor caricaturi și a fragmentelor referitoare la Europa ca întreg în manualele școlare din diferitele țări, precum și discuții cu privire la reflectarea reciprocă în predarea istoriei. Semnalăm, cu titlu de exemplu, că manualul de clasa a XI-a editat

de Humanitas este printre cele mai complete cu privire la Europa și la Uniunea Europeană și că manualul de istorie din Norvegia prezintă într-un studiu de caz Revoluția română din 1989 și evoluția țării noastre în perioada post-comunistă. La sfârșitul săptămânii, ca și în cazul grupelor de elevi, profesorii au prezentat ideea de integrare europeană într-o formă atractivă și neașteptată, realizând două scenete amuzante, care au zdruncinat puțin prejudecata elevilor despre profesorii „încuiați”.

În afara programului oficial, toți participanții au vizitat câteva dintre atracțiile turistice ale Berlinului: turnul televiziunii, cupola Reichstagului, palatul Sans-Souci, muzeul evreiesc. Am văzut, de asemenea, Cancellaria Germaniei – instituție adăpostită într-o imensă clădire foarte modernă, pe care germanii o denumesc în glumă „mașina de spălat elefanți” –, cu biroul cancelarului, sala de ședințe, sala pentru conferințele de presă. Am discutat cu un reprezentant al administrației despre programul cancelarului, despre tendințele UE și despre probleme ale diferitelor țări europene.

Foarte important a fost faptul că acești tineri s-au apropiat și au ajuns să se cunoască mai bine unii pe alții. Premiantele din România s-au remarcat nu numai în cadrul grupurilor de lucru, ci și prin stilul deschis și colegialitate. Astfel, Dana Ștefan a fost apreciată ca „genius pianist”, iar Oana Sipoș a fost citată de mai multe ori într-un articol din publicația *Tagesspiegel* despre Academia EUSTORY.

După o asemenea Academie de vară, se poate spune că Europa a devenit mai aproape și mai concretă, iar dragostea pentru istorie s-a dovedit calea cea bună în această direcție. ■

Florina BĂȚĂGUI

Pentru mai multe informații:

http://www.stiftung.koerber.de/internationale_verstaendigung/eustory/academies/index.html

CĂLĂTORIND ÎN VIAȚĂ CU AL. ROSETTI

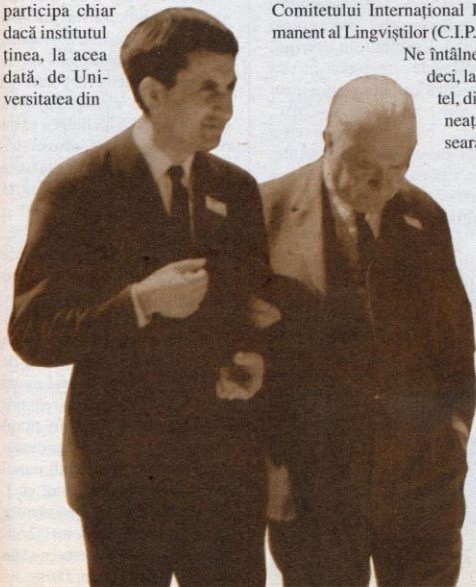
MARIUS SALA

În acest număr călătoria prin viață a academicianului Marius Sala cu Maestrul său, profesorul Alexandru Rosetti, ajunge la punctul terminus. În februarie 1990, profesorul moare, după un accident stupid. În zilele și anii premergători sfârșitului este tot mai obosit și mai imobil. Dar ce i-a plăcut o viață continuă să-l atragă: muzee, mâncare bună, orașe necunoscute, oameni interesați, intervenții pentru amici, în fine, Parisul, capitala care l-a fascinat din tinerețe.

În 1987 s-a ținut la Berlin al XIV-lea Congres Internațional al Lingviștilor, avându-l președinte pe W. Bahner, prieten al românilor (ne-a vizitat țara de mai multe ori). Delegația română era, în bună parte, formată din membri ai Academiei și cercetători de la Institutul de Lingvistică. Cei de la institut puteau participa chiar dacă institutul ținea, la acea dată, de Universitatea din

București, fiindcă exista un acord de schimburi academice între Academia noastră și Academia de Științe din Berlin, care a organizat congresul. Așa se explică de ce au fost mai mulți români decât la alte congrese anterioare. Stăteam la cel mai luxos hotel din Berlinul de Est, acolo unde erau găzduiți și membrii Comitetului Internațional Permanent al Lingviștilor (C.I.P.L.).

Ne întâlneam deci, la hotel, dimineața și seara.

O hotărâre pripită

În prima zi a congresului, după ce, cu o seară înainte, fusese o recepție extraordinară, W. Bahner mi-a spus că a doua zi, marți, la prânz, oferă o masă pentru țările socialiste. M-a rugat să-i transmit lui Boris Cazacu să vină și că mă invită și pe mine (eu eram reprezentantul României în Adunarea Generală a C.I.P.L.). A precizat că pe Maestrul meu, Rosetti, nu-l poate invita, fiindcă ar urma să se discute și propunerile pentru membrii viitorului comitet executiv al C.I.P.L. (expira valabilitatea mandatului unor membri – printre aceștia era și colegul și prietenul meu E. Vasiliu – și se convenise în C.I.P.L. să se acorde două locuri pentru lingviști din țările socialiste), și el crede că Rosetti n-ar putea urmări bine discuția, pentru că nu aude prea bine.

Povestesc despre C.I.P.L., fiindcă mi se pare potrivit să relatez una dintre marile supărări și nedreptăți făcute, în 1948, Maestrului meu. Rosetti ajunsese să devină membru al C.I.P.L., fiind plasat între cei mai reprezentativi zece lingviști ai lumii. Mi-a povestit, de câteva ori, cum într-o zi din 1948, anul în care

fuseseră desființate toate revistele lingvistice de la noi (inclusiv *Bulletin linguistique*, înființată de el), a venit la el Gror (= Graur) și l-a sfătuit să-și dea demisia din C.I.P.L. Trebuia să fie rupte legăturile cu Occidentul. „Eu, prostul de mine, l-am ascultat pe Gror. Știi, el era cu partidul și credeam că le știe pe toate.”

A trimis o scrisoare (nu știu în ce termeni, dar cred că a fost destul de diplomat să nu fi fost cu insulte), în care anunța că se retrage din C.I.P.L. Printre membrii C.I.P.L.-ului de atunci era și prof. Christine Mohrmann din Olanda, care a devenit ulterior, până la moarte, secretar general al C.I.P.L., omul nr. 2 după președinte. Rosetti mi-a relatat că, înainte de Congresul Internațional al Lingviștilor de la București, din 1967, „s-a încercat” să fie cooptat din nou în C.I.P.L., dar „baba” (=Christine Mohrmann) nu „l-a iertat” și s-a opus vehement, pe motiv că, dacă și-a cerut suspendarea, nu trebuie să fie reprimit.

Aflu acum, din corespondența sa cu Alf Lombard, marele său prieten suedez (v. Alexandru Rosetti & Alf Lombard, *Corespondență* (1934-1990), ediție îngrijită de Nicolae Mocanu,

Ioana Anghel, Heinz Hoffmann, vol. I (1934-1964), Cluj, 2000), că în 1957 a încercat să revină în C.I.P.L. cu ajutorul lui L. Hjelmlev: „J'ai vu Hjelmlev et nous avons pu causer du C.I.P.L.” (L-am văzut pe Hjelmlev și am putut vorbi despre C.I.P.L.), iar câteva luni mai târziu nota, într-o altă scrisoare: „Hier soir, Hjelmlev m'a invité chez lui, bien simplement. J'ai pu lui causer largement. J'ai été recouvert dans le conseil des „Acta”! [= *Acta linguistica*, revista editată de Hjelmlev] Ne sais rien encore de C.I.P.L.!” (Aseară Hjelmlev m-a invitat la el, pur și simplu. Am putut să-i vorbesc pe îndelete. Am fost recoptat în consiliul „Acta”. Nu știe încă nimic despre C.I.P.L.).

Cred că supărarea a fost și mai mare când, zece ani mai târziu, în timpul congresului de la București (al cărui președinte a fost Iorgu Iordan), conform unei practici devenite lege nescrisă, președintele congresului din țara respectivă era ales pentru cinci sau zece ani membru al C.I.P.L. Precizez că n-am auzit niciodată vreo remarcă despre această alegere, dar își amintea uneori că nu mai este și el în C.I.P.L. La congresul de la București și

înainte de acesta, la o reuniune pregătitoare a C.I.P.L., la care am participat și eu, în calitate de secretar-adjunct, cei doi, Rosetti și „baba”, și-au vorbit de mai multe ori, fără nici o aluzie la întâmplarea din 1948. „Baba” era a dracului, deși era specialist în latina creștină: practic, ea conducea C.I.P.L. și era foarte reverențioasă față de Iorgu Iordan.

Merge și fără aviz de la partid

Revenind la masa la care Rosetti nu fusese invitat, ea a avut loc în absența lui Boris Cazacu. L-am căutat în cameră până seara târziu, dar nu l-am găsit (probabil era invitat de cineva cu doamna Tatiana Slama-Cazacu; ea, de altfel, locuia în alt hotel). M-am sfătuit cu Mioara Avram ce să fac și am ales cea mai bună soluție, să-i las un bilet, în care să-i povestesc cele spuse de Bahner. Dimineața mi-a spus că n-a găsit biletul (la poartă mi s-a spus că i s-a dat seara) și că pot să-i transmit lui Bahner că nu poate veni la masă, urmând să se explice ulterior cu acesta (voia să fie cu Bahner într-o altă zi, la o masă la care să fie invitată și doamna).

La o masă cu vreo 20-22 de persoane, m-am nimerit să stau în fața lui Bahner, între J. Herman, cunoscut specialist în latina vulgară, directorul Institutului de Lingvistică din Budapesta, pe care-l cunoșteam de mai multă vreme, și R. Filipović, renumit anglist de la Zagreb, inițiatorul unui mare proiect european de studii contrastive. În timpul mesei m-am întreținut mai mult cu J. Herman, care mi-a propus să merg cu un contract de profesor la Universitatea din Budapesta ca să țin cursuri de română, dar făcute din

Al. Rosetti și Alf Lombard, doi buni prieteni (1968)

perspectivă romanică (în cartea *Contributions à la phonétique historique du roumain*, apărută la Paris, în 1976, folosisem această perspectivă). Îmi și avansase ca salariu lunar „cel puțin 20.000 de forinți“.

I-am mulțumit călduros, dar i-am spus că am o serie de proiecte la București, pe care nu le pot abandona. A zâmbit cu tălc, replicându-mi că el este la Budapesta, dar are o catedră la Veneția. La sfârșit, Bahner ne-a dezvăluit motivul unei mese „tovărășești“: trebuia să se facă două propuneri pentru locurile rămase libere în C.I.P.L., prin expirarea mandatului a doi colegi din aceste țări. A precizat că un loc va fi pentru un lingvist sovietic și ar urma, așadar, să se facă o propunere pentru celelalte țări. Nimeni n-a schițat vreun

așa că Bahner a înțeles că e mai bine să transmită ambele propuneri, urmând ca C.I.P.L.-ul să decidă. Nimeni n-a făcut altă propunere. Am continuat să ne vorbim, Herman și cu mine, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

În după-masa acelei zile s-a reunit comitetul executiv al C.I.P.L., din care făceau parte, printre alții, norvegianul E. Haugen, președinte, și suedezul B. Malmberg. Seara eram în holul hotelului, unde ne adunaserăm pentru a merge la un spectacol, când Malmberg mi s-a adresat zâmbind și spunându-mi că în comitetul executiv s-a discutat despre alegerea mea, dar vor să aibă și acordul meu prealabil. Urma să fiu propus vineri, în adunarea generală a C.I.P.L., ce reunea pe repre-

Cambridge (1983), prezentând raportul în sesiunea plenară de deschidere a Congresului Asociației Europene a Profesorilor de Spaniolă

nu erau mai multe decât numărul locurilor vacante).

Seara l-am întâlnit pe Rosetti și i-am dat vestea, în timp ce ne plimbam prin holul hotelului. S-a oprit, m-a strâns de braț și mi-a spus, emoționat: „Draculea, dacă te aleg, e cea mai mare realizare a vieții tale.“ Am simțit din nou că regreta gestul de demisie din C.I.P.L. I-am spus însă că nu știu ce să mă fac, fiindcă n-aveam avizul de partid (în acea vreme, reprezentarea României trebuia să aibă aprobarea prealabilă a „cabinetului 2“, adică a Elenei Ceaușescu). „La dracu‘, ce-o să-ți faci? Cred că n-ai să faci și tu prostia să-ți dai demisia, dacă vei fi ales“, mi-a zis Rosetti. Vineri după-masă am fost ales, și Rosetti era vesel: „Ha, ha, ha“ și strângeri de braț.

Sâmbătă dimineața m-am întâlnit, la sesiunea plenară, cu J. Herman, care m-a felicitat, aruncându-mi un surâs ce putea fi interpretat în diverse feluri. Eu l-am decodat simplu: nu mi-a întors spatele, dar n-a mai insistat să merg la Budapesta. Rosetti l-a informat, probabil, de toată tărășenia pe Boris Cazacu, fiindcă joi seara, deci înainte de a fi ales, mi-a spus printre dinți (își sugea buza inferioară): „Știi să tragi odgoane, nu sfori.“ Nu m-am gândit niciodată la faptul

Autorul și colegii săi de facultate, la una dintre întâlnirile anuale

gest, motiv pentru ca Bahner să spună că, în urma unor consultări neoficiale, ar fi cazul să se aleagă între două propuneri: J. Herman și eu. Fiecare dintre noi declara că ar fi mai bun celălalt, dar nici unul n-a zis că se retrage în favoarea celuilalt. Elogiile reciproce au durat câteva minute (nimeni n-a intervenit în acest „duel“ de elogi),

zentanții a peste 30 de țări ale acestui organism internațional. Am râs și eu și i-am spus ceva de felul: „După câte știu, accept.“ Nu l-am întrebat nimic de J. Herman, dar era clar că mă preferaseră pe mine. Malmberg era vesel. A doua zi m-a întâlnit la congres și m-a felicitat (alegerea era aproape sigură, fiindcă propunerile comitetului executiv

că a fost afectat de întâmplare, așa cum am auzit la câteva luni după moartea lui, petrecută la o săptămână de la terminarea congresului, când o persoană apropiată lui a declarat, public, că sunt unul dintre cei ce au contribuit la moartea lui. (Cât a fost la congres, dar înainte de alegerea mea, Boris Cazacu avusese un atac de flebită și l-am văzut, în ultimele zile, mergând sprijinindu-se într-un baston.)

Despre alegerea mea l-am informat în primul rând, la sfatul lui Rosetti, pe Radu Voinea, președintele Academiei Române, fiindcă eu plecasem trimis de Academie. Mi-a cerut să-i relatez totul pe o pagină, pentru a i-o trimite lui I. Ursu, prim-vicepreședinte la Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie (C.N.Ș.T.). Am redactat textul, adăugând la sfârșit că n-am avut cum să obțin, într-o oră, avizul de partid la Berlin. Rosetti m-a apărut cu telefoanele lui (nu l-am întrebat când și cui a telefonat!). Știu că m-am prezentat la ministrul adjunct al învățământului (tovarășa Nicolau, profesoară la A.S.E.). I-am povestit ce s-a întâmplat, la care ea mi-a spus: „Mă bucur” etc. Eu i-am replicat, oarecum deconectat: „Știți, n-am avut avizul de partid.”

Mi-a plăcut replica ei: „V-ați orientat foarte bine.” I-am lăsat și ei textul dat lui R. Voinea. Totul s-a închis. Cred acum, peste ani, că Rosetti a folosit una dintre cheile lui fermecate pentru a închide cazul.

Scenă din Kafka

În 1986 a fost ultimul congres de romanistică la care am fost cu Maestrul meu, la Trier, în Germania. Avea 91 de ani. Trebuie să precizez că este vorba de ultima prezență fizică a lui, fiindcă la congresul următor, din 1989, de la Santiago de Compostela, ultimul pe care l-a prins fiind în viață, s-a interesat îndeaproape de participarea românească. S-a bucurat că președintele congresului, Emilio Lorenzo, a oferit o serie de facilități pentru români: de la scutirea de taxă, la găzduirea într-un cămin studențesc și la asigurarea mesei.

Nu s-a limitat la atât. Unul dintre congresiștii români a plecat numai datorită lui Rosetti. D.U., cercetător de la Timișoara, a venit să-mi spună că nu putea pleca (împreună cu soția și una dintre fiice), fiindcă nu primea aviz de la partid. Ei aveau cunoștințe în Timișoara, dar nu

destule. I-am spus că salvarea poate veni de la Rosetti. Știam că adesea Maestrul meu îi trimitea bilețele, scrisori sau îi dădea telefoane academicianului Ioan Ursu. Rosetti m-a chemat la el și mi-a zis să văd ce fac, să plece „băiatul” care a fost la el (îl cunoștea dinainte).

A sunat la șeful de cabinet al lui Ursu, ca să mă primească pentru o problemă. Îl cunoșteam mai demult. I-am spus despre ce e vorba. A urmat o scenă ce părea din Kafka. Fiindcă el avea multe pe cap și telefonul rectorului de la Timișoara era mereu ocupat (institutul ținea de Universitate), m-a rugat să sun eu, până dau de el. În sfârșit, am dat peste secretară, căreia i-am spus că prim-vicepreședintele C.N.Ș.T., acad. Ioan Ursu, îl caută pe rector. Rectorul, care era în ședință de Senat, a venit gâfâind: „Să trăiți, tovarășe prim-vicepreședinte!” I-am pasat telefonul șefului de cabinet, care i-a zis scurt: „La telefon cabinetul tovarășului profesor Ursu. Tovarășul profesor se interesează care este situația avizului de partid pentru D.U., ce urmează să plece la un congres în Spania.” Rectorul: „Chiar acum voi lua contact cu Centrul Universitar de Partid. Problema este rezolvată.” Eu și amicul meu i-am mulțumit lui Rosetti și, apoi, ne-am răcorit cu o bere. După congres, Rosetti a aflat că omul nostru nu s-a mai întors. „Foarte bine, dragă, ha, ha, ha!”

Câteva dorințe neîmplinite

Ultima călătorie făcută în compania maestrului meu este de un tip special: am fost alături de el, de spiritul lui, în primăvara lui 2003, la mai bine de zece ani de la moartea lui. Nu puteam fi

Biroul lui Al. Rosetti din locuința sa (strada Dionisie Lupu 56)

cu el într-un astfel de moment decât la Paris, orașul pe care l-a adorat.

Încă din timpul vieții, a încercat de câteva ori să publice, în franceză, cartea sa de căpătâi: *Istoria limbii române*. Cu toată discreția, am aflat că îl preocupa faptul că diversele edituri cu care colaborase (Munksgaard din Copenhaga, Mouton din Olanda) sau altele tot atât de cunoscute (Francke din Elveția) nu se arătau dispuse să-i îmbrățișeze ideea. La Francke trimisese chiar un manuscris ce avea pe foaia de titlu numele editurii. Nu știu ce s-a întâmplat. E sigur că povestea l-a marcat. A murit fără să-și vadă visul realizat. Iată de ce după 1990, când a apărut posibilitatea de a se publica traducerea franceză a cărții lui, academicianul Eugen Simion a sprijinit ideea. Cartea a apă-

rezent, evocând în cuvinte emoționante ce au însemnat Franța și Parisul pentru Al. Rosetti. Din această evocare nu putea lipsi faptul că la Paris a cunoscut-o pe viitoarea doamnă Maria Rosetti, cu care tot acolo s-a căsătorit. Introducerea la această ediție este o excelentă prezentare a vieții sale (în limbaj de lemn i-am spune „autobiografie“). Mi-a făcut plăcere să arăt, în intervenția mea, ce datorează el Franței, școlii de lingvistică și de filosofie franceze. Cred că, la peste un deceniu de la dispariția lui (27 februarie 1990), ideea aducerii cărții în fața publicului francez (a vorbit și profesoara Henriette Walter) a fost una dintre cele mai inspirate, care i-ar fi făcut mare plăcere. Mă bucur că am contribuit și eu la realizarea ei.

Sofia savantului, Maria Rosetti

să facă planuri, pe care le încropise după revoluția din decembrie '89. Cele mai multe și mai fantastice erau cele cu privire la plecările în străinătate. „Vom putea călători și vom afla ce e nou în lume“ sau: „Vom trimite tineretul în străinătate“, îmi spunea adesea.

După reorganizarea Academiei Române, la începutul lui ianuarie '90, era preocupat de reforma cercetării. Într-o zi m-a chemat la el și mi-a dat pe o hârtie, pe care o păstrez, propunerile lui de membri titulari și corespondenți pentru Academia reorganizată. Era încântat că i s-a promis o mașină și un șofer. În ultimele zile, când boala s-a agravat și când abia mai putea vorbi, mi-a cerut o hârtie pe care a notat cu greu un nume (Pixa). N-am înțeles de ce l-a poreclit astfel pe viitorul șofer, care de altfel nici nu exista. În situația dificilă în care era, i se luminau ochii când vorbea despre mâncare. Cu două zile înainte de a se prăpădi, când sorbea supele (adora supa de roșii „deasă“) cu un pai, îmi spunea abia silabisind, dar cu ochii sclipind ca niște stele îndepărtate: „Măine vreau o omletă din opt ouă.“ O ultimă dorință neîmplinită. ■

Academicianul cu fiul său drag, arhitectul Gheorghe Rosetti, în Franța (Crăciunul anului 1982)

rut la editura Clusium și datorită strădanilor colegului N. Mocanu, directorul editurii clujene.

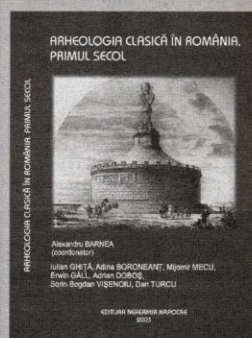
„Călătoria cărții“ la Paris a fost prilejuită de prezentarea ei la Centrul Cultural Român (director Virgil Tănase), în fața unor persoane care l-au cunoscut pe Maestrul meu. Georges Rosetti, băiatul lui, a fost și el

Marele meu regret a fost că a plecat dintre noi fără să-și vadă visul realizat. Îmi vorbise despre el în ultimele săptămâni de la începutul lui 1990, când în urma unui stupid accident (a căzut peste un calorifer electric încins și a suferit arsuri care nu s-au mai vindecat), a fost internat la Elias. Îl vizitam des, aproape zilnic, și nu contenea

Editare de carte și filme documentare, consultanță culturală, asigurăm competență maximă, calitate ridicată și costuri minime!

Grupul de Inițiativă Culturală Fortuna s-a format prin eforturile Editurii Nereamia Napocae, Asociația tinerilor arheologi Fortuna, Studiourile Fortuna, S.C. Cultural Fortuna Consulting și are ca scop dezvoltarea unor ample programe care vizează cercetarea și promovarea arheologiei, istoriei, artei și artiștilor, etnografiei, geografiei, biologiei, speologiei și a turismului cultural.

În acest sens realizăm:

- materiale didactice
- pliante, broșuri, cărți, monografii, albume foto sau filme documentare
- șantieri de practică sau de turism arheologic cu participare activă
- excursii tematice în siturile arheologice clasice, cetăți, castele, agroturism
- oferim consultanță primărilor, consiliilor locale sau județene, O.N.G.-urilor pentru proiecte PHARE sau SAPARD

Adresa de contact: Cluj Napoca, Str. Aviator Bădescu, Nr. 50, Tel. 0743341018, e-mail: gicfortuna@yahoo.com

... despre noi

În urmă cu doi ani, la Cluj-Napoca, din entuziasmul unor tineri uniți de aceeași pasiune, arheologia, și prin generozitatea unor minunați oameni de cultură s-a născut **Asociația Tinerilor Arheologi „Fortuna”** și Editura **Nereamia Napocae**. Ambele instituții nu au dorit altceva decât să încurajeze și să promoveze orice acțiune care viza cercetările arheologice și istorice. Este și explicația pentru care întreaga noastră activitate editorială s-a axat pe tipărirea cu prioritate a tot ceea ce abordează trecutul mai îndepărtat sau apropiat, favorizând în primul rând pe tinerii istorici. În felul acesta, s-a ajuns ca Editura **Nereamia Napocae** să publice 84 volume de arheologie, istorie, istoria artei, etnografie.

Contact: Cristian Matos, Tel. 0743341018, e-mail: matoscristian@yahoo.com

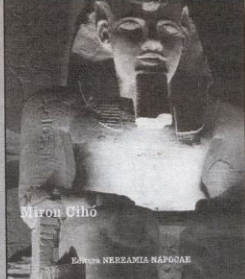
Florin Müller

**POLITICĂ ȘI ISTORIOGRAFIE
ÎN ROMÂNIA**

1948 - 1964

EDITURA NEREEAMIA NAPOCAE
2003

**FARAONII
EGIPTULUI**

Coriolan Opreanu

**Transilvania
la începutul antichității târzii**

Asociația Tinerilor Fortuna este o organizație neguvernamentală și nonprofit, absolut independentă, care a finanțat și organizat 27 șantiere arheologice pentru studenții din Cluj-Napoca, București, Constanța, Alba Iulia și Timișoara.

Contact: Coralia Crișan, Tel. 0745634544,
e-mail: coraliutza@yahoo.com,
fortuna_transilvania@yahoo.com.

Studiourile de fotografie și film Fortuna
au realizat filmele documentare:

- Biserici de lemn din Sălaj 2004
- Palmyra și Dacia 2004
- Rebrîșoara 2004
- Depozitul votiv din Epoca Bronzului de la Uioara 2004

Contact: Flavia Marele, Tel. 0724725543,
e-mail: mareleflavia@hotmail.com

Organizăm și expoziții pentru artiștii plastici.

Contact: Ioana Savu, Tel. 0745394478

Eveniment

DUNĂREA ÎN DIALOG CU EUROPA,
LA CONSTANȚA

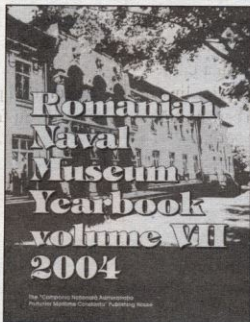
„Cursul mărețului râu atinge cea mai mare lățime a unui râu european: e un adevărat împărat al fluviilor; care-și scaldă în lumina ce-l întinereste neconținut cu puterea ei făcătoare de minuni zalea de oțel albastru a valurilor, lungul pâr umed al trestiei. Pământul lutos, moale, se despică supus, în calea mersului învingător al domnului său și se dă în lături ca să-l îngăduie toanele nebunatic, când un nou aflus de tinerețe îl aruncă pe cărări oprite. Ai crede că pe acest singur drum triumfal el va ajunge în brațele mării, întunecate și puternice.”

Cum ar fi putut lipsi Dunărea din notele de drumeție ale lui Nicolae Iorga? Îmbarcat pe un vas, „Domnul Tudor”, el a străbătut din Delta până la Porțile de Fier, cu ochi de istoric pasionat, de poet sensibil la natură și, în ultimă instanță, de turist îndrăgostit de călătorii și de privilegiile țării. El, cel atât de plimbat prin lume...

Exact la 100 de ani de la drumeția sa, Constanța a găzduit o reuniune cu tema *Dunărea în istoria Europei*. A fost un prim congres internațional de istorie navală desfășurat în România (6-8 octombrie), la care au participat cadre didactice universitare, cercetători, muzeoграфи, arhiviști, analiști politici și militari reprezentând 40 de instituții din Germania, Grecia, Marea Britanie, Turcia și România.

Trei secțiuni au acoperit tema generală: *Dunărea în istoria Europei din Antichitate până în secolul XX; Dunărea în istoria contemporană a Europei (1918-1939); Istorie și geopolitică la Dunăre și Marea Neagră (1939-2004)*.

Susținerea manifestării a aparținut Fundației Hanns Seidel (al cărei reprezentant rezident, Horst Kossack, și-a luat rămas bun după mai bine de 10 ani de ședere în România, proiectul Fundației fiind încheiat), Ministerului Culturii și Culelor, Statului Major al Forțelor Navale și, nu în ultimul rând, Muzeului Marinei Române, care își sârbă-

toarește 35 de ani de existență și al cărui director, căpitan comandor dr. Marian Moșneagu, a fost sufletul reuniunii.

Pentru participanți a constituit o surpriză, dar și o probă de temeinicie, primirea încă la debutul lucrărilor congresului a volumului conținând toate contribuțiile, așa încât și țările ai căror reprezentanți au absentat (Franța, Italia, Federația Rusă) au fost bifate ca prezente prin comunicările lor în *Romanian Naval Museum Yearbook* (Anuarul Muzeului Marinei Române), volumul VII (editura Ex Ponto).

În cele două zile de dezbateri s-a lansat un număr de cărți, 11, introduse în circuitul științific de academicianul Florin Constantin, prof. univ. dr. Ioan Scurtu, prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, conf. univ. dr. Marian Cojoc.

Sala dezbaterilor din hotelul „Perla” (Mamaia) prezenta fotografii din ciclul *În drum spre Stalingrad*, autor Friedrich von Bömches, expoziție organizată și vernisată în colaborare cu fundația „Fantom” și Centrul de Cercetare și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „General Radu Rosetti” din Pitești.

Dunărea, fluviu ce unește Marea Neagră și Marea Nordului, este un dar deosebit făcut de Germania României și Europei – s-a subliniat metaforic la congres. De securitatea acestui fluviu va depinde securitatea Europei. Acest fluviu va putea nu numai să separe, ci și să lege – ca un veritabil vehicul european – păstrându-și puterea de iradiere culturală, întru afirmarea identității fiecărui popor locuitor al malurilor sale.

Le urăm colegilor noștri de la Constanța să continue proiectul acestor întâlniri, ca să ne bucurăm de tinerețea unei reuniuni internaționale de istorie desfășurate în România. ■

Florentina DOLGHIN

ZILELE CULTURII POLONE LA SUCEAVA

La jumătatea lunii septembrie a acestui an, vreme de trei zile, am participat, pentru prima oară, la Zilele culturii polone, desfășurate la Suceava, sub deviza „Mai aproape unii de alții.” Cea de a șaptea ediție a fost o reușită, cu o singură excepție: lipsa traducerii, care a împiedicat pe cei care nu stăpâneau cele două limbi, româna și polona, să poată urmări în totalitate lucrurile foarte interesante care s-au discutat.

Semnificativă mi s-a părut reprezentarea oficială polonă: consulul Republicii Polone, Borys Sekała; vicemareșalul Voievodatului Lubuskie, Edward Fedko; vicemareșalul Voievodatului Silezia, Jan Grela; domnul Kazimierz Jurczak, membru al Consiliului de Administrație al Asociației „Wspolnota Polska”, fost consul al Poloniei la București și conducătorul lectoratului în limba română de la Universitatea din Cracovia; vicepreședintele Fundației „Convoiul Culturii Polone” din Katowice și reprezentantul primarului din acest oraș, Robert Rajczyk; reprezentantul primarului orașului Przemyśl și consilier al orașului, Stanisław Szarzynski.

Oficialitățile române au fost reprezentate de vicepreședinta Consiliului județean, Stela Acatrinei; de prefectul județului Suceava, Ion Cușmir, și de Ion Cătălin Nichifor, director în Direcția de Integrare Europeană și Dezvoltare Regională. Să menționăm și prezența consulului Republicii Ucraina, Vasyl Boeciko.

Rolul de gazdă a fost asumat de doamna Elżbieta Wieruszewska, tea care conduce lectoratul de limba română de la Universitatea din Suceava,

perfect sprijinită de reprezentanții lui Dom Polski din Suceava. În ziua de 10 septembrie s-a desfășurat secțiunea închinată centenarului bisericii parohiale cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Cacica și tradițiilor comunității polone din România (toate comunicările au fost în limba polonă) și secțiunea de filologie-etnografie.

Adoua zi, 11 septembrie, a fost rândul istoricilor din cele două țări să își comunice rezultatele cercetărilor. A fost evidentă preocuparea istoricilor români mai ales pentru aspectele istoriei medievale, în vreme ce colegii lor din Polonia s-au axat mai ales pe probleme (comune) ale istoriei contemporane. În seara zilei de 11 septembrie, cei prezenți au putut urmări și un foarte frumos spectacol folcloric româno-polon.

Cele două zile au fost urmate de o a treia, consacrată cunoașterii comunității polone din Bucovina, care a inclus și o vizită la biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Cacica și la salina din aceeași localitate. Excursia mi-a permis să constat sprijinul constant și consistent pe care statul polon îl acordă comunității polone din România. Aproape în fiecare sat în care există o comunitate polonă s-a ridicat o Casă a polonezilor,

Dom Polski, centru al unor activități ale comunității și loc de găzduire pentru oaspeții veniți din Polonia. M-am întrebat atunci câte asemenea Case ale românilor există în comunitățile românești din jurul graniței noastre. ■

Aviatori români și polonezi pe un aeroport, în 1919

Dorin MATEI

MARI INVENTATORI DIN ROMÂNIA

INSULINA (NICOLAE)		ÎNCĂRCAT DE ROD		STIH			ÎN MAȘINĂ!
CELULA (GEORGE EMIL)		MAȘINĂ LA SCARĂ		FILM ÎN SOMN			SONICITATEA (GEORGE; GOGU)
				ÎNVĂȚAT DIN TRECUT			
						MICI LA SUFLET!	
						CREMA SOCIETĂȚII	
MARE MIRARE							FRÂNGHIE LA PLASELE PESCĂREȘTI
MITICUL PITIC GERMAN							
			GEROVITAL (ANA)				
			CU ROST ÎN RĂZBOI				
CUNOSCUT CA MORAL					UN TIP		
PRIMUL LA MASĂ!					GRAS ÎN FELUL SĂU		
		MĂRIRE TIE, DOAMNE!		NIMIC MAI MULT			
				MANTIA ALBĂ A IERNII			
AVIONUL CU REACȚIE (HENRI)							OMOR PRE-MEDITAT
O POZIȚIE							
			COLECTIV MASCULIN			E TIMPUL VACANȚEI!	
			DATORIE LA BANCA			LA MODĂ!	
	LOC FERIT						
	RACHETA (HERMANN)						
				LOCUINȚA LA ȚARĂ			
				ESENȚA UNEI TEZE!			
DĂDACE						CAPETE DE ȘPANI!	
MICRO-BIOLOGIE (VICTOR)						AVIAȚIE (TRAIAN)	
		REȚINUTE LA VIZĂ!			ÎN VIAȚĂ		
		SUFLET DE BĂIAT!			STAU ÎN CENTRU!		
ÎNTREBARE BOT DE PORC				IESIT DE LA FRIZER			
A PUTEA RĂSPUNDE				COS GOLI!			
			AMBARCĂȚIE PENTRU CONCURS				
RACHETA CU PULBERE (CONRAD)					CARTE DE VALOARE LA JOC		

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚIANI!

Gânduri de recunoștință însoțesc tradiționala urare de sfârșit de an pe care o adresăm prietenilor Fundației Culturale Magazin Istoric și colegilor noștri din C.N.I. „Coresi” S.A., care ne-au fost alături și în acest an.

Mulțumiri pentru difuzorii particulari, Poșta Română și Rodipet S.A., prin intermediul cărora Magazin istoric poposește în casele cititorilor.

Sărbători fericite și un An Nou cât mai bun dumneavoastră, celor care ne citiți și ne încurajați lună de lună să continuăm.

RĂZBOIUL PRIN OCHII UNUI COPIL

**Domnul CORNELIU BĂ-
LOIU, din Ploiești, ne-a trimis
la redacție o scrisoare cu
amintiri din timpul primului
război mondial ale tatălui său,
Dumitru Băloiu, născut în 1904,
în comuna Arcani, jud. Gorj,
din care cităm:**

În august 1916, după declara-
rea războiului, românii au avut
succese, dar după câteva luni,
rămânând singuri pe o lungime
destul de mare a frontului, n-au
putut rezista trupelor inamice și
treptat s-au retras până în Mol-
dova.

La 14 octombrie 1916, armata
Puterilor Centrale, superioară
numeric și în armament, a for-
țat armata română să treacă
Carpații, fiind lupte de la satul
Rosovița până la Tg. Jiu.[...] Nu-
mi amintesc data exactă, dar
a fost panică mare în rândul
populației, care fugea fără să se
uite în urmă.

Eram în fața porții urmărind
consătenii care alergau în dezor-
dine strigând cu spaimă că vin
nemții și trag în sulită pe cine întâl-
nesc în cale. În vacarmul acela,
mama ne-a sfătuit să plecăm că ne
ajunge din urmă. Am mers împre-
ună cu fratele meu Ionel pe jos cam
10 km pe șoseaua ce leagă Tg. Jiu
de Turnu Severin.

Tot alergând împreună cu alți
refugiați, printre care și șase
prieteni de joacă, am întâlnit o ba-
terie de artilerie în așteptare pentru
tragere. Am vrut să mergem acasă,
dar instalându-se linia frontului
n-am mai putut trece.

Fiind oboșiți și flămânzi, am
mâncat la popota unității, iar ca
desert am avut porumb copt. Am
întâlnit și familii care se refugiau
cu ce-au putut lua în căruță, însă
noi copiii am fugit în joacă.

Începând lupta cu agresorul,
n-am mai putut trece linia frontului
pentru a ne întoarce acasă. Eram
desculți și dezbrăcați, ca de la
joacă. Noaptea am bătut la poarta
unui preot care se pregătea de ple-
care. Ne-a dat de mâncare și câte o
pâine țărănească coaptă în țest
și ne-a sfătuit să stăm pe loc, dar
noi, pustiimea, ne ținem de sol-
dați și cred că atât de jalnic ară-
tam că ne-au suit pe afetul unui
tun.

Ne-am dat jos în gara Craiova,
mergând la voia întâmplării. Un
soldat cu o trăsură, care aștepta un
ofițer, ne-a făcut observații, iar noi
i-am explicat că am fugit de acasă
din panica care se iscase. Ofițerul,
care era doctor, și soldatul ne-au
luat în trăsură și ne-au dus la spi-
tăluș militar, unde am primit hrană
și am stat la căldură șapte zile,
ajutând la bucătărie. După o săp-
tămână spitalul a fost evacuat, au
rămas doar răniții grav. Putem să

rămânem și noi, dar am refuzat.
Ne-au dat câte o pâine, pe care am
legat-o la spate, și salam și am
continuat călătoria cu trenul până
la Costești, unde am întâlnit con-
sătenii la o unitate militară.

Am stat cu ei până la retra-
gere.[...] Plecând ne-am oprit la
București, hotărându-ne să rămă-
nem în Capitală. Am fost martor
la intrarea trupelor germane cu
mare veselie, iar pe strada Grivița,
garda unui regiment de infanterie
fugea cu drapelul pentru a nu cădea
la inamic.[...]

După atâtea peripeții, Capitala,
fiind ocupată, am văzut atunci
greutățile războiului, hotărân-
du-ne că tot mai bine este acasă,
deci retragerea! La Chitila un sol-
dat german a vorbit cu noi în rō-
mânește și ne-a spus că avea rude
în comună[...]. Drumul de la
București la Arcani l-am făcut pe
jos ca multă lume în retragere.
Fratele meu neputând să mai
meurgă, l-am lăsat la o familie din
comuna Șerbănești, jud. Argeș.
Am trecut prin chinuri grele. Am
lucrat la o covrigărie în Craiova
și am ajuns în sfârșit acasă, unde
i-am găsit pe toți sănătoși, inclu-
siv pe fratele meu care nu m-a
așteptat luându-mi-o înainte [...].
Revederea a fost foarte emoțio-
nantă după șapte săptămâni de
zbcucium, unde [cei de acasă] ne
credeau morți; am înviat a doua
oară.

SUMARUL SUMARELOR, 2004

Istoria României

Veche

Artă și magie la „Corboaică“	– Grosu A.	4(445)	70-71
Capra, ritual al „zilei împăcării“	– Ispas S.	12(453)	5-8
La Miercurea Sibiului locuințe de acum 8.000 ani	– Luca S.A.	2(443)	59-60

Medie

Între ficțiune și realitate – dr. Șmil	– Botescu M. – Wexler T. – Rotaru M.	7(448)	18-19
Ștefan cel Mare și Sfânt în Europa timpului său.			
Republica Christiana	– Cădea V.	7(448)	7-10
Vlad Tepeș și Ștefan cel Mare: prieteni sau dușmani?	– Cărciumaru R.	1(442)	43-48
Politica transilvăneană a lui Alexandru Lăpușeanu	– Cruceanu L.	10(451)	77-80
Ștefan cel Mare: fiu al Bisericii și apărător al creștinătății	– Mitropolitul Daniel	7(448)	5-6
Europeanul Horea	– Edroiu N.	3(444)	67-69
Crăciunul la Curtea Domnească din Iași	– Iftimi S.	12(453)	9-11
Castelul Bethlen de la Boiu	– Iosipescu R. – Iosipescu S. – Biro A.-M.	3(444)	70-74
Peste mări și țări	– Ispas S.	8(449) 9(450) 6(447)	33-36 81-84 38-42
Cetățile viteazului domn (Ștefan cel Mare)	– Matei M.D.		
Adversarul puternic, criminalul de pe tron (Șerban Cantacuzino)	– Mazilu D.H.	11(452)	33-37
Țara și oamenii (Ștefan cel Mare)	– Murgescu B.	7(448)	11-15
Un voievod în vâltoarea vremurilor: Radu cel Frumos	– Panait P.I.	12(453)	24-27
Cimitirul din Tomești	– Panait-Cristache I.	10(451)	11-13
Ștefan cel Mare și Sfânt: cinstire la Putna	– Arhiepiscopul Pimen	6(447)	33-37
*Bătălia din 10 ianuarie 1475: de ce la sud de Vaslui?	– Rezachevici C.	1(442) 2(443)	39-42 15-18
Până când a domnit Ștefan cel Mare?	– Rezachevici C.	7(448)	16-23
Wurmloch – o bijuterie arhitectonică	– Richter Ch. – Sencovici C.	8(449)	45-48
Principele descăpățânat: Andrei Báthory	– Rusu G.	10(451)	14-18
Sfântul voievod Ștefan cel Mare	– Patriarhul Teoctist	9(450)	33-38
Politica munteană a lui Ștefan cel Mare	– Zănescu I.	9(450)	39-42

Modernă

Barbu Știrbei – un domnitor de tranziție	– Berindei D.	2(443)	5-9
Culisele diplomatice ale Tratatului din 1883	– Bulei I.	2(443)	46-50, 52
O domnie ca-n povești: Nicolae Caragea	– Caragea A.	3(444)	75-76
Vasile Stroescu	– Colesnic I.	5(446)	16-20
Ziua sosirii armatei române la Chișinău	– Dobrovolschi G.	3(444)	11-14
România acum 100 de ani	– Filitti G.	1(442) 3(444) 5(446) 7(448) 9(450) 11(452)	15-18 77-80 49-52 51-54 61-64 43-46
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	– Filitti G.	2(443) 4(445) 6(447) 8(449) 10(451) 12(453)	10-14 37-40 53-56 73-75 71-74 54-57

Liga Culturală și oamenii ei	- Florescu R.R.	1(442)	9-13
Alexandru Ioan Cuza, dincolo de sala tronului	- Georgescu M.	1(442)	49-50
Rodrig Goliescu, constructor de avioane, dar și spion rus	- Iordache C.	11(452)	74-76
Carol I - Linii directoare și figuri de prim plan	{ - Hincu D.		
	- Binder-Iijima E.	7(448)	89-90
Mumia din Theba în „dulcele târg al leșilor“	- Iftimi S.	2(443)	87-88
Dobrogea - album fotografic inedit	- Ioniță M.	5(446)	31-32
Plugusorul și semnificația lui rituală	- Ispas S.	2(443)	33-38
Matrimoniale 1865	- Lăcustă I.	2(443)	76
Al. Macedonski - epistolar inedit	- Lăcustă I.	11(452)	47-50
Protecția consumatorului acum 100 ani	- Lăcustă I.	12(453)	38-39
Evanghelie Zappa, promotor al Jocurilor Olimpice moderne	- Man I.	8(449)	58-61
Ianuarie 1918. Sfârșit de guvernare la Iași	- Mârzescu Gh.Gh.	{ 3(444)	{ 5-10
		{ 4(445)	{ 11-13
		{ 5(446)	{ 73-74, 77
1917. Iași-Washington via Siberia, Coreea, Japonia și Hawaii	- Mirgheșiu Fl.	12(453)	16-17
Mariaje la bine și la rău...	- Olariu E.	7(448)	58-60
Statul Major General - 145 ani	- Oșca Al.	11(452)	16-19
Integrați, dar greu avansați	- Otu P.	12(453)	12-15
Eugeniu Carada - părintele Băncii Naționale	- Păunescu C.	4(445)	61-63
Anghel Saligny însoțește tezaurul BNR la Moscova	- Păunescu C.	9(450)	43-46
Misterioase personaje în jurul tezaurului B.N.R.	{ - Păunescu C.		
	- Ștefan M.	12(453)	50-53
Istoria orei de educație fizică	- Popa B.	7(448)	77-80
Istoria din vârful penelului (Th. Aman)	- Silvan-Ionescu A.	10(451)	30-32
„Izvorul Regele Carol“ din Cehia	- Valentová L.	2(443)	51-52
Universitatea din București la 140 ani	- Zănescu I.	3(444)	30-32
Sfârșitul lui Tudor Vladimirescu	- Zănescu I.	{ 5(446)	{ 21-23
		{ 6(447)	{ 79-82
Contemporană			
Agnes Kelly-Murgoci	- Angheliescu M.	8(449)	81-84
Din nou, despre Basarabia	- Baban I.	4(445)	89
„Stejar, extremă urgență!“ - un general, trei versiuni	- Banu Fl.	8(449)	17-20
Amintiri despre România Mare	- Barbul L.	{ 1(442)	{ 6-8
		{ 2(443)	{ 53-58
		{ 3(444)	{ 24-28
		{ 4(445)	{ 46-52
		{ 5(446)	{ 81-85
		{ 6(447)	{ 85-88
		{ 7(448)	{ 81-84
		{ 8(449)	{ 77-80
Ioan Hudiță: pagini de jurnal	- Berindei D.	{ 10(451)	{ 57-60
		{ 11(452)	{ 66-69
Victimele decretului antiavort	- Betea L.	5(446)	10-15
Scrisoare din Basarabia	- Butnaru V.	10(451)	10
Fără ură și fără părtinire (23 August 1944)	- Buzatu Gh.	8(449)	10-13
Anastasia la București	- Caragea A.	11(452)	89-92
Povestea unor acte mici	- Călția S.	{ 3(444)	{ 15
		{ 5(446)	{ 48
Ordine, medalii, glorie	- Călția S.	{ 7(448)	{ 76
		{ 8(449)	{ 76
O ultimă dorință: să mor în țara mea (Regina Maria)	- Ciubotaru Șt.	11(452)	30-32
Documente românești la Hoover Institution	- Cosovanu L.	{ 1(442)	{ 66
		{ 2(443)	{ 85-86
		{ 3(444)	{ 93
		{ 4(445)	{ 72
		{ 5(446)	{ 66
		{ 6(447)	{ 89
		{ 7(448)	{ 71
		{ 8(449)	{ 23-25
		{ 9(450)	{ 91
		{ 10(451)	{ 92
		{ 11(452)	{ 93
		{ 12(453)	{ 63

Povestea paralei. Cât face un ban găurit?	- Costache B.	7(448)	91
Negustori de artă ratați	- Crainic N.	3(444)	88
Francezii descoperă „Micul Paris“	- Davier Al.	6(447)	49-52
Căsuța poeziei și căciula lui Ștefan	- Dimcea D.	11(452)	9
1940. Trenul regal a oprit în Jimbolia	- Drăgan P.	4(445)	82-83
Portretele unei regine	- Harris R.	11(452)	26-29
Aurel Vijoli, un tehnocrat în regimul comunist	- Ilinca A.	6(447)	69-73
Palatul Pașcani-Căciulați	- Ion N.D.	{ 9(450)	{ 56-59
		{ 10(451)	{ 81-84
Un eveniment necesar, oportun și național (23 August 1944)	- Ionescu M.E.	8(449)	6-9
Iunie 1940. Cedarea Basarabiei	- Ionescu-Dârzeu E.	6(447)	26-28
Odissea Teatrului Național	- Jugurică C.	9(450)	24-27
Drumul până la Stadionul Olimpic din Berlin	- Lang W.H.	{ 2(443)	{ 26-29
		{ 3(444)	{ 83-87
		{ 4(445)	{ 73-76
		{ 2(443)	{ 72-75
		{ 4(445)	{ 90-93
		{ 6(447)	{ 90-93
		{ 8(449)	{ 90-93
		{ 10(451)	{ 88-91
		{ 12(453)	{ 74-77
În București, acum 50 ani	- Lăcustă I.	7(448)	92-93
		10(451)	45-47
		11(452)	22-25
Copii negustori în Bucureștii interbelici	- Lăcustă I.	7(448)	92-93
Saranda, o dorință neîmplinită a lui Nicolae Iorga	- Maksutovici G.	10(451)	45-47
Depozitul de aur de la Reichsbank	- Marițiu S.	11(452)	22-25
Octombrie 1940. Sosirea misiunii militare germane în România	- Matei E.	{ 4(445)	{ 23-27
		{ 5(446)	{ 55-59
Liceul economic „Barbu Știrbei“ - 80 de ani	- Mercan N.	12(453)	58
O mistificare lungă de cinci decenii	- Mihai I al României	8(449)	4
Campania din Est. Imagini neretușate	- Misieviici T.	{ 6(447)	{ 12-16
		{ 7(448)	{ 72-75
		{ 8(449)	{ 26-29
		{ 9(450)	{ 77-80
Scrisoare din Institutul „Parhon“ (Titel Petrescu)	- Moraru C.	3(444)	23
Ecouri la o scrisoare din Basarabia	- Munteanu I.	2(443)	94
Audiență secretă la Armand Călinescu	- Negrescu Gh.	3(444)	57-60
Transnistria, magnet pentru Basarabia	- Nistor I.	10(451)	7-9
Aurel Decei despre emigrația română	- Opreș I.	9(450)	47-51
Divizia „Tudor Vladimirescu“, calul troian	- Otu P.	5(446)	24-29
O inițiativă bisericească în Insula Șerpilor	- Pădurean D.	11(452)	60
Banca Națională a României stabilizează leul	- Păunescu C.	{ 2(443)	{ 21-25
		{ 3(444)	{ 51-56
Minicronică olimpică	- Peneș M.	{ 4(445)	{ 59-60
		{ 5(446)	{ 78-80
		{ 6(447)	{ 66-68
		{ 7(448)	{ 43-45
În problema Academiei, toți tovarășii sunt de acord	- Popescu A.	11(452)	61-63
Treptele caricaturii	- Barbu C.	1(442)	27-32
Crăciun în Basarabia	- Popica L.	1(442)	14
Programe pentru tineri la Muzeul Național de Istorie	- Postică D.	1(442)	15
Petru Dumitriu și „Cronica de familie“	- Pungă D.	11(452)	75-77
Călătorind în viață cu Al. Rosetti	- Radnev M.	5(446)	33-39
	- Sala M.	{ 5(446)	{ 57-60
		{ 6(447)	{ 46-50
		{ 7(448)	{ 66-70
		{ 8(449)	{ 85-87, 90
		{ 9(450)	{ 85-86
		{ 10(451)	{ 85-88
		{ 11(452)	{ 79-83
		{ 12(453)	{ 18-22
Comitagi	- Spănu Al.-A.	8(449)	31-32
8 noiembrie 1945	- Sălăvăstru I.	5(446)	43-45
Serbările încoronării	- Săvulescu M.C.	5(446)	28-32
Muzeul Militar Național - scurt istoric	- Scafeș C.	4(445)	
	- Șerbănescu H.		

Un proces politic cu final așteptat (I. Manoiilescu)	- Scurtu I.	10(451)	52-56
Originile conflictului transnistrean	- Serebrian O.	10(451)	5-9
În 1977 Pamfil Șeicaru a venit în România	- Spătaru N.	11(452)	20-21
Dosarele poliției și teatrul românesc	- Spănu Al.-A.	4(445)	66-69
Al. Vaida-Voevod pierde 300.000 lei	- Spănu Al.-A.	10(451)	75-76
După 122 ani, Venus în fața Soarelui	- Stavinschi M.	5(446)	5-9
Ecaterina Arbore	- Sturdza M.D.	11(452)	5-8
Vechea vatră bucureșteană a Mitropoliei Țării Românești	- Șerbănescu Fl.	7(448)	66-70
August 1944. Falsul pe post de document	- Ștefan M.	8(449)	21-22
1943. Europa de Est este adjudecată	- Ștefănescu Al.	8(449)	14-16
Cristian Racovski	- Tănase S.	4(445)	5-10
„Omul cu cârlig” lovește Senatul României	- Tănănescu Fl.	5(446)	67-72
Mecenatul Băncii Naționale în perioada interbelică	- Toader A.	6(447)	43-47
Bisericele din sudul Basarabiei	- Tomac E.	10(451)	61-64
Misiune în Cehoslovacia ocupată	- Troncotă C.	2(443)	19-20
L. Pătrășcanu: soarta unui lider	- Volokitina T.V.	6(447)	17-20
Cadrele comuniste hotărâse totul	- Volokitina T.V.	3(444)	38-44
Oameni pentru vremuri noi	- Wexler T.	10(451)	25-29
Repere pentru o cronică de familie (N. Cajal)	- Wexler T.	1(442)	24-26
Copii salvați de două ori	- Wexler T.	5(446)	46-47
Straja țării	- Wexler T.	10(451)	37-38
Tratatul de la Craiova, parte a Dictatului de la Viena	- Zănescu I.	-	-
Stephen Fischer-Galați - 80 ani	- Ene C.	11(452)	77-80
Concursul istoria mea - Eustory. Premianți la Palatul	- Zbucănea Gh.	9(450)	28-31
Cotroceni	-	4(445)	41
23 august 1944	-	7(448)	29-30
1919-1937. Românii la vot	-	8(449)	5
Simpozionul de istorie și civilizație bancară	-	9(450)	5-19
„Cristian Popișteanu”: Competiția dolar-euro,	-	-	-
din perspectiva sistemului bancar românesc	- Mugur Isărescu; Nicolae Dănilă;	-	-
	Ion Nițu; Eleftherios Ioannou;	-	-
	Claudiu Cercel; Emanuel Odobescu;	-	-
	Vasile Ifrim; Tiberiu Bodea;	-	-
	Cătălin Părvu; Nicolae Hoanță;	-	-
	Libero Catalano; Luminița Runcan;	-	-
	Paul Prodan; Radu Crăciun;	-	-
	Gabriel Păuna; Niculae Bărneață;	-	-
	Liana Constantinescu; Georgia	-	-
	Radu; Marius-Nicolae Păcurari	1(430)	67-95

Istorie Universală

Veche

Pingyao, orașul bancherilor	- Budura A.E.	2(443)	61-63
Vizite oficiale în Egiptul ptolemaic și roman	- Ceaușescu Gh.	5(446)	40-42
Estera	- Conrad M.	9(450)	54-55, 59
Popoare eterne? Ființă, timp și neant în viața umanității	- Dragomir C.T.	12(453)	33-37
Caligula sau demența cezarică	- Mureșanu C.	6(447)	5-11

Medie

Împăratul pasionat de știință (Friedrich II Hofenstaufen)	- Draganovci M.	4(445)	42-45
Lepra și ciuma. Între epidemie și mânia lui Dumnezeu	- Popescu D.-Al.	11(452)	81-84
Întâiul ambasador britanic la Petru I	- Stănescu-Stanciu Th.	4(445)	77-81
Carnavalul de la Veneția	-	3(444)	61-64
Vremea burghezilor canonizate	-	2(443)	81-84
Alcool în Evul Mediu	-	2(443)	89-92
Șambelanul Pierre de la Brosse sub roata norocului	-	4(445)	85-88
Familia Henessy și coniacurile sale	-	7(448)	55-57
Capcanele puterii (Ludovic XI)	-	12(453)	71-73

Modernă

Povestea Constituției poloneze	– Anghel Fl.	3(444)	45-50
Pirați de ieri și de azi	– Bergmann R.	3(444)	89-92
Dostoievski la ocnă	– Hera Fl.	{ 7(448) 8(449)	{ 61-64 85-89
Cearta bufonilor	– Neagoe C.	10(451)	66-70
Haholii	– Omer S.	4(445)	19-22
Comerțul cu negri – un tabu?	– Pétré-Grenouilleau O.	{ 7(448) 8(449)	{ 33-36 53-57
Diderot – Sophie Volland	– Stănescu-Stanciu Th.	5(446)	90-93
George Washington-James Madison. Doi prieteni și o țară	– Stănescu-Stanciu Th.	7(448)	37-40
1914. Masacrul de la Dinant	– Stănescu-Stanciu Th.	11(452)	70-73
V.A. Panov, slavofilul călător	– Stikalin A.S.	5(446)	60-63
Un caz de spionaj industrial: ceaiul	–	1(442)	61-64
Atac la Napoleon	–	9(450)	88-90

Contemporană

Robert Schuman, un om, un plan	– Allain J.-C.	1(442)	33-37
Muzeul de Artă Etruscă din Roma	– Anghel Gh.I.	8(449)	71-72
Crimă și pedeapsă de la Darius la Soljenițin	– Bergmann R.	9(450)	69-72
Mongolia, între Ginghis Han și City Bank	– Budișteanu Al.	1(442)	51-54
O jumătate foarte diferită a unei țări unice (Coreea de Sud)	– Budișteanu Al.	11(452)	51-55
Acolo unde bate inima Asiei	– Budura A.E.	6(447)	74-78
Shanghai, metropola-lotus	– Budura A.E.	10(451)	40-44
Enigmele puciului din august 1991	– Buga V.	2(443)	40-45
Din culisele unificării Germaniei	– Buga V.	7(448)	24-28
Revolta din Berlin (1953)	– Buga V.	11(452)	38-42
Indienii navajo în al doilea război mondial	– Căpușan A.	3(444)	81-82
Al treilea om – povestea poveștii	– D.M.	5(446)	86-89
O dimineață la Amboise – o seară la Palais de Luxembourg	– Dumitrescu-Buşulenga Z.	9(450)	20-23
John C. Campbell – istoric și diplomat	– Florescu R.R.	4(445)	14-18
Cele șapte surori	– Lang W.H.	8(449)	37-39
Elite, autorități și tranziție în Polonia	– Luft B.	4(445)	33-36
S.U.A. „Consumați, consumați, consumați..., dar cu grijă!”	– Lumperdean I.	6(447)	21-25
Democratizarea spionilor. Cazul Coreei de Sud	– Matei D.	2(443)	77-80
Istoricul și memoria publică	– Matei D.	10(451)	39
Danemarca – o altfel de bogăție	– Nicolau M.	3(444)	33-37
Plimbare prin Muzeul Prado	– Nicolau M.	{ 9(450) 10(451)	{ 66-68 48-51
British Museum, cel mai vechi muzeu public din lume	– Nicolescu A.	6(447)	61-64
Plimbare prin Oxford	– Nicolescu A.	12(453)	44-49
Antoine de Saint-Exupéry – îndrăgostitul năbădăios	– Stănescu-Stanciu Th.	8(449)	40-44
Operațiunea „Cornflakes”	– Ștefănescu Al.V.	1(442)	55-57
Festivalul lampioanelor la Seul	– Urian E.	5(446)	53-54
Cecenul Hassan Israilov, comunistul reconvertit	– Voinea V.	1(442)	58-60
Miza – Balcanii, eventual Mediterana	– Volokitina T.V.	12(453)	28-32
Milenii, secole și o lună într-o pagină	–	1(442)-12(453)	65
Când filmul o ia înaintea realității: <i>Odissea Spațială 2001</i>	–	7(448)	85-87

Cuvinte din bătrâni

Zilele reînvierii	– Brătianu I.I.C.	12(453)	4
Titulescu	– Dimitriu P.	10(451)	4
Statul cultural	– Gusti D.	2(443)	4
Gânduri pentru Basarabia	– Iorga N.	11(452)	4
Din Basarabia	– Pelivan I.	3(444)	4
Un învățător de demult – Ion Creangă	– Poncet I.	6(447)	4
Crezul naționalist al românului	– Rădulescu-Motru C.	1(442)	4
Înșușiri needucate	– Rădulescu-Motru C.	9(450)	4

Românul și ortodoxia	- Stăniloae D.	4(445)	4
Parada programelor	- Șeicaru P.	5(446)	4
Credința în viitor	- Xenopol A.D.	7(448)	4

Interviurile noastre

Dominique Strauss-Kahn: Identitatea națională este o bogăție a Europei	- Dolghin Fl.	2(443)	32
Nathan Beyrak: Istorie orală despre Holocaust	- Ionescu C.	6(447)	29-31
Constantin Ionete: Din drumul anilor de păclă	- Lăcustă I.	{ 1(442)	{ 19-23
		{ 2(443)	{ 66-71
Victor Rebengiuc: Viața între două spectacole	- Lăcustă I.	{ 3(444)	{ 16-20
		{ 4(445)	{ 53-58
Cu Cristian Țopescu despre olimpism și provocările lumii de azi	- Lăcustă I.	7(448)	41-42
Constantin Isărescu: Amintiri din colb de ani	- Lăcustă I.	{ 8(449)	{ 49-52
		{ 9(450)	{ 73-76
Georgeta Anghel: Documente, fonduri, colecții	- Lăcustă I.	9(450)	52-53
Angela Moldovan: Întâlniri cu istoria pe drumurile cântecului	- Lăcustă I.	10(451)	19-24
Șerban Orescu: Aproape de țara de departe la „Europa liberă“	- Lăcustă I.	{ 11(452)	{ 56-59
		{ 12(453)	{ 59-62
Constantin Buchet: C.N.S.A.S. - o arhivă care se naște greu	- Matei D.	12(453)	40-43
Alexandru Șafran: „Viziunea mea a fost spirituală, nu politică“	- Radnev M.	10(451)	33-36, 38
Crîșan Mușățeanu: Muzeul Național de Istorie a României își schimbă înfățișarea	- Ștefan M.	11(452)	10-15

Eveniment

Preistorie și protoistorie în dialog la Istanbul	- Babeș M.	6(447)	83-84
Premianții EUSTORY la Berlin	- Bățăguș Fl.	12(453)	78
Noi documente despre războiul rece	- Betea L.	2(443)	31
Istorici români la Moscova	- Buga V.	3(444)	42-43
Expoziția „Marea Unire“ 1918	{ - Constantinescu Șt.		
	{ - Verzea M.	2(443)	39
Mihai Dim. Sturdza: <i>Familiele boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică</i>	- D.M.	10(451)	93
Dunărea în dialog cu Europa, la Constanța	- Dolghin Fl.	12(453)	86
Metalul în viața cotidiană a bucureștenilor	- Drăgan-Bovo E.	9(450)	27
Antonescu în Polonia	- Dubicki A.	4(445)	84
Ștefan cel Mare - 500. <i>Album de documente</i>	- Ioan L.	12(453)	39
Constantin Isărescu: Din prima linie	- Lăcustă I.	2(443)	30
Universitatea de vară Nicolae Iorga	- Maksutovici G.	6(447)	56
Zilele culturii polone la Suceava	- Matei D.	12(453)	87
Colaborare solidă și de durată	- Oșca Al.	3(444)	21-22
Istoria minorităților din România în documente	- Sălăvăstru I.	11(452)	21
Cartea cu palate	- Ștefan M.	7(448)	32
Muzeul din subsolul muzeului	- Ștefan M.	9(450)	92
Al IX-lea Congres AIESEE. Spre Tirana cu încredere	- Theodorescu R.	8(449)	62-63
Concurs la Poarta Albă	- Tomac E.	7(448)	31
News to know	- Tomac E.	9(450)	32
Ambasadorul S.U.A. s-a întâlnit cu viitorii ziariști români	- Tomac E.	12(453)	23
Ceramică italiană la București	- Zaccagnini M.	3(444)	29
Integrala Titulescu	-	3(444)	56
Euro-Atlantic Studies	-	4(445)	88
Programul preliminar al celui de-al XX-lea Congres Internațional de Științe Istorie de la Sydney (Australia), 3-9 iulie 2005	-	9(450)	93

CONTENTS (Romanian History) I.I.C. Brătianu The reunited Romania • **S. Ispas** An old New Year tradition: „The Goat”

• **S. Iftimi** Christmas at the Prince's Court • **P. Otú** The Transylvanians Officers join the army of Great Romania • **F. Mirghesiu** 1917. Travelling to the USA through Siberia and Hawaii • **A.A. Spănu** Historical dictionary: Comitages • **E. Tomac** The future journalists received by the USA Ambassador • **P.I. Panait** Vlad the Impaler's brother, the prince Radu the Handsome • **T.V. Volokitina** The URSS, the Balkans and the Mediterranean at the end of The Second World War • **I. Lăcustă** Consumer protection 100 years ago • **C. Buchet** The former Securitate archives • **C. Păunescu**, **M. Ștefan** Mysteries surrounding the National Bank's treasure in Moscow • **G. Filitti** Letters from former days • **Ș. Orescu** The History I lived at „Free Europe” (II) • Romanian documents at Hoover Institution (XXXVIII) • **S. Tănase** The communist Constantin Doncea • **I. Lăcustă** In Bucharest, 50 years ago • **M. Sala** Journey through life with Al. Rosetti (VIII) • **F. Dolghin** The Danube issue, discussed at the Congress in Constanța • **D. Matei** The days of Polish Culture in Suceava

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I.I.C. Brătianu La Roumanie réunifiée • **S. Ispas** Une tradition du Nouvel An: „La Chèvre”

• **S. Iftimi** La fête de Noël à la Cour princière • **P. Otú** L'intégration des officiers de Transylvanie dans l'armée de la Grande Roumanie • **F. Mirghesiu** 1917. Un voyage aux Etats Unis à travers la Sibirie et les îles de Hawaii • **A.A. Spănu** Dictionnaire historique. Comitages • **E. Tomac** L'ambassadeur des Etats Unis a rencontré les futures journalistes • **P.I. Panait** Le prince Radu le Bel, frère de Vlad l'Empereur • **T.V. Volokitina** L'URSS, les Balkans et la Méditerranée à la fin de la Deuxième Guerre mondiale • **I. Lăcustă** La protection du consommateur il y a 100 ans • **C. Buchet** Les archives de l'ancienne Securitate • **C. Păunescu**, **M. Ștefan** Mystères autour du trésor de la Banque Nationale à Moscou • **G. Filitti** Lettres d'antan • **Ș. Orescu** Histoire vécue à „L'Europe libre” (II) • Documents roumains à Hoover Institution (XXXVIII) • **S. Tănase** Le communiste Constantin Doncea • **I. Lăcustă** À Bucarest, il y a 50 ans • **M. Sala** Voyager dans la vie à côté d'Al. Rosetti (VIII) • **F. Dolghin** Congrès international sur le Danube à Constanța • **D. Matei** Les journées de la culture polonaise à Suceava

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И.И.К. Брăтиану Полная Румыния • **С. Испас** Традиционный новогодний обряд

• **С. Ифими** Рождество при дворе государей • **П. Оту** Интеграция военных из Трансильвании в армию Великой Румынии • **Ф. Миргешу** 1917 г. Путешествие в США через Сибирь и Гавайские острова • **А.А. Спăну** Исторический словарь: Комитажи • **Е. Томак** Посол США встретился с будущими журналистами • **П.И. Панайт** Воевода Радэ Красивый, младший брат Влады Цепеша • **Т.В. Волокитина** СССР, Балканы и Средиземноморье в конце второй мировой войны • **И. Лăкустă** Защита потребителей 100 лет назад • **К. Букет** Архив бывшей Securitate • **К. Пăунеску**, **М. Șтефан** Загадки вокруг клада Национального Банка, находящегося в Москве • **Дж. Филитти** Былые письма • **Ш. Ореску** История, мною пережитая, в радиостанции „Свободная Европа” (II) • Румынские документы в Институте Гувера (XXXVIII) • **С. Тăнасе** Коммунист Константин Донча • **И. Лăкустă** В Бухаресте 50 лет назад • **М. Сала** Жизненное путешествие вместе с Ал. Росетти (VIII) • **Ф. Долгин** Международный конгресс по Дунаю в Констанце • **Д. Матеи** Дни польской культуры в Сучаве

INHALT (Rumänische Geschichte) I.I.C. Brătianu Das gesamte Rumänien • **S. Ispas** Ein Neujahrsbrauch: „Die Ziege”

• **S. Iftimi** Weihnachten am Fürstlichen Hof • **P. Otú** Die Integration der Siebenbürger in die Armee Großrumäniens • **F. Mirghesiu** 1917. Reise in die USA durch Sibirien und Hawaii • **A.A. Spănu** Historisches Wörterbuch. Die Komitadschi • **E. Tomac** Der Botschafter der USA traf die zukünftigen Zeitungsleute • **P.I. Panait** Fürst Radu der Schöne, der Bruder von Vlad der Pfähler • **T.V. Volokitina** Die UdSSR, der Balkan und das Mittelmeer am Ende des Zweiten Weltkrieges • **I. Lăcustă** Verbraucherschutz vor 100 Jahren • **C. Buchet** Das Archiv der ehemaligen Securitate • **C. Păunescu**, **M. Ștefan** Rätsel um den Schatz der Nationalbank in Moskau • **G. Filitti** Briefe aus anderer Zeit • **Ș. Orescu** Erlebte Geschichte bei Radio „Freies Europa” (II) • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XXXVIII) • **S. Tănase** Der Kommunist Constantin Doncea • **I. Lăcustă** In Bukarest, vor 50 Jahren • **M. Sala** Durchs Leben reisend, mit Al. Rosetti (VIII) • **F. Dolghin** Die Donau im Kongress bei Constanța • **D. Matei** Die Tage Polnischer Kultur in Suceava

SUMARIO (Historia română) I.I.C. Brătianu România reunificată • **S. Ispas** Una costumbre de Año Nuevo: „La cabra” • **S. Iftimi** Navidad en la Corte principesca • **P. Otú** La integración de los oficiales de Transilvania en el ejército de la Rumanía Grande • **F. Mirghesiu** 1917. Viaje a EE.UU. vía Siberia y Hawaii • **A.A. Spănu** Diccionario histórico: „Los comitages” • **E. Tomac** Entrevista del embajador norteamericano con los futuros periodistas • **P.I. Panait** El príncipe Radu el Hermoso, hermano de Vlad el Emperador • **T.V. Volokitina** La URSS, los Balcanes y el Mediterráneo a finales de la Segunda Guerra Mundial • **I. Lăcustă** La protección del consumidor hace 100 años • **C. Buchet** El archivo de la ex-Seguritate • **C. Păunescu**, **M. Ștefan** Enigmas en torno del tesoro del Banco Nacional guardado en Moscú • **G. Filitti** Cartas de antaño • **Ș. Orescu** Historia vivida en „Europa Libre” (II) • Documentos rumanos en Hoover Institution (XXXVIII) • **S. Tănase** El comunista Constantin Doncea • **I. Lăcustă** En Bucarest, hace 50 años • **M. Sala** Viajando por la vida junto a Al. Rosetti (VIII) • **F. Dolghin** El Danubio debatido durante el Congreso de Constanța • **D. Matei** Los días de la cultura polaca festejados en Suceava

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-224.44.20 sau 224.05.58

e-mail: export@rodipet.ro

Piața Presei Libere, nr. 1, Corp B,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 21 000

magazin istoric

Ὁ ΠΑ
Σ

Ὁ
ΤΡΙΜΥΘΥ
Τ

ΣΤΥ
ΡΙ
ΔΩ
ΤΗ

Ὁ
ΘΑΥΜΑ
ΤΕΡΤ

